

Hyvä isovanhempi on läsnä ja kunnioittaa
Kategoria-analyysi isovanhemmuuden odotuksista
nyky-yhteiskunnassa

Merika Penttinen
Maisterintutkielma
Sosiaalityön maisteriohjelma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Humanistisyhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
syksy 2019

Tiivistelmä

HYVÄ ISOVANHEMPI OSALLISTUU, MUTTA EI PUUTU

Kategoria-analyysi isovanhemmuuden rooleista ja ihanne isovanhemmuudesta

Merika Penttinen

Pro Gradu- tutkielma

Sosiaalityön maisteriohjelma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistisyhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Ohjaaja: Marjo Kuronen

Sivumäärä: 92

Jyväskylän yliopisto

syksy 2019

Tässä pro gradu- tutkielmassa tarkastellaan minkälaisia kategoriasidonnaisia toimintoja isovanhemmuuteen liitetään ja millä tavalla näitä kategoriasidonnaisia toimintoja rakennetaan nyky-yhteiskunnassa. Tarkoitukseni on selvittää millaisia odotuksia ja velvollisuuksia isovanhemmuuteen liitetään. Isovanhemmuuden merkitys on korostunut ja isovanhemmat ovat aktiivisesti mukana lastenlastensa sekä aikuisten lastensa elämässä. Myös yhteiskunnassa ja sosiaalityössä on havahduttu isovanhemmuuden merkitykseen lapsiperheiden elämässä ja tämä näkyy esimerkiksi läheisverkoston kartoittamisen korostumisessa. Isovanhemmuuden rooliin ja tehtäviin liittyy odotuksia ja velvollisuuksia, joiden mukaan isovanhempien odotetaan toimivan.

Olen toteuttanut tutkimukseni jäsenkategoria-analyysin avulla. Aineisto koostuu Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksista sekä lifestyle palstan artikkeleista ja kolumneista. Pääosin aineisto koostuu isovanhempien sekä heidän aikuisten lastensa, mutta myös yhden aikuisen lapsenlapsen sekä toimittajien näkemyksistä ja ajatuksista.

Analyysin perusteella löysin viisi eri kategoriasidonnaista toimintoa, jotka liitetään isovanhemmuuteen: *isovanhempi on läsnä, isovanhempi rakastaa, isovanhempi auttaa ja tukee, isovanhempi opettaa sekä isovanhempi kunnioittaa*. Toiminnot läsnäoleminen, rakastaminen sekä opettaminen rakentuivat kategoriaparin isovanhempi-lapsenlapsi välille ja toiminnot auttaminen ja tukeminen sekä kunnioittaminen kategoriaparin isovanhempi-aikuinen lapsi välille. Nämä isovanhemmuuden kategoriasidonnaiset toiminnot rakentuivat isovanhemmuuteen liitettyjen odotusten ja velvollisuuksien kautta. Isovanhemmuuden odotuksia ja velvollisuuksia rakensivat sekä isovanhemmat itse että aikuiset lapset.

Tutkimuksen perusteella näen tärkeäksi, että isovanhemmuutta tarkasteltaisiin Suomessa syvemmin oikeuksien ja velvollisuuksien näkökulmasta, sillä tutkimukseni tulokset osoittavat, että isovanhemmuuteen liitetään erityisiä odotuksia ja velvollisuuksia. Mielekästä olisi esimerkiksi tarkastella isovanhempien hyvinvointia odotusten ja velvollisuuksien näkökulmasta tai miten lapsiperheiden parissa työskentelevien ihmisten isovanhemmuuden kohdistamat odotukset ja velvollisuudet ohjaavat työskentelyä.

Avainsanat: isovanhemmuus, sukupolvisuhteet, kategoria-analyysi, velvollisuudet, odotukset

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	4
2. ISOVANHEMMUUS KIRJALLISUUDEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA	8
2.2 Muuttunut isovanhemmuus	8
2.2 Isovanhemmuuden merkitys	12
2.3 Isovanhemmuuteen kohdistuvat odotukset	14
3. ISOVANHEMMUUS TOIMINTANA	20
2.4 Isovanhemmuuden tyypit ja tehtävät	20
2.2 Isovanhemmat lapsiperheiden auttajina ja tukijoina	24
4. AJATUKSESTA TUTKIMUKSEKSI	27
4.1 Tutkimustehtävä	27
4.2 Sanomalehtitekstit tutkimusaineistona	29
4.3.2 Sanomalehdestä tutkimuksen aineistoksi	32
4.4 Analyysimenetelmänä jäsenkategoria-analyysi	34
4.5 Analyysiprosessi	39
4.6 Tutkielman eettisyys sekä luotettavuus	43
6. ISOVANHEMMUUS KATEGORIASIDONNAISENA TOIMINTONA	46
6.1 Isovanhempi on läsnä	46
6.2 Isovanhempi rakastaa	53
6.3 Isovanhempi auttaa ja tukee	57
6.4 Isovanhempi opettaa	62
6.5 Isovanhempi kunnioittaa	65
7. ISOVANHEMMUUDEN ODOTUKSET	70
8. Pohdinta	76
8.1 Tulosten merkityksellisyys	76
8.2 Tutkimuksen luotettavuus ja onnistuminen	78

1. JOHDANTO

Aloitin työt lapsiperheiden sosiaalityöntekijänä toukokuussa 2018 ja kiinnostukseni isovanhemmuutta kohtaan heräsi. Huomasin kiinnostäväni huomion siihen, miten työssä lapsiperheiden parissa isovanhemmilla on suuri merkitys esimerkiksi perheen tilanteen kartoittamisessa ja palveluiden myöntämisessä. Pysähdyin kuuntelemaan tiimimme tuottamaa puhetta isovanhemmuudesta ja heidän läsnäolostaan lapsiperheiden arjessa. Isovanhempien läsnäolon puuttumisella perusteltiin esimerkiksi tukiperheen tarvetta ja toisaalta taas tiiviin isovanhemman tuen nähtiin myös olevan syy jonkin tukimuodon hylkäämiseksi. Huomasin, että isovanhemmuutta koskevan puheen taustalla oli selkeitä oletuksia ja odotuksia siitä minkälaista isovanhemmuuden tulisi olla. Havahduin miettimään, että ajattelumme on kietoutunut sosiaalityöntekijöinä siihen, että isovanhempien kuuluu olla lapsiperheiden tukena ja saatamme jopa kauhistella tai ainakin moittia isovanhempia, jotka on valinneet olla auttamatta oman lapsensa perhettä. McGarrigle, Timonen sekä Layte (2018) huomauttavat, että isovanhempia tarkastellaankin useimmiten sellaisen stereotypisoivan käsityksen kannalta, että kaikki isovanhemmat olisivat halukkaita ja kykeneviä tarjoamaan apuaan lapsiperheille. He ovat havainneet, että esimerkiksi isovanhempien tarjoaman lastenhoitoavun vaikuttavan isovanhempien hyvinvointiin eri tavoin, jos isovanhemmat tarjoavat sitä omasta halustaan tai ainoastaan velvollisuudentunteesta.

McGarriglen ja kumppaneiden (mt) huomion pohjalta kiinnostuin siitä minkälaisia odotuksia ja velvollisuuksia isovanhemmuuteen kohdistuu nyky-Suomessa. Olenkin tutkimuksessani kiinnostunut isovanhemmuuteen liitetystä odotuksista ja velvollisuuksista. Uskon, että isovanhemmuuteen liitetään erilaisia odotuksia ja velvollisuuksia, jotka vaikuttavat siihen miten esimerkiksi näemme isovanhemmuuden, miten isovanhemmuudesta keskustellaan ja toisaalta uskon näiden odotusten ja velvollisuuksien ohjaavat ajatteluaamme siitä miten isovanhemmuutta toteutetaan. Tutkimuksessani tarkastelen jäsenkategoria-analyysin avulla minkälaisia kategoriasidonnaisia toimintoja isovanhemmuuteen liitetään ja millä tavalla näitä

toimintoja rakennetaan nyky-yhteiskunnassa. Eli mielenkiintoni kohdistuu siihen minkälaisia tehtäviä, odotuksia tai velvollisuuksia isovanhemmuuteen liitetään nyky-Suomessa.

Pidän isovanhemmuuteen liittyvää tutkimusta ajankohtaisena sekä yhteiskunnallisesti että myös sosiaalityön näkökulmasta. Eliniän pidentyminen on mahdollistanut sen, että isovanhemmat ja lapsenlapset saavat viettää enemmän aikaa keskenään (Attias-Donfut & Segalen 2002, 281; Bengtson 2001). Tämä on tehnyt mahdolliseksi sen, että isovanhempien ja lastenlasten suhde voi muodostua hyvinkin tiiviiksi ja läheiseksi. Isovanhemmat ovat Suomessa myös aikuisten lastensa tukena ja apuna arjessa (Haavio-Mannila, Majamaa, Tanskanen, Hämäläinen, Rotkirch & Roos 2009; Hagestad 2006, 120). Näenkin, että isovanhempien rooli aikuisten lastensa ja lastenlastensa elämässä on nykyään melko suurta. Näin ollen isovanhemmuus tutkimuskohteena on ajankohtainen ja isovanhemmuus näkökulmana esimerkiksi ikääntyneitä ihmisiä, perheitä tai lapsia koskevissa tutkimuksissa pystyy tarjoamaan mielenkiintoisia tarkastelukulmia.

Sosiaalityön kannalta merkittävää on esimerkiksi se, että vuonna 2015 voimaan tullut sosiaalihuoltolain 43§ painottaa läheisverkoston tuen ja auttamisen mahdollisuuksien kartoittamista. Samoin lastensuojelulain 32§ painotetaan läheisverkoston kartoittamista ennen sijoittamista eli sijoittamista harkittaessa on aina ensin kartoitettava sukulaisten mahdollisuus ryhtyä sijaisperheeksi. Omassa työssäni tämä on näkynyt juurikin mielenkiinnon kohdistumisessa asiakasperheiden isovanhempiin ja heidän mahdollisuuksiinsa auttaa ja tukea lapsiperheitä. Hyvinkin ajankohtaiseksi isovanhemmuuden teeman tekee se, että joulukuussa 2019 uudistunut lapsenhuoltolaki astuu voimaan ja lakiin on lisätty muun muassa kohta, joka mahdollistaa tuomioistuimen määrätä lapsen saavan tavata hänelle läheistä ja merkittävää ihmistä (Lapsenhuoltolakiin uudistuksia joulukuun alusta lukien 2019). Tällä mahdollistetaan esimerkiksi lapsen ja isovanhempien tapaamiset. Uudistuva lapsenhuoltolaki sekä läheisverkoston kartoittamisen korostuminen kertovat mielestäni siitä, että myös yhteiskunnassa ja näin ollen sosiaalityössä on havahduttu huomioimaan esimerkiksi juuri isovanhempien merkitys lasten elämässä.

Isovanhemmuutta on tutkittu viime vuosikymmeninä enenevässä määrin. Tutkimusten mielenkiinto on kohdistunut esimerkiksi isovanhempien tarjoamaan apuun ja tukeen nuoremmille sukupolville (kts. esim. Hagestad 2006). Samoin on tutkittu isovanhempien merkitystä lastenlasten hyvinvointiin ja kehitykseen (kts. esim. Griggs ym. 2009; Lussier, Deater-Deckard & Dunn 2002) ja myös lastenlasten vaikutusta isovanhempien hyvinvointiin ja terveyteen (kts. esim. Even-Zohar ja Sharlin 2009; Turnerin 2005). Myös tavat toteuttaa isovanhemmuutta ovat kiinnostaneet tutkijoita ja erilaisia tapoja olla isovanhempi on pyritty luokittelemaan eri luokkiin esimerkiksi isovanhempien osallistumisasteen mukaan (kts. esim. Mueller, Wilhelm ja Elder 2002; Fågel ja Rotkirch 2014). Isovanhemmuuden rooleissa on myös havaittu ristiriitaisuuksia esimerkiksi sopivan osallistumisen ja liiallisen puuttumisen välillä (esim. May, Mason & Clarke 2012). Isovanhemmuus- ja perhetutkijoita on myös kiinnostanut kovasti isovanhemmuuden roolin neuvoteltavuus keskisukupolven kautta. Tutkimuksissa on havaittu, että keskisukupolvella on suuri valta määrittää isovanhempien ja lastenlasten suhdetta ja vuorovaikutusta. (Timonen ja Arber 2012; Tanskanen 2014.)

Pyrin tutkimukseni avulla tuomaan esille isovanhemmuuteen liitettyjä kulttuurisia odotuksia ja velvollisuuksia. Tahdon tutkimuksen avulla kiinnittää huomion siihen minkälaisia kulttuurisesti värittyneitä ajattelumalleja liitämme arkipäiväisinä pitämiimme asioihin ja millä tavalla nämä ajattelumallit saattavat ohjata huomaamatta ajatteluamme. Pidän tärkeänä tunnistaa mielipiteidemme ja näkemystemme takana olevia jopa stereotyyppisiä oletuksia, koska ne vaikuttavat tapaamme ajatella. Mielestäni on mielekästä tarkastella esimerkiksi millä tavalla tuotamme kulttuurisia odotuksia ja velvollisuuksia arkipäivän kohtaamisissa ja tehdä näitä tapoja näkyviksi, jotta niihin voidaan kiinnittää tulevaisuudessa huomiota.

Tutkimuksen toisessa luvussa luon katsauksen isovanhemmuuteen yleisesti. Tarkastelen isovanhemmuutta perheen muutoksen kautta, esittelen aikaisempaa tutkimusta isovanhemmuuden merkityksestä sekä tarkastelen isovanhemmuuteen liitettyjä odotuksia aikaisemman kirjallisuuden ja tutkimusten kautta. Luvussa kolme syvennyn käsittelemään

isovanhemmuuden erilaisia tyyppejä sekä tapoja olla isovanhempi sekä. Näkökulmani luvussa kiinnittyy sekä siihen miten isovanhempi toimii lastenlasten kanssa sekä isovanhempien tapaan olla lapsiperheiden apuna ja tukena. Neljäs luku keskittyy kuvaamaan tutkimuksen toteuttamista ja luvussa viisi ja kuusi esittelen tutkimukseni tulokset. Viimeisessä luvussa pyrin arvioimaan tutkimuksen tuloksia niiden merkittävyyden sekä jatkojalostuksen kannalta. Arvioin myös kriittisesti tutkimuksen luotettavuutta sekä omaa tutkimusprosessiani.

2. ISOVANHEMMUUS KIRJALLISUUDEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA

Tässä luvussa tarkastelen aikaisempia tutkimuksia isovanhemmuudesta sekä isovanhemmuudesta kirjoitettua kirjallisuutta taustoittaakseni tutkimukseni aihetta. Pysin valottamaan luvun avulla isovanhemmuuteen liittyvien käsitysten muuttumisesta viime vuosikymmenten aikana ja syvennyn myös tarkastelemaan millä tavalla isovanhemmat ovat merkityksellisiä aikuisten lastensa sekä lastenlastensa elämässä. Käsittelen myös isovanhemmuuteen liittyviä odotuksia. Luvun tarkoituksena on luoda katsaus isovanhemmuuteen yleisesti ja auttaa hahmottamaan isovanhemmuutta. Aloitan luvun tarkastelemalla perheen käsityksen muuttumista isovanhemmuuden näkökulmasta ja määrittelen miten ymmärrän omassa tutkimuksessani isovanhempien liittyvän perheeseen. Seuraavaksi tarkastelen sitä millaisia merkityksiä isovanhemmuudelle on asetettu aikaisemmissa tutkimuksissa ja kirjallisuudessa isovanhemmuudesta ja lopuksi lähestyn isovanhemmuutta tarkastelemalla isovanhemmuutta normien sekä odotusten kautta.

2.2 Muuttunut isovanhemmuus

Isovanhemmat ovat olleet merkittävä osa ihmisten ja perheiden elämää kautta aikojen (kts. esim. Rotkirch, Söderling & Fågel, 2010; Arber & Timonen, 2012). Perheen käsite ja määritelmä ovat olleet muutoksessa pitkään. Suomalaisessa kulttuurissa biologisia vanhempia pidetään edelleen lapsen ainoina oikeina vanhempina, joille kuuluu kyseenalaistamatta vanhemmuuteen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet (Ritala-Koskinen 2003, 124) ja ydinperheen idea on iskostunut vahvasti vallitsevaksi perheen määritelmäksi (Salmi & Lammi-Taskula 2004, 29). Isovanhemmat eivät useinkaan mahdu tällaiseen ydinperheen määritelmään mukaan (Bengtson 2001, 5). Nykyään perheen käsite ymmärretäänkin paljon monisäikeisempänä ja laajempaan kuin perinteisenä ydinperheenä, johon kuuluu ainoastaan vanhemmat ja lapset (Salmi & Lammi-Taskula 2004, 29; Ritala-Koskinen 2003, 133-134).

Perheeseen liittyviä muutoksia on mahdollista tarkastella kolmen eri historiaan liittyvän vaiheen kautta. Tiivistäen voisi todeta, että nämä vaiheet ovat esimoderni, moderni sekä postindustrialismin tietoyhteiskunta. Esimodernin aikakaudella biologisten perheenjäsenten ja sukulaisten lisäksi perheeseen katsottiin kuuluvan myös palvelusväen. Perheet olivat myös suurempia määrällisesti. Perheen käsite on siis ollut laaja esimodernin aikaan ja modernin aikakauden aikana perhe kutistui tarkoittamaan ydinperhettä. Myös perheen koko itsessään pieneni, koska suurperheen tilalta pienperheet kasvattivat suosiotaan. Postindustrialismin aikakaudella perheen määritelmä laajeni uudelleen, koska lisääntyneet avioerot ja uudelleen avioitumiset vaikuttivat siihen, että perheen perinteiset muodot muuttuivat ja kaivattiin uudenlaisia perheen määritelmiä. (Takala 1993, 579.)

Perheen muutosta voidaan tarkastella historiallisessa kontekstissa myös neljän hypoteesin kautta. Ensimmäisessä hypoteesissa nähdään ydinperheen käsityksen syntyneen teollistumista koskeneen vallankumouksen aikana. Tällöin suurperheet vaihtuivat ydinperheisiin ja perheen tehtävä muuttui painottuen emotionaaliseen tukemiseen. Toinen hypoteesi liittyy ydinperheen idean purkautumiseen avioerojen lisääntymisen myötä. Feminismin tutkijat sekä vähemmistöjen perheitä koskevat tutkimukset toivat mukanaan ajatuksen siitä, että sukulaisuussuhteet voivat olla joko ennalta määrättyjä tai koettuja läheissuhteita. Eli sukulaisuussuhteiden ei tarvitse enää perustua biologisiin siteisiin, vaan perheen ja sukulaisuuden määritelmä voi olla laaja ja perustua yksilön omiin tunteisiin ja kokemuksiin. Neljäs hypoteesi on ehdotus tulevaisuuden näkökulmasta perheen tutkimukseen ja määrittelyyn. Näkökulman mukaan perättäiset sukupolvisuhteet kasvattavat merkitystään yksilöiden ja perheiden elämässä ja saattavat ohittaa ydinperheen tehtävät. (Bengtson 2001.) Näin myös isovanhemmuus korostuu perhesuhteissa.

Perheeseen liittyneet muutokset ovat siis muokanneet perheen käsitettä laajempaan ja monisäikeisempään suuntaan. Esimerkiksi aiemmassa kappaleessa mainittu avioerojen lisääntyminen on vaikuttanut myös isovanhemmuuteen merkittävästi. Erojen myötä on mahdollistunut uusien perheiden ja sen myötä perhesuhteiden perustaminen. Ihmisen yhden eliniän aikana esimerkiksi sosiaalista vanhemmuutta sekä isovanhemmuutta voi syntyä ja hajota moneenkin eri kertaan. (Castrén 2009a, 49; 2009b, 127.) Erojen ja uusien

liittojen myötä lapset saavat mahdollisesti uusia isovanhempia ja isovanhemmat lapsenlapsia. Timonen ja Doyle (2012) ovat havainneet, että keskisukupolven erot vaikuttavat myös esimerkiksi siihen miten isovanhemmat voivat toteuttaa lastensa eron jälkeen isovanhemmuuttaan. Eron jälkeen isovanhemmat ovat joko intensiivisesti eronneen lapsensa ja lastenlasten tukena tai isovanhemmat saattavat menettää kokonaan yhteydenpidon lapsenlapsiinsa.

Eräs muutos, joka koskettaa läheisesti myös isovanhemmuutta, on isien roolin muuttuminen. 1970-1980- luvuilla Suomessa on tapahtunut yhteiskunnallinen ja kulttuurinen muutos miesten tottumuksissa lasten hoivaamisessa sekä yhteydenpitämisessä sukulaisiin ja tämä on vaikuttanut myös isovanhemmuuteen. 1970- ja 1980-luvuilla syntyneet sukupolven miehet ovat kasvaneet siihen, että myös miehet osallistuvat lastenhoitoon sekä kotitöihin. Tämä muutos näkyy myös isoisydessä niin, että myös isoisät ovat valmiimpia ottamaan vastuuta lastenhoidosta ja kotitöistä. Edelleen on näkyvissä kuitenkin vahvasti ajatus siitä, että isoisät toimivat vain isoäitien taustalla isoäitien ollessa kuitenkin varsinaisia isovanhempia, jotka ottavat vastuun lastenlasten ja isovanhempien suhteen ylläpitämisestä. (Lumme-Sandt & Pietilä, 2014, 144.)

Myös ihmisten elinajan pidentyminen on osaltaan muuttanut isovanhemmuutta. Nykyään isovanhemmat pystyvät toimimaan isovanhempina pidempään pidentyneen elinajanodotteen (Hoff 2007) ja sen vuoksi, että he tulevat aikaisempaa nuorempina isovanhemmiksi (Arber & Timonen 2012). Nykyään alle kouluikäisistä lapsista melkein kaikilla on elossa ainakin yksi isovanhempi, mikä on suuri muutos verrattuna aikaisempiin sukupolviin, jolloin lapset eivät ehkä tunteneet isovanhempiaan ollenkaan (Rotkirch, Söderling & Fågel 2010, 5). Sekä amerikkalaisten lasten että norjalaisten 10-12 vuotiaiden lasten keskuudessa on noussut todennäköisyys siitä, että lasten molemmat isovanhemmat ovat elossa (Hagestad 2006; Uhlenberg 2005). Todennäköisemmin lapsenlapset saavat viettää pidemmän ajan isoäitien kanssa, sillä naisten elinajanodote on pidempi kuin miesten (Arber & Timonen 2012, 3). Elinajan pidentyminen on mahdollistanut isovanhemmuuden merkityksen korostumisen, koska eliniän pidentymisen vuoksi isovanhemmilla ja lapsenlapsilla on aikaisempaa enemmän yhteisiä vuosia jäljellä.

Isovanhemmuuden roolin muuttumiseen on vaikuttanut myös syntyvyyden vähentyminen. Isovanhemmilla on nykyään vähemmän lapsenlapsia kuin aikaisemmin. (Bengtson 2001.) Tämä voi tarkoittaa sitä, että isovanhemmat pystyvät tarjoamaan lapsenlapsilleen enemmän aikaa ja resursseja, mikä lujittaa isovanhempien ja lastenlasten tunnesidettä entisestään. Haavio-Mannilan (2010, 98) mukaan sukupolvet tulevat olemaan entistä harvalukuisempia ja peräkkäisiä tulevaisuudessa. Tiivistetysti voisi todeta, että vaakasuoria sukulaisuussuhteita on vähemmän, kun taas pystysuoria sukulaisuussuhteita on enemmän. Ribbens McCarthy ja Edwards (2011, 106) esittelevät tällaisen sukulaisuusuhdemallin nimellä bean pole- perhe. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi lapsenlapsilla voi olla elossa samaan aikaan sekä isovanhempia että isoisovanhempia, mutta sisarusten tai serkkujen määrät ovat harvemmat.

Nykypäivän isovanhemmuuteen on vaikuttanut siis olennaisesti perheen muuttuminen ensin suurperheestä ydinperheeksi. Ydinperheen korostumisen jälkeen perheen käsitys muuttui laajemmaksi ja monisäikeisemmäksi, mikä on mahdollistanut sukupolvisuhteiden merkityksen kasvamisen perheistä puhuttaessa. (Takala 1993, 579; Bengtson 2001.) Lisäksi isovanhemmuutta on muovannut pidentynyt eliniän odote, joka on mahdollistanut sen, että lapsenlapset saattavat jakaa suuremman osan elämästään isovanhempiensa kanssa (Rotkirch, Söderling & Fågel, 2010, 5). Olennaista oman tutkimukseni kannalta onkin se, että perheen käsitys on laajentunut eikä perheelle pystytä asettamaan yhtä ja ainoaa määritelmää (Lammi-Taskula & Salmi 2004, 33; Ritala-Koskinen 2003, 133). Sukupolvet ovat entistä enemmän vuorovaikutuksessa keskenään ja osallistuvat toistensa elämään aktiivisemmin kuin ydinperheen valtakaudella (Kurki 2007, 137). Tutkimuksessani perheeni määrittyy sukupolvisuhteiden kautta. Ymmärrän perheen rakentuvan isovanhemmista, aikuisista lapsista sekä lapsenlapsista. Merkittävää ei ole biologinen sukulaisuus, vaan tutkimukseni kannalta on olennaista ainoastaan se asettavatko tutkittavat itsensä osaksi tällaisen perheen määritelmää. Eli kokevatko he olevansa isovanhempia, aikuisia lapsia tai lapsenlapsia.

2.2 Isovanhemmuuden merkitys

Suomalaisessa kirjallisuudessa isovanhemmaksi tuleminen nähdään ja koetaan yleensä mielekkääksi kokemukseksi, jota isovanhemmat odottavat ja toivovat kovasti.

Lapsenlapset voivat tuoda iäkkään ihmisen elämään ilon, tarkoituksen ja lohdutuksen tai isovanhemmaksi tuloa voidaan kuvata ihmeelliseksi hetkeksi, jolloin ihmisen kolmas elämä alkaa. (Ijäs 2004, 19–20; Arajärvi 1995, 6.)

Lastenlasten hyvinvoinnin, kehityksen sekä terveyden yhteyttä isovanhemmuuteen on tutkittu melko paljon (kts. esim. Griggs ym. 2009; Lussier ym. 2002). Hyvinvointia voidaan tutkia hyvin monella eri tavalla ja isovanhemmuutta ja lastenlasten hyvinvointia onkin tutkimuksissa mitattu ja tutkittu eri tavoin. Tutkittavaksi kohteeksi on voitu ottaa esimerkiksi se miten isovanhempien rooli lastenlasten elämässä vaikuttaa lasten masennuksen periytymiseen (Silverstein & Ruiz 2006) tai miten isovanhemmuus vaikuttaa lastenlasten psykologiseen hyvinvointiin (Griggs ym. 2009). Lisäksi isovanhempien on todettu vaikuttavan lastenlasten kehitykseen suorasti tai epäsuorasti. Suorasti isovanhemmat vaikuttavat lastenlapsiin esimerkiksi taitojen opettamisen ja perinteiden siirtämisen kautta. Epäsuorasti isovanhemmat voivat vaikuttaa esimerkiksi niin, että isovanhempien omat vanhemmuustaidot ovat vaikuttaneet keskisukupolven vanhemmuustaitoihin. (Tomlin 1998, 161.) Lisäksi isovanhemmat voivat siirtää omia arvojaan lastenlapsilleen (Fågel & Rotkirch 2009, 80). Isovanhemmat saattavat vaikuttaa esimerkiksi lapsen poliittiseen ja uskonnolliseen vakaumukseen, työhön liittyviin arvoihin tai identiteettiin (Tomlin, 1998).

Sear ja Coal (2011) tutkivat isovanhempien investointia lastenlastensa hyvinvointiin nyky-yhteiskunnassa aiheesta tehtyjen 13 tutkimuksen valossa. Näissä 13 tutkimuksessa on käytetty hyvinvoinnin mittarina erilaisia psykologisia tutkimuksia. Melkein 80% tutkimuksissa havaittiin positiivinen yhteys isovanhempien aktiivisella investoinnilla

lastenlasten hyvinvointiin. Esimerkiksi Buchanan (2008) tutkimuksessa havaittiin, että lastenlapset, joiden isovanhemmat osallistuvat aktiivisesti heidän elämäänsä, kärsivät vähemmän tunne-elämään ja käyttäytymiseen liittyvistä ongelmista. Isovanhempien aktiivinen rooli näyttää myös lisäävän lastenlasten hyvinvointia etenkin avioeron jälkeen, uusperheissä ja yksinhuoltajaperheissä (Hayslip, Sanders, & Loudon 2009; Lussier, Deater-Deckard, Dunn, & Davies 2002). Isovanhemmuuden merkityksen nähdäänkin korostuvan usein juuri perheen kriisi- ja pulmatilanteissa, kuten sairastumisen, työttömyyden tai avioeron kohdalla (esim. Lumme-Sandt & Pietilä, 2014, 68; Rotkirch ym. 2010, 6; Griggs, Tan, Buchanan, Attar-Schwartz, & Flouri 2009).

Myös lapsenlapset vaikuttavat isovanhempiin. Delerue Matosin ja Borges Nevesin (2012) tutkimuksessa havaittiin, että lapsenlapset pystyvät vaikuttamaan isovanhempiensa asenteisiin tarjoamalla tietoa ja käyttämällä taivuttelua apunaan. Lapsenlapset pystyivät vaikuttamaan etenkin isovanhempien ruokailutottumuksiin, teknologian käyttöön, ympäristöystävällisiin valintoihin sekä sosiaalisiin aktiviteetteihin ja asenteisiin erilaisia sosiaalisia muutoksia kohtaan. Even-Zohar ja Sharlin (2009) huomioivat lastenlasten roolin isovanhempien elämässä auttajina sekä emotionaalista tukea tarjoavina. Myös Hurme ja Metsäpelto (2004, 515) toteavat, että omat lapset ja lapsenlapset tarjoavat ikääntyneille merkittävän sosiaalisen tukiverkoston. Laru ja Oulasmaa (2009, 107) ovat havainneet isovanhemmukseen liittyvän usein positiivisia tunteita, kuten iloa ja ylpeyttä. Turnerin (2005, 192) tutkimuksessa isovanhemmat kertoivat myös heidän terveytensä ja aktiivisuutensa kohonneen sen myötä, kun he olivat ottaneet lastenlasten hoidon päävastuulleen.

Isovanhemmuudella on merkitystä myös keskisukupolville. Tanskanen (2014, 51) on esimerkiksi havainnut, että isovanhempien investoinnit vaikuttavat äitien lastenhankintasuunnitelmiin. Jos isovanhemmat investoivat paljon esimerkiksi tarjoamalla emotionaalista tukea, niin tämä vaikuttaa siihen, että äidit hankkivat usein toisenkin lapsen. Coall ja Hertwig (2010) ovat tutkimuksessaan havainneet, että isovanhemmat pystyvät tarjoamaan riskeiltä suojaavaa tukea esimerkiksi äitien sairastaessa masennusta. Hunterin (1997) mukaan vanhemmat myös nimesivät useimmiten isoäidin tuen antajaksi esimerkiksi

lastenhoitoavussa tai neuvojen antajana lasten suhteen. Samoin yksinhuoltajuus, taloudelliset haasteet sekä nuoret vanhemmat lisäävät tuen tarvetta isovanhemmilta (Lussier ym. 2002). Lisäksi isovanhempien merkitystä keskisukupolvien elämässä on tutkittu avun ja tuen antamisen näkökulmasta. Isovanhemmat tarjoavat lapsiperheille apua esimerkiksi lastenhoidossa, kuljettamisessa, käytännön asioissa kuten kotitöissä tai remonttiapuna tai taloudellisesti. (Haavio-Mannila ym. 2009.)

Etelä-Euroopassa äidit saattavat olla usein kokoaikaisia äitejä kotona ja isovanhempien apua ei tällöin tarvita lastenhoitoon. Tilanne muuttuu, jos äidit astuvat työelämään, sillä julkista lastenhoitoa ei ole tarjolla. Tällöin isovanhempia tarvitaan tiiviimmin ja luultavammin kokopäiväisesti, sillä julkinen lastenhoito on näissä maissa niukkaa (esim. Svensson-Dianellou, Smith & Mestheneos 2010; Hank & Buber, 2009; Herlofson ja Hagestad, 2012). Esimerkiksi nuorten italialaisäitien osallistuminen työelämään kasvaa, mikäli isovanhemmat tarjoavat apuaan mahdollistaakseen äidin työssäkäymisen (Arpino, Pronzato & Tavares, L 2010). Kiinassa isovanhemmat saattavat jäädä asumaan lastenlasten kanssa maalle, kun välisukupolvi lähtee töiden perässä kaupunkiin. (Sun 2012; Ko 2012.) Isovanhempien merkitys perheille saattaa näyttäytyä myös työssäkäymisen mahdollistamisena. Suomessa isovanhempien tehtävänä on harvemmin turvata vanhempien työssä käyminen. Maissa, joissa äitien työllisyysasteet ovat korkealla, vanhempainvapaat ovat pitkät ja lastenhoito on järjestetty julkisella puolella, isovanhemmat huolehtivat lastenlapsista tarvittaessa (Herlofson ja Hagestad 2012, 13-14).

2.3 Isovanhemmuuteen kohdistuvat odotukset

Perhesuhteisiin ja -rooleihin liittyy tietynlaisia normatiivisia odotuksia, joiden mukaan eri rooleissa toimivien perheenjäsenten odotetaan toimivan ja perheenjäsenistä puhutaan näiden odotusten kautta. Odotuksia voidaan kohdistaa esimerkiksi vanhemmuuteen tai avioeron jälkeisiin suhteisiin. (Repo 2009; Smart and Neale, 1999; May 2008). Tällaiset odotukset ovat kuitenkin yleensä melko häilyviä ja enemmänkin suuntaa antavia kuin tarkkoja määritelmiä, joten yksilöiden on keksittävä itse mitä erilaiset odotukset

tarkoittavat heidän perheessään (May, Mason & Clarke 2012). Tämä tarkoittaa sitä, että tällaiset odotukset ja niihin liittyvät rajanvedot vaativat neuvottelua eri sosiaalisten normien välillä (May 2008).

Isovanhempien oikeuksista lastenlapsiaan kohtaan päättävät aikuiset lapset (Ijäs 2004, 41). Myös Rotkirch ja Fågel (2010, 51) ovat kiinnittäneet huomion isovanhempien hyvin vähäisiin mahdollisuuksiin tavata tai pitää yhteyttä lapsenlapsiinsa, mikäli aikuiset lapset kieltävät ja estävät yhteydenpidon. Kinnunen (2014) kiinnittää huomiota siihen kuinka suhde ja sen ylläpitäminen isovanhemman ja lapsenlapsen välillä ei ole itsestään selvää, koska isovanhemman ja lapsenlapsen suhteeseen vaikuttaa merkittävästi isovanhempien ja aikuisten lasten välinen suhde. Samaan asiaan on kiinnittänyt huomiota myös Timonen ja Arber (2012, 9). Suhteesta ja yhteydenpidosta käydään neuvotteluita ja välillä jopa köydenvetoa. (Kinnunen, 2014, 9.) Samoin Tanskanen (2014, 67-68) on kiinnittänyt huomion siihen miten aikuiset lapset pystyvät Suomessa määrittelemään isovanhempien ja lastenlasten suhdetta ja estämään sen jopa kokonaan. Tanskanen huomauttaakin miten keskusukupolvi vaikuttaa paljon siihen miten isovanhemmat saavat osallistua lastenlastensa elämään. Vanhempien oikeudet lapsiaan kohtaan ovat isovanhempien tiedossa ja he pyrkivätkin neuvottelemaan suhteestaan lastenlapsiaan kohtaan heidän kanssaan (Kinnunen, 2014, 100).

Luescher ja Pillemer (1998) ovat tarkastelleet sukupolvisuhteita ambivalenssin käsitteen kautta. Ambivalenssin käsitteellä he tarkoittavat perheenjäsenten välisiä ristiriitaisuuksia, joita ei voi korjata tai muita epäselvyyksiä perheenjäsenten välillä (mt, 416). Connidis ja McMullen (2002, 565) ovat tarkastelleet ambivalenssia myöhemmin tarkemmin ja määritelleet sen tarkoittamaan sosiaalisesti rakentuneita ristiriitoja, jotka ilmenevät vuorovaikutuksessa sukupolvien jäsenten välillä. Esimerkiksi Hsiao-li Sun (2012) on havainnut ristiriitoja nuoremman sukupolven ajatuksissa isovanhempien tarjoamasta lastenhoitoavusta. Nuorempi sukupolvi koki ristiriitaisia tunteita esimerkiksi siitä, että he toivoivat isovanhempien olevan saatavilla tarvittaessa hoitoapuna, mutta samaan aikaan he olivat huolissaan siitä onko tällainen järjestely reilua isovanhempia kohtaan. Yhdeksi esimerkiksi ambivalenssista voidaan ottaa myös isovanhemmuuteen olennaisesti liittyvä

ristiriita saatavilla olost (being there) ja puuttumattomuudesta (not interfere) (kts. esim. May ym. 2012). Perhesuhteisiin ja sukupolvisuhteisiin liittyy siis olennaisesti erilaiset odotukset ja velvollisuudet eri rooleista. Lisäksi suhteissa on läsnä tietynlaista ristiriitaisuutta liittyen näihin odotuksiin ja velvollisuuksiin.

Attias-Donfut ja Segalen (2002, 286-287) ovat tutkineet isovanhempien rooleja ja löytäneet isovanhemmouden rooleista ongelmia, jotka he ovat jakaneet erityisesti kolmeen osa-alueeseen. Ensinnäkin hankaluuksia aiheuttaa isovanhempien ja aikuisten lasten erimielisyydet siitä kuinka lastenlapsia kasvatetaan. Tutkimuksessa 32 % isovanhemmista olivat eri mieltä lastensa kanssa kasvatuksesta. Haasteita tuottaa myös sopivan etäisyyden löytäminen ja tasapainon ylläpitäminen. Isovanhemmat eivät saa olla liian etäisiä, mutta eivät myöskään tunkeileviä. Myös isovanhemat kokevat, että heitä saatetaan käyttää hyödyksi omien lasten puolelta liikaa esimerkiksi lastenlasten hoidossa ilman kiitosta (Rotkirch & Fågel 2014, 41-42). Kolmanneksi haasteita aiheuttaa äidin ja isän puolen isovanhempien välinen kilpailu. Kilpailua aiheuttaa esimerkiksi se kumman puolen isovanhemat näkevät lapsenlapsiaan useammin. Myös Fågel, Rotkirch ja Söderling (2014) keräsivät isovanhempien kertomina kokemuksia isovanhemmudesta ja isovanhempien kirjoituksissa toistui haasteena kateus ja kilpailu toisen puolen isovanhempia kohtaan esimerkiksi sen suhteen kuinka paljon toisen puolen isovanhempiin pidetään yhteyttä.

May ja kumppanit (2012) löysivät tutkimuksissaan isovanhemmukseen liitetyistä odotuksista kaksi selvästi erottuvaa isovanhemmukseen liittyvää odotusta; saatavilla olemisen (eng. being there) ja puuttumattomuuden (eng. not interfering). Normatiivisesti saatavilla oleminen voidaan nähdä sellaisena isovanhempana, joka on läsnä lastenlasten elämässä aktiivisesti rakastaen ja tukien. Myös Mann (2007, 283) on havainnut myös, että isovanhempien kuuluu olla lastenlasten ja heidän perheensä tukena etenkin vaikeuksien hetkillä. Puuttumattomuus nähdään taas niin, että isovanhempi on samalla tavalla rakastava ja tukeva, mutta hän ei tyrkytä itseään ilman vanhempien suostumusta. Puuttumattomuus ei siis tarkoita sitä, että isovanhempi ei välittäisi lapsenlapsistaan. (May ym. 2012.) Samoin

Bates (2009, 338) on tutkimuksessaan huomionut, että oletuksena yleisesti on, ettei isovanhempien kuulu puuttua lastenlasten elämään ilman vanhempien suostumusta.

Isovanhempien puuttumattomuus ja saatavilla olo voivat joskus olla ristiriidassa toistensa kanssa (esim. May ym. 2012; Mann, 2007, 283). May ja kumppanit (2012) huomioivat, että isovanhemmat he eivät välttämättä saaneet olla saatavilla lapsenlapsilleen omilla ehdoillaan, vaan vain silloin, kun heidän aikuiset lapsensa niin vaativat. Harrington Meyerin (2012) tutkimuksessa isoäidit, jotka olivat aktiivisesti lastenlasten hoidossa apuna, tuskailivat lasten hoidon, oman työn ja oman vapaa-aikansa tasapainottamisen kanssa. Monet heistä tunsivat kuitenkin iloa saadessaan huolehtia lapsenlapsistaan, mutta osa koki syvää uupumusta tasapainoilun vuoksi. Heistä tuntui, että omaa aikaa ei jäänyt. Mannin (2007) tutkimuksessa kaukana asuvista isovanhemmista osa koki, että kauempana asuminen antoi isovanhemmille itselleen mahdollisuuden määrittää tapaamisten ajankohdan ja keston ja etäisyys mahdollisti sen, etteivät isovanhemmat ja aikuiset lapset eivät "sotkeutuneet" toistensa jokapäiväiseen elämään liiaksi. Vanhempien ja lasten on neuvoteltava osansa perhesuhteissa, mutta isovanhemmuuden rooli neuvottelemineen on selkeästi hyvin haastavaa, koska tällöin on otettava huomioon sekä aikuisten lasten sekä isovanhempien omat toiveet ja odotukset (May ym. 2012). Myös Marin (2002, 113) on kiinnittänyt huomionsa isovanhemmuuden luonteen neuvoteltavuuteen ja siihen, että keskisukupolven rooli näissä neuvotteluissa on erittäin vahva.

Herlofson ja Hagestad (2012) ovat vertailleet norjalaisten vanhempien ja isovanhempien ajatuksia isovanhemmuuden rooleista muihin Euroopan maiden vanhempien ja isovanhempien ajatuksiin. He ovat tutkineet ajatuksia isovanhemmuuden rooleista vertailemalla kahta eri väittämää; isovanhempien tulee olla lastenlasten käytettävissä vaikeuksien keskellä (esim. avioero tai sairaus) ja heidän tulee tukea lastensa perheiden taloudellista turvallisuutta. Lisäksi he kiinnittivät huomion siihen miten aktiivisesti isovanhemmat osallistuvat lastenlasten hoitoon. Suurin osa Euroopan maista oli *vahvasti* sitä mieltä, että isovanhempien tulee olla lastenlasten käytettävissä vaikeuksien aikaan. Pohjoismaissa tätä pidettiin isovanhemmuuden keskeisimpänä tehtävänä, kun taas Manner-Euroopassa tehtävää pidettiin hieman vähemmän tärkeänä. Eteläisessä-Euroopassa

pidettiin tärkeänä edistää aikuisten lasten ja heidän perheidensä taloudellista hyvinvointia, kun taas Pohjoismaissa tätä ei pidetty yhtä merkityksellisenä. Pohjoismaissa isovanhemmat raportoivat osallistuvansa lastenlasten hoitoon satunnaisesti tai säännöllisesti, mikä on enemmän kuin Eteläisessä-Euroopassa. Jos tarkastellaan päivittäin tapahtuvaa lastenlasten hoitoa, niin silloin luvut ovat korkeimmat Välimeren maissa. (Herlofson ja Hagestad 2012, 7-10.)

Haavio-Mannila ja kumppanit (2009) ovat tutkineet sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja auttamista sekä tarkemmin isovanhemmuuteen liittyviä velvollisuuksia isovanhempien ja aikuisten lasten keskuudessa Suomessa. Velvollisuuksia on tutkittu kolmella eri väittämällä; isovanhempien velvollisuus on hoitaa pieniä lapsenlapsia, isovanhempien velvollisuus on edistää lastenlasten ja heidän perheensä taloudellista turvallisuutta sekä isovanhempien tulee ottaa vastuu lapsenlapsistaan, jos lasten vanhemmat eivät siihen jostain syystä kykene. Tutkimuksessa selvisi, että Suomessa isovanhempien velvollisuuksia pidetään melko vähäisinä. Lastenlasten hoivaan liittyvistä asioista noin neljäsosa vastaajista oli väitteen kanssa samaa mieltä. Vanhempi sukupolvi korostaa isovanhempien velvollisuuksia muita sukupolvia enemmän. Yli 70% suuresta ikäluokasta on samaa mieltä siitä, että isovanhempien on otettava vastuu lapsenlapsista, mikäli vanhemmat eivät siihen kykene. Nuoremista sukupolvista samaa mieltä väitteen kanssa on yli puolet vastaajista. (Haavio-Mannila ja kumppanit 2009.)

Herlofson, Hagestad, Salgsvoold ja Sorensen (2011, 84) tuovat esille oletuksen siitä, että länsimaisten hyvinvointivaltioiden tarjoamat palvelut perheille ovat vähentäneet perhesuhteiden painottumista odotusten ja velvollisuuksien ympärille. Tämä on taas mahdollistanut sen, että autonomia ja itsenäisyys ovat korostuneet entisestään eikä sukulaisuussuhde velvoita samalla tavalla enää auttamaan kuin aikaisemmin. Esimerkiksi Norjassa ajatellaan yleisesti, että isovanhemmat ovat nykyään kiireisiä harrastamaan ja keskittymään itseensä kuin tarjoamaan hoitoapua lapsenlapsille (Herlofson ym. 2011, 73). McGarrigle, Timonen ja Layte (2018) huomauttavat, että isovanhempien tarjoamaa apua esimerkiksi lastenlasten hoidossa tarkastellaan usein koko perheeseen vaikuttavien positiivisten näkökulmien kautta. Tarkastelun ulkopuolelle jää se, että ovatko

isovanhemmat itse valinneet tukena ja apuna olemisen. McGarrigle ja kumppanit (Mt, 10) tutkimuksessa havaittiinkin isovanhempien tarjoaman lastenhoitoavun vaikuttavan kielteisesti isovanhempiin, joilla on terveys- tai talousongelmia tai joille on vaikeaa kieltäytyä lastenhoitoavusta velvollisuudentunteen vuoksi.

Lumme-Sandt ja Pietilä (2014, 145) huomauttavat, että isoisyys ei kohdistu yhtä voimakkaita odotuksia kuin isoäitiyteen, minkä vuoksi isoisit saavat (tai joutuvat) luomaan omanlaisensa isoisyden. Tarrantin (2012) mukaan isoisyys on tärkeä osa miesten identiteettiä. Itse kuitenkin koen, että myös isoisyys liittyy eräänlaisia odotuksia. Davidson, Daly ja Arber (2003, 178-179) tuovat esille, että isoisän rooli on ristiriitainen siinä suhteessa, että isoisien voidaan olettaa ottavan hoivaavamman roolin lastenlasten kanssa kuin omien lastensa kanssa, mutta samalla isoisyys liitetään odotus “viisaan miehen” roolista, johon ei mahdu uusi hoivaavampi miehen kuva. Myös Tarrant (2012) on havainnut naimisissa olevien isoisien toteuttavan isovanhemmuutta uudenlaisen, hoivaavamman isoisyden kautta.

Pohjoismaissa ja Isossa-Britanniassa isovanhempien ja lastenlasten välillä ei ole lakiin sidottuja velvollisuuksia (Herlofson & Hagestad, 2012, 11). Lakiin ei ole kirjattu myöskään isovanhemmille oikeuksia lastenlapsiinsa (Rotkirch ym. 2010, 7). Joissain maissa, kuten Saksassa ja Etelä-Euroopassa, lakiin on kirjattu jopa isovanhempien velvoite tukea lastenlapsiaan, aikuisten lasten ja isovanhempien yhteisen vastuun lisäksi (Herlofson & Hagestad, 2012, 11). Suomessa isovanhemmilla ei ole lakiin sidottuja velvollisuuksia lastenlapsiaan tai aikuisia lapsiaan kohtaan. Aikaisemmin isovanhemmilla ei ole myöskään ole ollut oikeuksia lapsenlapsiaan kohtaan esimerkiksi tapaamisoikeuden suhteen, mutta tähän on tulossa muutoksia uudistetun lapsenhuoltolain kautta. Lakiin lisätään kohta, jossa tuomioistuimelle annetaan valta määrätä lapsen saavan tavata hänelle läheistä ja merkittävää ihmistä (Lapsenhuoltolakiin uudistuksia joulukuun alusta lukien 2019).

3. ISOVANHEMMUUS TOIMINTANA

Kolmannessa luvussa tarkastelen isovanhemmuutta erilaisten isovanhemmuustyyppien sekä isovanhemmuuden tehtävien näkökulmasta. Pyrin tässä luvussa avaamaan sitä minkälaista isovanhemmuutta on olemassa ja minkälaisia asioita isovanhemmat tekevät yhdessä lastenlastensa kanssa tai mitä he voivat lapsenlapsille tarjota. Ensimmäiseksi lähdän tarkastelemaan erilaisia isovanhemmuustyyppisiä sekä tehtäviä, joita isovanhemmuuteen liitetään. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan isovanhempia lapsiperheiden auttajina ja tukijoina ja pyrin selventämään minkälaista apua ja tukea isovanhemmat lastensa perheille tarjoavat.

2.4 Isovanhemmuuden tyypit ja tehtävät

Isovanhemmuustutkimus on tarkastellut isovanhemmuuden muutosta historiallisesti sekä kulttuurisesti ja isovanhemmuuteen liittyvä tutkimus on ollut myös kiinnostunut siitä millä tavalla isovanhemmat osallistuvat aikuisten lastensa perheiden tukemiseen ja auttamiseen. Lisäksi isovanhemmuutta koskevissa tutkimuksissa kiinnostus on kohdistunut myös isovanhemmuuden tyyppisiin, rooleihin sekä tapoihin toteuttaa isovanhemmuutta (Arber & Timonen, 2012, 7).

Esimerkiksi Mueller, Wilhelm ja Elder (2002) ovat jakaneet isovanhemmuuden viiteen eri tyyppiin sen mukaan miten isovanhemmuutta on toteutettu. He tutkivat isovanhemmuutta valmiin kyselyaineiston avulla. Nämä viisi isovanhemmuuden tyyppiä ovat *tukea antavat, vaikutusvaltaiset, passiiviset, määräälevät ja välinpitämättömät isovanhemmat*. *Tukea antavat isovanhemmat* tapaavat lapsenlapsiaan noin kerran viikossa ja osallistuvat lastenlastensa elämään huomattavan paljon. Tässä isovanhemmuustyyppissä merkittävää oli myös se, että isovanhemmat kokivat lastenlastensa oppineen heiltä asioita ja isovanhempien myös kannustaneen ja rohkaisseensa lastenlastensa taitoja. *Vaikutusvaltaiset*

isovanhemmat ovat lastenlastensa elämässä mukana hyvin tiiviisti, jopa päivittäin. Samoin kuin tukea antavat isovanhemmat, myös vaikutusvaltaiset isovanhemmat osallistuvat lastenlastensa elämään hyvin aktiivisesti ja kokivat opettaneensa ja auttaneensa lastenlapsiaan jollain tavalla. Vaikutusvaltaiset isovanhemmat myös kokivat suhteensa lastenlapsiin läheisiksi. Tämä isovanhemmuustyyppi tarjoaa myös konkreettista apua esimerkiksi taloudellisesti sekä kokee osallistuvansa lastenlastensa kasvatukseen ja ohjaukseen sekä täyttävänsä ajoittain vanhemman roolia kasvattajana sekä rajojen asettajana. (Mueller, Wilhelm ja Elder, mt, 73-76.)

Kolmas isovanhemmuuden tyyppi on *passiivinen isovanhempi*. Passiivinen isovanhempi tapaa kohtalaisesti lastenlapsiaan, esimerkiksi kerran kuukaudessa, mutta passiivinen isovanhempi ei aktiivisesti osallistu lastenlastensa elämään esimerkiksi puuhailemalla yhdessä. Tästä huolimatta passiiviset isovanhemmat kokivat lastenlapsilla olevan mahdollisuus oppia heiltä taitoja ja määrittelivät itsensä lastenlastensa kavereiksi. Passiivisten isovanhempien ryhmä ei antanut lastensa perheille konkreettista apua eivätkä he kokeneet tarjoavansa lapsenlapsille vanhemmuuden kaltaista tukea. *Määräilevät isovanhemmat* puolestaan eivät vietä suoraan aikaansa lastenlastensa kanssa ja tapaamisten välit saattoivat olla pitkiä. Isovanhemmat kuvailivat itseään aukroriteettihahmoksi lastenlastensa elämässä. He tarjosivat lastensa perheille apua, mutta vähemmän kuin tukevat ja vaikutusvaltaiset isovanhemmat. Viides ja viimeinen isovanhemmuustyyppi kuvautuu *välinpitämättömiksi isovanhemmiksi*. He eivät tapaa usein lastenlapsiaan tai pidä heihin yhteyttä. Luonnollisesti isovanhemmat eivät siis osallistuneet lastenlastensa elämään aktiivisesti ja myös tarjoavat konkreettista apua harvemmin kuin muut isovanhemmuuden tyypit. (Mueller, Wilhelm ja Elder, mt, 76-78.)

Myös Stina Fågel ja Anna Rotkirch (2014, 82) ovat eritelleet erilaisia isovanhemmuuden tyyppejä isovanhempien kirjoituspyyntövastausten pohjalta. He löysivät kolme erilaista isovanhemmuuden tyyppiä: *osallistuvat, perinteitä välittävät ja etäiset isovanhemmat*. He kuvailevat *osallistuvia* isovanhempia sellaisiksi, jotka tahtovat nähdä lastenlapsiaan usein ja jotka ajattelevat lastenlasten kuuluvan myös heille vanhempien lisäksi. Tällaiseen isovanhemmuuteen kuuluu ylpeyttä lastenlapsista, osallistumista lastenhoitoapuun, mutta

myös syvällisempää suhteen rakentamista tarjoamalla lapsenlapsille elämyksiä ja iloja, joita omien lasten kanssa ei ole pystynyt tarjoamaan tai ole osattu tarjota. Fågelin ja Rotkirchin (2014, 82) tutkimushankkeen kirjoittajista enemmistö isovanhemmista edusti tällaista isovanhemmuutta. Fågel ja Rotkirch (2014, 83-84) esittelevät myös *perinteiden välittämisen* isovanhemmuuden. Tällaiset isovanhemmat pitävät tärkeänä tarjoamaansa auktoriteettia, tietoa ja opastamista lastenlapsille, mutta tunnesiteen luominen lastenlapsiin ei ole yhtä merkittävässä osassa suhdetta. Isovanhemmista on kuitenkin mukavaa nähdä kuinka omat toimintatavat elävät myös omien lasten perheissä. *Etäiset isovanhemmat* eivät osallistuneet aktiivisesti lastenlastensa elämään. He saattoivat pitää yhteyttä lastenlapsiin esimerkiksi syntymäpäivien tai muiden merkittävänä pidettävien tapahtumien kautta, mutta muuten yhteydenpito oli vähäistä sekä lapsenlapsiin että aikuisiin lapsiin. (Fågel & Rotkirch 2014.)

Myös Hurme ja Metsäpelto (2004, 522) ovat jaotelleet isovanhemmuden tyyppejä ja nimeävät isovanhemmat, jotka tahtovat nähdä lastenlapsiaan usein ja kokevat lastenlastensa kuuluvan vanhempien lisäksi myös isovanhemmille, *yksilölliseksi isovanhemmiksi*. He esittelevät myös *etäisen isovanhemmuuden* tyyppin, jonka edustajat osallistuvat lastenlasten elämään vähänlaisesti eivätkä juurikaan tiedä heidän tekemisistään. He erittelivät isovanhemmuuden tyyppejä *passiivisuus-aktiivisuus-*ulottuvuudella. Tämä ulottuvuus liittyy isovanhempien antamaan tukeen aikuisen lapsen perheelle esimerkiksi lastenhoidossa. Aktiiviset isovanhemmat osallistuvat aktiivisemmin lastenhoitoon ja passiiviset isovanhemmat osallistuvat harvemmin lastenlasten elämään. Hurmeen (1991) tutkimuksessa passiiviset isoäidit osallistuivat lastenlasten elämään esimerkiksi syntymäpäivinä sekä muina juhlapäivinä, mutta eivät muuten.

Mitä isovanhemmat sitten tekevät lastenlasten kanssa? Fågelin ja Rotkirchin (2014, 80) kirjoituskilpailussa isovanhemmat kuvailivat erilaisia puuhia, joita lastenlasten kanssa tehdään, kuten ruuan laittamista, retkiä uimaan, kirjastoon tai luontoon sekä luovuutta vaativia askareita, kuten kirjoittamista ja tarinoiden keksimistä. Tärkeäksi osaksi isovanhemmuuden roolia nähtiin myös perinteiden ja taitojen välittämistä seuraavalle sukupolvelle esimerkiksi tunnetaitojen tai erilaisten käsitöiden taitojen opettelulla.

Isovanhemmat voivat myös olla lastenlasten tukena esimerkiksi koulunkäynnissä auttamalla läksyissä (Griggs ym. 2010).

Kinnunen (2014,27-32) korostaa myös isovanhempien tehtävää lastenlasten elämässä emotionaalisen tuen antajina sekä näkee isovanhempien tehtävänä toimia turvallisina aikuisina. Myös Ijäs (2006, 49) kiinnittää huomion siihen, että isovanhemmat pystyvät tarjoamaan lapsenlapsille heidän kaipaamansa ihmisen, joka on aidosti kiinnostunut ja kiitollinen heidän seurastaan. Hän myös tuo esille, ettei isovanhemman rakkaus koskaan petä lapsenlapsia ja isovanhemmalta löytyy aina aikaa lapsenlapsille. Isovanhemmat pystyvät tarjoamaan lapsille myös apua vanhempien ja lastenlasten välisissä kiistatilanteissa esimerkiksi toimimalla sovittelijoina sekä tarjoamalla apua ja tukea perheen kriisitilanteissa (Rotkirch&Fågel, 2010, 43). Myös Clarke (2008) on omassa tutkimuksessaan havainnut samankaltaista isovanhempien auttamista perhettä koskevista kriiseissä. Eräs perhettä kohtaava kriisi voi olla esimerkiksi avioero ja isovanhemmat pystyvätkin tarjoamaan lapsenlapselle haasteellisen elämäntilanteen kohdalla vakautta. (Clarke, mt, 375).

Lumme-Sandtin ja Pietilän (Mt, 153-154) isoisien haastatteluissa isoiset kuvailevat tehtävikseen esimerkiksi leikkipuistoissa olemisen, harrastuksiin kuljettamisen sekä muun puuhailun, kuten kalastuksen. Samoin Tarrantin (2012) tutkimuksessa isoiset kertoivat tehtävikseen opettamisen, leikkimisen ja erilaisten aktiviteettien tekemisen. Bates taas näkee isoisien tarjoavan lapsenlapsille, henkisen tuen ja ajanvietteiden tarjoamisen lisäksi, mahdollisuuden tutustua suvun menneisyyteen ja näyttävät lapsenlapsille mallia perheen toiminnasta sekä luovat jatkuvuuden tunnetta lastenlasten elämään (kts. Lumme-Sandt, mt, 146).

Alitolppa-Niitamo ja Säävälä (2009, 138) tuovat esille, että maailmanlaajuinen verkostoituminen luo ihmissuhteille erilaisia mahdollisuuksia, mutta myös haasteita niiden venyessä joskus jopa yli valtion rajojen. Pitkät välimatkat aiheuttavat haasteita isovanhemmille olla keskisukupolven ja lastenlasten arjessa tukena ja läsnä. Tämä saattaa aiheuttaa isovanhemmille syyllisyyden tunteita. Myös Arber ja Timonen (2012b)

huomaattavat, että välimatkat haastavat yhteydenpitoa isovanhempien ja lastenlasten välillä. Nykyään isovanhemmuus voi kuitenkin toteutua yli rajojen helpommin kuin aikaisemmin uudenlaisen teknologian muodossa. On olemassa puhelimet, joilla voi soittaa, lähettää viestejä ja tietokoneen kautta saa videoyhteyden muualla asuvaan perheeseen helposti (Alitolppa-Niitamo&Säävälä 2009, 140; Arber&Timonen, 2012).

Etäisovanhempien tulee siis toteuttaa eri tavalla isovanhemmuuttaan kuin isovanhemmat, jotka asuvat lastenlastensa lähellä. Ferguson (2004, 12) toteaaakin, että suuri etäisyys isovanhempien ja lastenlasten välillä ei välttämättä vaikuta negatiivisesti isovanhempien ja lastenlasten suhteeseen, sillä suhdetta voidaan pitää yllä välimatkasta huolimatta esimerkiksi kirjein, puheluin tai viestein. Isovanhemmuutta täytyy siis toteuttaa hieman eri tavalla, mutta tärkeää on säilyttää yhteys lastenlapsiin.

2.2 Isovanhemmat lapsiperheiden auttajina ja tukijoina

Suomessa on isovanhemmuutta tutkittu aikuisten lastensa perheiden auttamisen ja tukemisen näkökulmasta. Esimerkiksi Elina Haavio-Mannilan ja kumppaneiden (2010, 54) tutkimuksen mukaan suuret ikäluokat auttavat yleisimmin omia aikuisia lapsiaan. Avunannon muotoja ovat miesten antamana kuljetus-, rakennus- ja remonttiapu ja naisten tarjoama käytännön apu painottuu kotitöihin. Myös lastenhoito on merkittävä auttamisen muoto, kun kyseessä on isovanhempi. Lastenhoitoapua annetaan melko usein, mutta kymmenesosa vastaa antavansa apua säännöllisesti. Neljäsosa suureen ikäluokkaan kuuluvista ei anna lastenhoitoapua lapsenlapsilleen, mutta kolmasosa kokee, ettei lastenhoitoapua tarvita. Myös nuorempi polvi kokee saavansa useimmiten käytännön apua omilta tai puolison vanhemmilta. Auttamisen muodot ovat samanlaisia kuin suurten ikäluokkien vastauksissa; mm. remontti-, kuljetus-, lastenhoitoapua. (Haavio-Mannila ym. 2010, 54.) Myös Hagestadin (2006, 329) mukaan isovanhemmat tarjoavat aikuisille lapsille ja heidän perheilleen esimerkiksi taloudellista tukea, käytännön apua sekä rohkaisua ja tukea.

Käytännön tuen lisäksi suuret ikäluokat auttavat aikuisten lastensa perheitä taloudellisesti. Taloudellista tukea annetaan arjen kuluja, kuten ruoka-, vaate- ja asumiskuluja varten. Omille lapsille saatetaan myös lainata rahaa, vaikka muille läheisille sitä ei lainatakaan. Myös lainojen takaaminen omille lapsille oli tavanomaista. (Haavio-Mannila ym. 2012, 59-61.) Samanlaisia tuloksia ovat saaneet Hämäläinen ja Tanskalainen (2010, 9). Taloudellista tukea annetaan omille lapsille, vaikka suurten ikäluokkien omat vanhemmat ovat taloudellisesti tiukemmassa tilanteessa. Taloudellinen tuki kulkee siis sukupolvien välillä vanhemmilta nuoremmille sukupolville. Myös Bengtson (2001, 7) on huomionnut isovanhempien tehtävän taloudellisina tukijoina aikuisten lastensa perheille.

Isovanhemmat tarjoavat lapsiperheille siis käytännön apua arjen keskellä. Isovanhemmat voivat kuitenkin tarjota aikuisille lapsilleen ja heidän perheilleen myös emotionaalista tukea. Emotionaalinen tuki voidaan määritellä tarkoittavaksi esimerkiksi lohdutusta, läsnäoloa, kuuntelemista ja neuvojen antamista (kts. esim. Keyes 2002; 519-520). Isovanhemmat voivat tarjota emotionaalista tukea lapsiperheille esimerkiksi perhettä ja sen jäseniä kohtaavissa kriisitilanteissa. Esimerkiksi Norjassa isovanhemmat tulevat apuun tarvittaessa ja tämä on pienten lasten vanhemmille suuri voimavara (Hagestad, 2006). Myös Suomessa yleisesti ajatellaan, että isovanhemmat tulevat aikuisten lastensa ja perheen avuksi hätätilanteissa esimerkiksi tilanteissa, joissa vanhemmat eivät pysty jostain syystä pitämään huolta omista lapsistaan. (Haavio-Mannila ym. 2009, 89). Emotionaalisen tuen merkitys korostuu myös haasteellisissa elämäntilanteissa, kuten vanhempien mielenterveysongelmien tai teiniraskauksien aikana (Coall ja Hertwig 2010).

Yksi tapa, jolla isovanhemmat voivat tukea lapsiperheitä hädän keskellä on ottaa kokonaisvaltainen vastuu lapsenlapsistaan. Tällaisessa isovanhemmuuden muodossa isovanhemmat ovat lastenlastensa pääasiallisia huoltajia ja hoitajia, koska lasten omat vanhemmat eivät pysty huolehtimaan heistä esimerkiksi vaikean päihdeongelman, mielenterveysongelmien tai äkillisen kuoleman vuoksi. (Herlofson & Hagestad, 2012.) Amerikassa isovanhempien toiminen lasten huoltajina on kasvanut 1980 luvulta asti (Hayslip & Kaminsky, 2005) ja 1990-luvun loppupuolella jopa enemmän kuin yksi

kymmenestä isovanhemmasta toimi lastenlastensa pääasiallisena hoitajana yhtäjaksoisesti vuosienkin ajan (Minkler, 1999).

Isoäitiyttä on tutkittu enemmän kuin isoisyttä. Hunterin (1997) tutkimuksessa vanhemmat nojautuivat todennäköisimmin isoäiteihin lastenhoitoavussa ja lastenhoitoa koskevissa neuvoissa. Samankaltaisia tuloksia ovat esitelleet myös Arber & Timonen (2012). Isoäitien tärkeä rooli lapsiperheiden tuen antajina korostuu myös perheen kriisitilanteissa, kuten yksinhuoltajaperheissä, nuorten vanhempien elämässä sekä tiukan taloudellisen tilanteen kohdalla (Lussier ym. 2002; Hunter 1997). Myös Lumme-Standtin ja Pietilän (2014, 153-154) isoisien haastatteluissa kuvastuu isoäitien tärkeä rooli yhteydenpidossa isovanhempien ja lastenlasten välillä. Attias-Donfut ja Seagel (2002, 286) puolestaan huomauttavat, että isoisät kyllä osallistuvat lastenhoitoon, mutta heidän roolinsa hoidossa on usein isoäitiä tukevaa.

4. AJATUKSESTA TUTKIMUKSEKSI

Tässä luvussa tarkastelen tutkimuksellisia valintojani. Aloitan määrittelemällä tutkimustehtäväni ja -kysymykseni sekä esittelemällä laadullisen tutkimuksen ja sosiaalisen konstruktionismin annin tutkimukselleni. Luvussa esittelen myös aineistoni sekä käyttämäni analyysimenetelmän sekä kerron yksityiskohtaisesti omasta tutkimusprosessistani.

4.1 Tutkimustehtävä

Etsin Pro gradu- tutkielmassani vastauksia seuraavaan kahteen toisiinsa liittyvään tutkimuskysymykseen:

- 1) Millaisia kategoriasidonnaisia toimintoja isovanhemmuuteen liitetään nyky-yhteiskunnassa ?
- 2) Minkälaisia odotuksia isovanhemmuuteen liitetään?

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessäni mielenkiintoni kohdistuu siihen millaisia kategoriasidonnaisia toimintoja isovanhemmuuteen liitetään aineistossa. Mielenkiintoni kohdistuu siis siihen minkälaisia toimintoja isovanhemmuuteen katsotaan kuuluvaksi eli millä tavalla isovanhemmuutta toteutetaan. Toisessa tutkimuskysymyksessä kohdistan mielenkiintoni tarkemmin löytämiini kategoriasidonnaisiin toimintoihin ja lähden tarkastelemaan jäsenkategoria-analyysia apunani käyttäen sitä minkälaisia odotuksia isovanhemmille asetetaan näiden kategoriasidonnaisten toimintojen sisällä.

Päädyin toteuttamaan Pro Gradu- tutkielmani laadullisena tutkimuksena. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009, 161) toteavat, että lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen ja mielenkiinnon laadullisessa tutkimuksessa kohdistuvan asioihin, joita ei voi määrällisesti mitata. Alasuutari (2012, 30) tuo esille, että laadullisessa analyysissä aineistoa pyritään tarkastelemaan kokonaisuutena, jonka tehtävänä on valottaa

jonkin loogisen kokonaisuuden rakennetta. Olen päätenyt lähestymään tutkimusongelmaani kvalitatiivisista lähtökohdista, sillä ajattelen laadullisten menetelmien soveltuvan oman isovanhemmuutta tarkastelevan tutkimuksen tekemiseen. Olen kiinnostunut tarkastelemaan tutkimuksessani isovanhemmuuteen liitettäviä kategoriasidonnaisia toimintoja sekä sitä minkälaisia isovanhemmuuden odotuksia nämä kategoriasidonnaiset toiminnot pitävät sisällään. Pysin siis tutkimukseni kautta ymmärtämään paremmin sitä minkälaisia odotuksia isovanhemmuuteen liitetään isovanhemmuutta koskevissa puheissa.

Kiviniemi (2015, 77) huomauttaa, että tutkijan omat intressit ja tarkastelunäkökulmat vaikuttavat aineiston keruuseen sekä kerääntyvän aineiston luonteeseen. Samoin Hirsjärvi ja kumppanit (2009, 161) tuovat esille, ettei tutkija pysty irrottautumaan tutkimusta tehdessään arvolähtökohdistaan, vaan arvomme muokkaavat ymmärtämistämme ja näin ollen myös tutkittavina olevia ilmiöitä. Minä siis tutkijana en pysty täysin irrottautumaan arvoista, jotka ohjaavat ajatteluni arkielämässä, joten nämä arvot heijastuvat myös siihen minkälaisen aineiston olen koonnut ja millä tavalla lähdän sitä tarkastelemaan. Huomasin tämän myös itse tutkimusprosessini aikana. Päädyin valikoimaan esimerkiksi aineistoni kirjoituksia sekä koostamaan teoreettista viitekehystä niistä lähtökohdista, jotka itse koin merkityksellisiksi ja mielenkiintoisiksi. Ajattelisin näiden ajatusten kumpuavan omista henkilökohtaisista mielenkiinnonkohteistani sekä arvoista, joihin pohjaan ajatteluni.

Tutkimukseni metodologisena lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi. Lyhyesti voisi todeta, että sosiaalisessa konstruktionismissa uskotaan kaiken tiedon ja todellisuuden ympärillämme rakentuvan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja luonnollisen maailman välillä. Sosiaalisessa konstruktionismin näkökulmasta katsottuna maailmaamme koskevia oletuksia ei voida pitää itsestään selvinä tai tosina sen vuoksi, että ihmiset antavat asioille eri merkityksiä, vaikka he näkisivät käytännössä saman asian. Ihmiset siis rakentavat sosiaalista todellisuutta vuorovaikutuksessa. (Burr 2003.)

Sen sijaan, että sosiaalinen konstruktionismi pystyisi tarjoamaan tutkimukselle konkreettiset välineet analyysin tekemiseen, se pystyy ennemminkin tarjoamaan

tutkimukselle toisenlaisen tarkastelukulman (Juhlila, 2004, 166). Yksi sosiaalisen konstruktionismin lähtökohta on kriittisyys itseäänselvyyksiä kohtaan. Ajattelen tämän tarkoittavan omassa tutkimuksessani sitä, että isovanhemmuuden rooleihin ja odotuksiin tulee suhtautua kriittisesti ja miettiä mistä tällaiset oletukset nousevat. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tieto ei voi koskaan olla täysin objektiivista tai neutraalia, sillä se rakentuu aina paikallisesti, kulttuurisesti sekä historiallisesti. Näin ajateltuna esimerkiksi isovanhemmuuteen liittyvät odotukset ja velvollisuudet ovat olleet erilaisia esimerkiksi 1950-luvulla kuin nykyään tai nämä odotukset saattavat vaihdella myös eri kulttuurien sisällä. Myöskin tutkimukseni tulokset ovat sidottuja vain tähän hetkeen, paikkaan ja kulttuuriin piirteisiin.

Tiedon lisääntyminen myös muuttaa sosiaalista toimintaa. Esimerkiksi isovanhemmuuden merkitykset voivat muuttua sen suhteen mitä enemmän tiedämme isovanhemmuudesta ja siihen liittyvistä asioista. (Burr, 2003.) Sosiaalinen konstruktionismi ohjaa myös huomion tutkijaan ja hänen asemaansa tutkimuksessa. Tutkijan omat tulkinnat ovat yhteydessä tutkimuksen tuloksiin ja tämä tarkoittaa sitä, ettei tutkimuksesta saatu tulos ole yksi ja ainoa mahdollinen tulos. Eri tutkijat voisivat saada aikaan erilaisia tuloksia, koska heidän tulkintansa saattaisivat erota toisistaan ja vaikuttaa näin tuloksiinkin. (Juhlila 2004, 166.) Näin ollen myös oman tutkimukseni tulos on vain yksi mahdollinen tulos muiden joukossa.

Tässä tutkimuksessa sosiaalinen konstruktionismi ohjaa minua tutkijana tarkastelemaan isovanhemmuutta siltä kannalta miten isovanhemmuutta määritellään ja rakennetaan aineistossa odotusten kautta. Kiinnitän huomioni siihen minkälaisia käsitteitä ja termejä isovanhemmuudesta puhuttaessa käytetään ja mitä ne kertovat isovanhemmuudesta. Apuna käytän jäsenkategoria-analyysin välineitä. Pyrin siis saamaan selville minkälaista todellisuutta tämän tutkimuksen tulokset rakentavat isovanhemmuudesta ja siihen liitetyistä odotuksista nyky-yhteiskunnassa.

4.2 Sanomalehtitekstit tutkimusaineistona

Joukkoviestimien rooli on vahva ihmisten jokapäiväisessä elämässä. Eri joukkoviestimet välittävät ihmisille erilaisia käsityksiä liittyen arkielämään. Tällaisia aiheita voivat esimerkiksi olla perhe-elämä, terveys, parisuhde tai työ. Yksityisyyden lisäksi joukkoviestimet ovat vahvistaneet asemaansa myös politiikan ja talouselämän rintamalla. (Kantola, Moring & Väliaverronen, 1998, 5.) Median vaikuttavuudesta on keskusteltu pitkään joukkoviestimien tutkimuksen yhteydessä. 1930-luvulla joukkoviestintien vaikuttavuustutkimuksessa puhuttiin MCR- tutkimuksesta, jonka avulla pystyttiin havainnoimaan median vaikuttavan vastaanottajiin esimerkiksi tietolähteiden kautta tai pystyvän vahvistamaan ihmisten jo olemassa olevia käsityksiä asioista ja jakamaan vastaanotettuja vaikutuksia myös lähipiirille (Kunelius 2004, 133–142).

Sosialisaationäkemyksen mukaan media kykenee vaikuttamaan ihmisten arvojen ja normien omaksumiseen sekä käyttäytymis- sekä ajattelutapoihin (Mustonen 2001, 63-64). Hiljaisuuden spiraali- teorian mukaan media pystyy vaikuttamaan mielipiteisiin esimerkiksi niin, että julkisesti mielipiteensä median avulla esittävän ryhmän voidaan olettaa edustavan enemmistön mielipidettä, jolloin vähemmistön mielipiteet hiljalleen hukkuvat. (Kunelius 2004, 143-144). Median vaikuttavuuden yhteydessä voidaan puhua myös Agenda settings- teoriasta, jossa nähdään median valikoivan aiheet, jotka ovat tärkeitä yhteiskunnassa. Eli medialla nähdään olevan valtaa päättää mistä yhteiskunnassa keskustellaan ja mistä ihmisillä tulisi olla mielipiteitä. (Kunelius, mt. 142–143.)

Suomalaiset pitivät vuonna 2017 painettua sanomalehteä luotettavimpana mediana. Toista paikkaa piti Ylen televisiokanavat. Sanomalehtiä pidettiin myös yleissivistyksen kannalta merkittävimpänä mediakanavana. Tätä mieltä oli 83 prosenttia kyselyyn vastanneista. Luotettavuus olikin tärkeimpänä pidetty ominaisuus, jolla seurattava uutismedia valittiin. (Sanomalehtien liitto, 2017, 7-11.) Suomalaiset lukevat edelleen ahkerasti sanomalehtiä. Jopa 91% suomalaisista kertoo lukevansa sanoma- tai aikakausilehteä jollakin välineellä ja 85% suomalaisista lukee painettuja sanomalehtiä joka viikko (MediaAudit, 2019). Vaikka isovanhemmuutta ja siihen kietoutuneita kulttuurisia näkemyksiä olisi varmasti mielenkiintoista tutkia muidenkin medioiden, kuten television tai blogitekstien kautta, päädyin valitsemaan tutkimusaineistoksi sanomalehden. Päätökseeni on vaikuttanut muun

muassa se, että sanomalehden suosio luotettavana mediana on vahva ja lisäksi se, että sanomalehtien lukeminen on edelleen vakaalla pohjalla Suomessa.

Miksi sitten valitsin juuri Helsingin Sanomat aineistokseni? Minulla on pienestä pitäen ollut ajatus siitä, että Helsingin Sanomat on Suomen arvostetuin lehti, jonka julkaisut ovat luottamusta herättävää ja “painavaa” tekstiä. Haluaisin sanoa, että valitsin Helsingin Sanomat aineistoksi pitkän ja harkitun taustatutkimuksen jälkeen, mutta luulen, että tämä takaraivossa oleva ajatus Helsingin Sanomien luottamuksellisuudesta ajoi minut lopulta tutkimaan kyseisen lehden arkistoa ja päätymään siihen. Päätöksen jälkeen tein taustatutkimusta kyseisestä lehdestä. Vuoden 2018 mittauksessa Helsingin Sanomat olivat levikiltään Suomen suurin luvulla 332 717 2. Lukuun sisältyy sekä painettu että digilehti. (Media Audit Finland 2018). Eli Helsingin Sanomat tavoittavat suurimman määrän lukijoita Suomessa, mikä mielestäni todistaa lehden vahvaa asemaa Suomessa. Helsingin Sanomien historia on pitkä. Se on perustettu vuonna 1904 ja vuonna 1954 Helsingin Sanomista tuli Suomen suurin sanomalehti. (Sanoma 2019.) Pitkä historia ja laaja levikki eivät kuitenkaan yksin perustele valintaani käyttää Helsingin sanomia tutkimusaineistonani, vaan myös lehden institutionaalinen asema vaikutti lopulliseen päätökseen. Ylä-Anttila (2010, 155) huomauttaakin, että mikäli Suomessa tahtoo vaikuttaa julkisuuden kautta, täytyy olla tekemisissä Helsingin sanomien kanssa. Helsingin sanomia voidaan pitää myös aktiivisena kansalaisten mielipiteiden muokkaajana ja se tarjoaakin mahdollisuuden julkiselle järkeilylle ja sen piirissä voidaan jäsentää tulkintakehyksiä. (Koivunen & Lehtonen, 2005, 19). Nämä edellä mainitut asiat siis vahvistavat ajatustani siitä, että Helsingin sanomat ovat merkittävässä osassa yhteiskunnallisten keskusteluiden suhteen. Se on yksi Suomen medioista, jotka voivat määrittää suuntaviivoja yhteiskunnalliselle keskustelulle ja laajan levikkinsä puolesta vaikuttaa moniin ihmisiin.

Tutkimuksessani median ja Helsingin Sanomien rooli on toissijainen. En pyri mediatutkimukseen, vaan Helsingin Sanomat toimivat tutkimuksessani aineistona, josta pyrin tavoittamaan isovanhemmuuteen liitettäviä kategoriasidonnaisia toimintoja sekä tarkastelemaan toimintojen sisällä rakentuvia isovanhemmuutta koskevia odotuksia. Näen siis Helsingin Sanomat yhdeksi mahdolliseksi aineistoksi, jonka avulla isovanhemmuutta

ja siihen liitettyjä kategoriasidonnaisia toimintoja voidaan tarkastella. Yhtä lailla aineistoni voisi koostua esimerkiksi haastatteluista tai narratiivisista teksteistä.

Tahdon myös kiinnittää huomion sanomalehtiaineiston ominaispiirteeseen. Tässä kappaleessa olen esitellyt Helsingin Sanomat laajalevikkeisenä ja suosittuna suomalaisena lehtenä, joka osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun julkaisuillaan. Helsingin Sanomat eivät kuitenkaan edusta kaikkea isovanhemmuudesta käytyä julkista ja yhteiskunnallista keskustelua. Vaikka sanomalehtiaineistolla on toissijainen rooli tutkimuksessani, pidän tärkeänä huomauttaa, että oma aineistoni antaa vain yhden näkökulman isovanhemmuuden odotusten tarkasteluun nyky-yhteiskunnassa. Sanomalehdillä on myös valta päättää julkaisemistaan lehtijutuista ja niiden sisällöistä. (Fairclough 1997, 57-58). Tällä tavoin sanomalehdet myös vaikuttavat siihen miten esimerkiksi juuri isovanhemmuudesta heidän lehdessään puhutaan. Tulee esimerkiksi huomioida, että toimittajat tekevät valintoja sen suhteen millaisia isovanhempia tai aikuisia lapsia he haastattelevat tai pyytävät mukaan juttuihin. Myös toimituksella on valta päättää esimerkiksi kenen mielipidekirjoitus julkaistaan lehdessä ja kenen ei. Tällä tavalla lehdet pystyvät jollain tavalla ohjaamaan erilaisista ilmiöistä käytävää keskustelua.

4.3.2 Sanomalehdestä tutkimuksen aineistoksi

Tutkielmaa aloittaessani olin varma siitä, että tahdon tutkia isovanhemmuutta ja isovanhemmuuteen liitettyjä odotuksia. Epävarma olin siitä millaisella aineistolla tahtoisin isovanhemmuutta lähteä tarkastelemaan. Ennen päätymistä sanomalehtiaineistoon, pyörittelin mielessäni mahdollisuutta kerätä aineisto esimerkiksi isovanhempien tai lastenlasten haastatteluilla, kirjoituskutsulla isovanhemmille tai kirjoituspyynnöllä koululaisille. Valmiiseen aineistoon päätymistä tuki kuitenkin ajatus siitä, että lehtien mielipidekirjoituksissa ja haastatteluissa sekä isovanhemmat että aikuiset lapset ovat tuoneet esille ajatuksiaan isovanhemmuudesta ilman, että olen vaikuttanut aineiston keruuseen. Heidän mielipiteensä ja ajatuksensa ovat siis olleet olemassa lehtien artikkeleissa jo ennen kuin minä kiinnostuin niistä. Myös Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara

(2004, 175) huomauttavat, että mikäli tutkimuksen kysymykset eivät vaadi kerättyä aineistoa, niin minkä vuoksi sellainen pitäisi kerätä? Samaa pohtivat Eskola ja Suoranta (1998, 117) ja he lisäävät, että aineiston keräämiseltä säästetyn ajan voi käyttää esimerkiksi tulkinnalliseen työhön. Tahtoisin ajatella, että valmiin aineiston käyttäminen onkin antanut minulle mahdollisuuden syventyä aineiston tulkintaan perusteellisemmin.

Pro Gradu- tutkielmani aineisto koostuu Helsingin Sanomien kirjoituksista, jotka käsittelevät isovanhemmuutta. Artikkelit ovat tallennettu Helsingin Sanomien digitaaliseen arkistoon ja käyttöön ne saa tilaamalla digitaalisen Helsingin Sanomat itselleen. Lähdin kokoamaan aineistoa digitaalisen arkiston hakukoneen avulla. Käytin hakusanoina käsitteitä, jotka liittyivät isovanhemmuuteen. Käytin esimerkiksi sanoja *isovanhemmuus*, *lapsenlapsi*, *isoäiti*, *isoisä* ja *sukupolvi*. Kaikki hakusanat tuottivat yli 50 hakutulosta, mutta suurin osa aineistoon valikoituneista lehtijutuista löytyi hakusanan *isovanhemmuus* alta. Jouduin luonnollisesti karsimaan haun jälkeen artikkeleita sen mukaan mitkä kirjoitukset sopivat tutkimukseni aihealueeseen. Jätin tarkastelun ulkopuolelle esimerkiksi selkeät uutiset, joissa kerrottiin esimerkiksi isovanhemmuuteen liittyivistä tutkimustuloksista sekä lehtikirjoitukset, joissa keskityttiin isovanhemmuuden sijaan pääasiallisesti vanhempiin ja lapsiin ja artikkelit, joissa isovanhemmuus mainittiin vain sivulauseessa. Koin mielekkääksi valita aineistoksi lehtikirjoitukset, joissa isovanhemmuus on selkeästi pääteemana ja keskustelun aiheena, sillä mielenkiintoni kohdistuu juuri isovanhemmuuteen.

Näin hakutuloksia rajaten lehtiartikkeleita valikoitui yhteensä 58 kappaletta. Aineistosta 31 kappaletta on mielipidekirjoituksia ja 27 kappaletta on kolumneja sekä haastatteluita pääasiassa Helsingin Sanomien Lifestyle palstan elämään ja hyvinvointiin keskittyvän osa-alueen alaisia julkaisuja. Aineiston mielipidekirjoituksissa on pääasiassa äänessä isovanhemmat sekä aikuiset lapset. Heidän lisäksi kirjoitukset koostuvat myös eri sosiaalialan ammattilaisten mielipidekirjoituksista. Lifestyle palstan lehtijutut ovat pääasiassa isovanhempien sekä heidän lastensa haastatteluita, sillä tahdoin antaa aineistossa tilaa isovanhempien ja aikuisten lasten äänille.

4.4 Analyysimenetelmänä jäsenkategoria-analyysi

Jokinen, Juhila sekä Suoninen (2012, 9-10) huomauttavat kategorioiden paljastavan asioita ajasta, jossa elämme. Ne kertovat siitä minkälaisia asioita pidämme normaaleina, poikkeavina, arvokkaina tai ongelmina. Heidän mukaansa kategoriat ovat myös yhteiskunnassamme jatkuvasti läsnä. Lisäksi Nikander (2010, 204) nostaa esille kategoria-analyysin kiinnostuksen jokapäiväiseen vuorovaikutukseen sekä arkipäiväisen ja itsestään selvän kyseenalaistamiseen. Tähän kiteytyy syy siihen miksi päädyin lopulta valitsemaan analyysimenetelmäksi kategoria-analyysin. Mielestäni on mielenkiintoista lähestyä isovanhemmuutta kategorioiden kautta, sillä näen isovanhemmuuden olennaisena osana ihmisten arkipäivää ja tällaisen arkipäiväisen kategorian kyseenalaistaminen ja “osiin purkaminen” on mielenkiintoinen tapa lähestyä aikakautemme isovanhemmuutta tarkemmin.

Kategoria-analyysista puhuttaessa menetelmän oppi-isänä mainitaan Harvey Sacks (kts. esim. Jokinen, Juhila & Suoninen 2012; Nikander 2010, 204). Sacksin kiinnostus heräsi kategorioiden arkikäyttöä kohtaan sekä sitä miten ihmiset käyttävät kulttuurisesti tunnistettavissa olevia kuvauksia ja kategorioita (Nikander 2010, 4). Varsinaisesta jäsenkategoria-analyysista alettiin puhua kuitenkin vasta, kun Sacksin ajatuksia sekä käsitteistöä kehitettiin edelleen eri tutkijoiden toimesta Manchesterin yliopistossa 1970- ja 1980-luvulla. Kategoria-analyysia ovat Sacksin ohella vieneet eteenpäin tutkijat Rod Watson, Lena Jayyusi, Stephen Hester ja Peter Eglin, David Silverman, sekä Carolyn Baker. Heidän ansiostaan jäsenkategoria-analyysi on muokkautunut nykyiseen muotoonsa. Heidän kehittelynsä ansioista kategoriasidonnaisten toimintojen rinnalle nousi käsitys siitä, että kategoriat pitävät sisällään monia kulttuurisesti latautuneita merkityksiä ja vihjeitä. Samoin Lena Jayyus on laajentanut jäsenkategoria-analyysia Sacksin versiosta. Jayyus toi jäsenkategoria-analyysiin käsityksen siitä, että analyysin avulla voidaan tarkastella miten kulttuurin moraalinen järjestys rakentuu vuorovaikutustilanteissa. (Nikander 2010, 206-207.)

Tiivistäen kategoria-analyysistä voisikin sanoa, että sen mukaan ihmiset rakentavat sekä itseään että toisiaan ollessaan vuorovaikutuksessa keskenään. Näissä vuorovaikutustilanteissa ihmiset rakentavat sekä esittelevät erilaisia identiteettejä ja näiden pohjalta ihmisten toiminta määriytyy tietynlaiseksi (Jokinen ym. 2012, 19–20; Nikander, 2010, 204). Kategorioiden avulla ihmiset siis määrittelevät itseään ja toisiaan ja kategoriat auttavat meitä päättämään miten erilaisiin ihmisiin tulisi suhtautua. Kategorioihin on kiinnitetty tiettyjä oletettuja ominaisuuksia, piirteitä sekä toimintoja, jotka suuntaavat ja ohjaavat ajatteluaamme ja toimintaamme. (Juhila 2004, 169.) Meillä on siis taipumus liittää tiettyihin kategorioihin erilaisia kulttuurisia odotuksia siitä miten kategoriaan kuuluva henkilö toimii tai miten hän ei ainakaan toimi (Nikander, 2010, 204). Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että on olemassa tietynlaisia olettamuksia ja odotuksia, joita liitämme isovanhemmuuteen. Ja nämä odotukset sekä olettamukset ohjaavat toimintaamme. Esimerkiksi suhtaudumme ja toimimme eri tavalla lapsenlapsensa menettäneen isovanhemman seurassa kuin isovanhemman, jonka lapsenlapset ovat hänen elämässään mukana.

Jokinen ja kumppanit (2012, 27) ovat esittäneet jäsenkategoria-analyysin keskeisimmät käsitteet; kategoria, kategoriasidonnaiset toiminnot, kategoriakokoelma, tiimi, kategoriapari sekä jäsenyyuskategorisoinnin soveltamissäännöt. Seuraavaksi esittelen nämä kategoria-analyysin keskeisimmät käsitteet sekä tarkastelen myös identiteetin rakentumista sekä poikkeavuutta kategoria-analyysin näkökulmasta. Pyrin esittelemään jäsenkategoria-analyysin keskeisimmät käsitteet hyödyntäen omaan tutkimukseeni sopivia esimerkkejä, jotka auttavat jo analyysimenetelmää esiteltäessä virittäytymään tutkimukseni aiheeseen.

Kategorialla tarkoitetaan ilmauksia, joilla ihmisiä pyritään kuvaamaan. Esimerkiksi isovanhempi, isoäiti tai lapsenlapsi. Ihminen voi kuulua moneen eri kategoriaan samanaikaisesti, joten käytettäviä kategorioita valitaan tilannekohtaisesti. Jäsenkategorioita voi myös järjestellä kulttuurisesti toisiinsa sopiviksi pareiksi, kuten esimerkiksi isoäiti-isoisä tai lapsenlapsi-isovanhempi. Kategoriasidonnaisella toiminnalla viitataan siihen, että liitämme tiettyyn kategoriaan kulttuurisesti tyypillisinä pidettyjä toimintoja.

Esimerkkinä voisi toimia oman tutkimuksen kehyksissä isovanhemmuuteen tavallisesti liitetty toiminto hoitaa lapsenlapsia. Tällaisten toimintojen lisäksi kategoriat voivat myös sisältää erilaisia kulttuurisia merkityksiä, jotka auttavat ihmisiä hahmottamaan minkälaisia ominaisuuksia johonkin kategoriaan kuuluvaan voidaan liittää. Kategoriat voivat myös liittyä toisiinsa ja muodostaa erilaisia kategoriakokoelmia, -tiimejä tai -koosteita, kuten perheeseen tai uskontokuntiin liittyviä kokonaisuuksia. (Jokinen ym. 2012; Nikander, 2010.)

Jäsenkategorisoinnilla on myös muutamia soveltavuussääntöjä. Taloudellisuussäännön mukaan ihmisestä riittää käytettäväksi yksi kategoria, vaikka myös useiden kategorioiden käyttö on mahdollista. Johdonmukaisuussääntö kiinnittää huomion siihen, että yhden henkilön kategoria saattaa johdattaa tarkastelemaan myös muita ihmisiä tämän saman kategorian kautta. Esimerkiksi vanhainkodissa kaikkia ikääntyneitä tarkastellaan useimmiten vanhuksen kategorian kautta. Meillä on myös taipumus niputtaa yhteen kategoriat, jotka kuulemme kuuluvaksi johonkin kokoelmaan. Esimerkiksi lapsenlapsen, vanhemman ja isovanhemman kategoriat on helppo yhdistää perheen kokoelman alle kuuluviksi. Tätä kutsutaan kuulijan maksimiksi. (Jokinen ym. 2012, 27-29; Nikander, 2010, 204-205).

Kategorioiden tutkimisen voidaan nähdä olevan eräänlaista kulttuurisen tiedon tutkimusta arkisessa toiminnassa. Eri kategorioihin liitetään vahvasti kulttuurisia tietoja, jotka ohjaavat ajatteluamme. Esimerkiksi kuullessamme jonkun esittelevän itsensä isovanhemmaksi, oletamme tietävämmehän ihmisestä paljon muutakin kuin mitä hän juuri meille kertoi. Eli isovanhemmuuden kategoriaan liitetään tässä vaiheessa kulttuurisia mielikuvia esimerkiksi pullantuoksuista isovanhemmasta, joka puuhailee ahkerasti lastenlasten kanssa. Kategorioiden käyttäminen ja niihin kietoutuneen kulttuurisen tiedon tunnistaminen on vuorovaikutuksellista, sillä ihmiset rakentavat kategorioihin sisältyvän voiman käyttämällä kategorioita, vastaanottamalla niitä sekä käymällä niistä neuvotteluita keskenään. Ihmiset voivat kategorisoida itseään, jolloin puhutaan *itsekategorisaatiosta* tai vaihtoehtoisesti voidaan myös kategorisoida muita ihmisiä. Usein ihmisten kategorisoidessa itseään, he tulevat samalla myös kategorisoimaan toisia ihmisiä.

Esimerkiksi, jos isovanhempi kategorisoi itsensä aktiiviseksi isovanhemmaksi, läsnä on esimerkiksi myös passiivisen isovanhemman kategoria, johon aktiiviseksi kategorisoituva isovanhempi tekee eroa. (Jokinen ym. 2012.)

Käyttäessämme kategorioita arjen keskellä tulemme liittäneeksi eri kategorioihin myös määreitä, joita ei välttämättä sanota ääneen, mutta jotka ovat kategoriapohjaisen kulttuurisen tiedon olennainen osa. Tällaisia määreitä ovat *toiminnot, luonnolliset ominaisuudet, motiivit, oikeudet, velvollisuudet, tiedot ja kompetenssit*. Yritän havainnollistaa näiden määreiden käyttöä itse rakentamalla esimerkillä, joka sopii tutkimukseeni ja joka seuraa Juhilan ja kumppanit (2012, 61) talousrikollisen kategoriaan liittyvää esimerkkiä. Otetaan esimerkiksi väkivaltaisen isovanhemman kategoria. Voidaan ajatella, että väkivaltainen isovanhempi kuuluu rikollisen kategoriakokoelmaan, mutta hänen rikoksensa määrittävät tietynlaisiksi; isovanhempi ehkä käyttää lähisuhdeväkivaltaa, mutta ei tee talousrikoksia. Voimme määritellä isovanhemman vaaralliseksi henkilöksi (luonnolliset ominaisuudet), joka haluaa hallita pelolla (motiivit). Väkivaltainen isovanhempi saattaa tietää miten poliisin kanssa tulee toimia (tiedot) ja tätä kautta hän pääsee väkivallan käytöstään ilman sanktiota (kompetenssi). Velvollisuuden näkökulmasta voimme ajatella, että väkivaltainen isovanhempi ei toteuta esimerkiksi kunnon kansalaisen velvollisuuksia käyttäytymällä väkivaltaisesti ja näin ollen nähdään, ettei väkivaltaisen isovanhemman kategoriaan ole syytä liittää erityisiä oikeuksia. Olennaista onkin huomioida kategoria-analyysissa se missä näitä kategorioita tuotetaan ja ketkä niitä tuottavat, sillä ne ovat paikallisesti tuotettuja sekä tulkittuja. Kategorioihin ja määreisiin voi myös viitata ilman, että niitä tarvitsee sanoa ääneen. Tällöin ne ovat läsnä erilaisina vihjauksina eri kategorioista. (Jokinen ym. 2012; Nikander, 2010.)

Kategorisoinnin avulla tuotetaan kuvauksia sekä tunnistetaan niitä ja näiden avulla tuotetaan moraalista järjestystä. Erityisen vahvasti moraalisia odotuksia ja oletuksia liitetään oikeuksien ja velvollisuuksien määreisiin. Eli esimerkiksi, jos kuvittelemme tilanteen, jossa vanhempi mies lähestyy lasta ja tarjoaa hänelle makeista kadulla, niin tulkitsemme kohtausten kulttuurisesti hyväksyttäväksi mikäli tiedämme, että kyseessä on isoisä ja hänen lapsenlapsensa. Jos meille olisi epäselvää, onko mies lapsen isoisä,

voisimme helposti epäillä miehen motiiveja kyseenalaisiksi ja jopa epäilyttäviksi. (Jokinen ym. 2012.)

Kategoria-analyysissä puhutaan identiteettien rakentamisesta silloin, kun kategorisoimme ihmisiä. Esimerkiksi Suoninen (2012, 90) on kertonut käyttävänsä identiteetinkategoriaa silloin, kun kategoria nimeää suoraan sen, millainen ihminen on. Hän huomauttaa myös, että identiteetikategoriat sisältävät kulttuurisia oletuksia, jotka kytkeytyvät myös moraalisiin arvostuksiin. Eli identiteetikategorioilla ei vain pelkästään kuvata ihmisiä neutraalisti, vaan niihin liittyy olennaisesti silloisen aikakauden käsitykset hyväksytystä toiminnasta. Tahdon ottaa tutkimuksessani tarkasteluun myös tilanteittaisen identiteetin käsitteen. Tällä Suoninen (Mt. 97) tarkoittaa erilaisiin rooleihin liittyviä odotettuja toimintamalleja. Suoninen ottaa esimerkiksi opettajan roolin, mutta ajattelen, että samalla tavalla isovanhemman roolia voidaan tarkastella tilanteittaisen identiteetin kautta. Isovanhemman roolin alaisena toimiva ihminen saattaa toimia eri tavalla kuin sama ihminen, joka toimiikin eläkeläisen roolin alaisena. Juhila (2004, 169) huomauttaa, että identiteetikategorioiden tutkiminen on mielekästä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, sillä ne elävät ja syntyvät näissä tilanteissa.

Juhilan (2012, 179-180) mukaan ihmisten kategorisaation perusjako tiivistyy me ja he ajatteluun. Ihmiset luovat mielessään erilaisia ryhmiä, joihin he kuuluvat ja joihin toiset ihmiset kuuluvat. Juhila kutsuu näitä ryhmiä kategoriaryhmiksi. Eli luomalla itsellemme tietyn kategorian, luomme myös ulkopuolisia kategorioita. Tyypillistä on myös se, että "niputamme" ihmisiä yhteen yhdeksi kategoriaksi eli kategorisointi tapahtuu stereotyyppisten oletusten mukaan vain yhden kategorijäsenyyden kautta. Poikkeavuuden kategoria on yksi tällainen stereotypisoivan kategorisoinnin muoto. Juhila (mt, 197) ymmärtää poikkeavuuden kategorisaation niin, että ihmisen tai ryhmän toiminnan arvioidaan olevan ristiriidassa normatiivisten odotusten suhteen. Poikkeavuutta rakennetaan suhteellisen vertailun kautta niin, että erilaisia ominaisuuksia, piirteitä tai toimintoja verrataan asioihin, joita pidetään normina, keskivertona tai tavallisina. Vertailuun saattaa liittyä oman moraalisen identiteetin rakentaminen moraalisen ylentämisen ja alentamisen avulla. Oma ylevänä pidetty toiminta voidaan nostaa ikään

kuin jalustalle ja verrata sitä muiden samassa kategoriassa oleilevien toimintaan alentavasti. Arkisessa toiminnassa tuotetaan vertailua ja poikkeavuutta rajojen ja erojen rakentamisella. Mielenkiintoista on tutkia esimerkiksi sitä millä tavoin ihmiset perustelevat tietynlaisten ryhmien jakaantumista kahtia. Poikkeavuutta voidaan tuottaa kategorioissa myös niin, että ihminen kuuluu päällekkäin kahteen eri kategoriaan, joilta odotetaan erilaisia asioita. Esimerkiksi samaan aikaan isovanhemman ja yritysjohtajan kategorian omaava henkilö saatetaan nähdä poikkeavuuden kautta. (Juhila, mt.)

Ihminen voi myös "epäonnistua" jonkin kategorian jäsenyydessä suoriutumisessa. Epäonnistuminen voidaan nähdä jonkun muun ihmisen epäonnistumisena tai ihminen voi itse myös arvioida epäonnistuneensa jossain tietyssä kategorian jäsenyydessä. Esimerkiksi voimme ajatella isovanhemman epäonnistuneen hyvässä isovanhemmuudessa, mikäli hänellä on alkoholiongelma tai isovanhempi voi itse ajatella olevansa epäonnistunut isovanhemman roolissa, mikäli hän ei tahdo osallistua lastenlasten elämään. Annettuja kategorijäsenyyksiä voidaan vastustaa tai ne voidaan omaksua. Kategorioita voidaan vastustaa esimerkiksi vastapuheen kautta, irrottautumalla kulttuurisesti kielteisiksi määrääntyvistä kategorioista tai tiettyyn ryhmään negatiivisesti liitetyistä kategorioista. Omaksuminen voi tapahtua tuottamalla itselleen poikkeavaa kategoriaa eli , tuottamalla vallankumouksellisena tekona ryhmälle poikkeavaa kategoriaa tai omaksumalla kategorian alistuvina tekoina. (Juhila 2012.)

4.5 Analyysiprosessi

Tässä luvussa käyn lävitse analyysiprosessini vaihe vaiheelta saattaakseni lukijan tietoon kulkemani askeleet siitä miten olen saanut valitsemastani aineistosta esille esittämäni tutkimuksen tulokset. Toivon pystyväni valottamaan ja avaamaan ajatuksen kulkua analyysia tehdessäni ja antamaan lukijalle mahdollisuuden tarkastella läpi käymääni analyysiprosessia ja arvioimaan saamiani tuloksia ja niiden luotettavuutta.

Aloitin analyysin aloittamalla yksinkertaisesti siitä, että siirsin Helsingin Sanomien artikkelit tekstinkäsittelyohjelmaan ja tulostin artikkelit itselleni paperiversioina. Koen

tämän itselleni luontevaksi vaihtoehdoksi käsitellä aineistoa, koska oman oppimisprosessini kannalta olen havainnut tärkeäksi sen, että pystyn käsittelemään aineistoa lukuprosessin aikana esimerkiksi alleviivaamalla tai kirjoittamalla huomioita papereihin. Pysin ensin lukemaan aineiston muutamaan kertaan lävitse ilman sen kummempaa tavoitetta tai tarkoitusta kuin vain päästä käsitykseen siitä minkälaisen kokonaiskuvan aineistoni minulle antaa. Eli pyrin saamaan kuvan siitä minkälaisia lehtijuttuja aineistoni sisältää ja miten ne ehkä liittyvät toisiinsa tai kuinka ne eroavat toisistaan.

Lähdin tarkastelemaan aineistoa aineistolähtöisesti. Tämä tarkoittaa yksinkertaisimmillaan sitä, että teoriaa rakennetaan aineistosta käsin (Eskola & Suoranta, 1998, 15) ja tässä lähestymistavassa pyritään siis tarkastelemaan aineistoa ilman etukäteen sovittuja tai harkittuja näkökulmia (Tuomi & Sarajärvi, 2017, 80). Aineistolähtöinen analyysi soveltuu kokemuksen tutkimukseen ja siinä useimmiten pyritään saamaan tutkittavasta aiheesta ymmärrettävä kuvaus tai mikäli kaivataan tietoa jonkin ilmiön olemuksesta (Eskola & Suoranta, Mt, 15; Tuomi & Sarajärvi, Mt, 80). Omassa tutkimuksessani pyrin tarkastelemaan isovanhemmuuteen liitettäviä kategoriasidonnaisia toimintoja ja niiden sisällä rakentuvia isovanhemmuuteen kohdistuvia odotuksia. Tarkoitukseni on saada yleisluonteinen kuva siitä minkälaisia toimintoja isovanhemmuuteen liitetään ja tätä kautta hahmottamaan sitä minkälaista toimintaa isovanhemmilta odotetaan nyky-Suomessa. Täysin aineistolähtöinen analyysi on kuitenkin melkein mahdoton ajatus, sillä esimerkiksi käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma itsessään sekä menetelmät ohjaavat tutkijaa ja vaikuttavat myös näin tuloksiin. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään kuitenkin jättämään huomiotta kaikki etukäteistieto sekä -olettamukset. (Eskola & Suoranta, Mt, 111; Tuomi & Sarajärvi, Mt, 80). Itse olen pyrkinyt olemaan tietoinen koko tutkimusprosessin ajan ennako-oletuksistani sekä mielenkiinnon kohteistani, jotka saattavat ohjata analyysin tekemistäni.

Tämän jälkeen aloitin aineiston systemaattisen tarkastelun apunani yliviivaustussi sekä kynä, jolla pystyin kirjoittamaan ylös mieleeni etsittyjä kysymyksiä, havaintoja ja huomioita. Saatuaani aineistosta kattavan kokonaiskuvan, lähestyin sitä uudelleen

koodaamisen kautta. Pysin ensin paikantamaan aineistosta isovanhemmuuden kategoriatermit eli ne kohdat, joissa isovanhemmuudesta käytettiin suoraan kategoriata isovanhempi. Sen jälkeen aloin tarkastelemaan minkälaisia jäsenkategoria-analyysin keskeisiä käsitteellisiä välineitä kategorian isovanhempi yhteydessä voidaan aineistosta havaita. Tunnustan, että analyysiprosessini ei edennyt yhtä mutkattomasti kuin edellä esitin. Koin monia epätoivon hetkiä etenkin sukeltaessani aineistoon etsimään kategorioita, jotka tuntuivat aluksi olevan vaikeasti hahmotettavissa ja etenkin vaikeasti löydettävissä aineistosta. Kuljetin aineistoa lukiessani lävitse vierelläni erilaisia kirjallisuuslähteitä jäsenkategoria-analyysista ja pikkuhiljaa sain kiinni jäsenkategoria-analyysista. Ensimmäisenä aineistosta alkoi hahmottua erilaisia kategoriapareja sekä -joukkoja ja pikkuhiljaa aineisto avautui minulle kategoria-analyysin näkökulmasta.

Lopullinen huomioni keskittyi kuitenkin kategoriasidonnaisiin toimintoihin, sillä käydessäni aineistoa systemaattisesti läpi, havaitsin, että isovanhemmuuden kategoriaan liitetään vahvasti tietyntyyppisiä kategoriasidonnaisten toimintoja, jotka erottuivat aineistosta melko selkeästi. Pystyin erottamaan aineistosta viisi eri kategoriasidonnaista toimintaa, jotka isovanhemmuuteen liitetään ja päädyin tarkastelemaan jäsenkategoria-analyysin avulla isovanhemmuutta näiden kategoriasidonnaisten toimintojen kautta. Nämä havaitsemani viisi kategoriasidonnaista toimintaa ovat:

- 1) Isovanhempinen läsnä
- 2) Isovanhempinen rakastaa
- 3) Isovanhempinen auttaa ja tukee
- 4) Isovanhempinen opettaa ja siirtää perinteitä
- 5) Isovanhempinen kunnioittaa

Isovanhemmuuteen liitettävien kategoriasidonnaisten toimintojen yhteydessä olen pyrkinyt kiinnittämään huomioni esimerkiksi tekstissä esiintyviin kategoriapareihin ja -joukkoihin sekä erilaisiin kategorioihin sekä niihin liitettäviin ominaisuuksiin ja piirteisiin. Olen kohdistanut mielenkiintoni myös kategorioiden taustalla oleviin selontekoihin.

Mielenkiintoni kohdistuu siis siihen millä tavalla isovanhemmuuden kategorioihin liitettäviä kategoriasidonnaisia toimintoja rakennetaan tekstissä. Tähän ymmärrykseen olen pyrkinyt erittelemällä sitä minkälaisia kategorioita, kategoriapareja ja -joukkoja, määreitä tai piirteitä isovanhemmuuteen liitetään kategoriasidonnaisten toimintojen yhteydessä.

Olen myös pyrkinyt kiinnittämään huomioni siihen minkälaisia selontekoja teksteissä käytetään, kun isovanhemmuuden kategoriasidonnaisia toimintoja käsitellään. Eli olen pyrkinyt kiinnittämään huomioni siihen millä tavalla tekstissä on pyritty selittämään isovanhemmuuteen liitettyä ongelmallista käyttäytymistä ja mitä nämä erilaiset selonteot kertovat isovanhemmuuteen liitettyistä näkemyksistä sekä oikeuksista ja velvollisuuksista. Olen analyysissä ottanut myös huomioon poikkeavuuden kategoriat, joita isovanhemmuuteen liitetään ja pyrkinyt tuomaan tuloksissa esille esimerkiksi miten poikkeavuuden avulla tuotetaan tietynlaista normien mukaista isovanhemmuuden kategoriasidonnaista toimintaa. Poikkeavuuden kategoriat tarkoittavat sitä, että tiettyyn kategorian jäseneseen liitetään eräänlainen odotus siitä miten hänen tulee toimia ja mikäli jäsenen käyttäytyminen poikkeaa tästä odotetusta käyttäytymisestä, niin hänen käyttäytymisensä tulee määritellyksi poikkeavana.

Nikander (2010, 258-259) huomauttaa, että tällainen mekaanisesti tapahtuva kategorioiden etsiminen aineistosta ei vielä takaa onnistunutta lopputulosta jäsenkategoria-analyysille. Tärkeää onkin jäsenkategoria-analyysissä kiinnittää huomio siihen millä tavalla puhujan kuvaus vaikuttaa ja mitä sen käyttäjä, joko tiedostamatta tai tietoisesti, tekee. Olen omassa tutkimuksessani pyrkinyt välttämään pelkkien jäsenkategoria-analyysin käsitteellisten välineiden etsimistä ja esittelemistä tutkimustuloksina. Sen sijaan olen pyrkinyt tarkastelemaan näiden eri välineiden tehtäviä ja pääsemään selville siitä mikä tehtävä niillä on tekstissä ja minkälaisia asioita teksti välittää lukijalleen isovanhemmuuden kategoriasta joko tietoisesti tai tiedostamatta. Tarkoitukseni on siis saada selville minkälaisia odotuksia isovanhemmuuteen liitetään.

Tahdon vielä lopuksi koota yhteen tapani käyttää jäsenkategoria-analyysia tutkimuskysymyksiini vastaamisessa. Olen siis löytänyt aineistosta viisi

kategoriasidonnaista toimintoa, joiden kautta isovanhemmuutta rakennetaan. Tuloksissa tarkastelen kutakin löytämäni toimintoa vielä erikseen ja pyrin hahmottamaan minkälaisia odotuksia isovanhemmuuteen kohdistuu näiden kategoriasidonnaisten toimintojen sisällä. Tarkoitukseni on siis saada selville minkälaisia odotuksia isovanhemmuuteen liitetään ja miten nämä eri odotukset rakentavat tiettyjä kategoriasidonnaisia toimintoja.

Tunnistan, että olen tutkimuksessani käyttänyt laajasti jäsenkategoria-analyysia. Harkitsin tutkimukseni toteuttamista suunnitellessani, että rajaisin analyysini koskettamaan ainoastaan esimerkiksi isovanhemmuuden kategoriaan poikkeavuuden kategorioiden näkökulmasta. Huomasin kuitenkin jäsenkategoria-analyysiin syvemmin tutustuessani, että kiinnostuin analyysimenetelmästä kovasti ja tahdoin ymmärtää analyysimentelmän käyttöä kokonaisuudessa. Päädyin siis lopulta tarkastelemaan isovanhemmuutta laaja-alaisesti kategoria-analyysin avulla, koska tahdoin päästä opettelemaan analyysimenetelmän välineiden käyttöä kokonaisuudessaan oman kehittymishaluni vuoksi.

4.6 Tutkielman eettisyys sekä luotettavuus

Hirsjärvi ja kumppanit (2009, 25) huomauttavat, että tutkimuksen lähtökohtien on kiinnityttävä ihmisarvon kunnioittamiseen. Arja Kuula (2011, 43) on samaa mieltä ja kertoo, että ihmistieteiden ihmistä kunnioittavat eettiset periaatteet on jaettu kolmeen osa-alueeseen, jotka ovat tutkijan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojat. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen voidaan huomioida tutkimuksissa antamalla tutkittaville mahdollisuus päättää siitä tahtovatko he osallistua tutkimukseen (Hirsjärvi ym, mt, 25; Kuula, mt, 45). Oma tutkimusaineistoni on valmis sanomalehtiaineisto, joka on julkisesti saatavilla Helsingin Sanomien digiarkistossa. Helsingin Sanomien käyttöehdoissa on maininta siitä, että julkaisuja saa käyttää opiskeluun ja tutkimustoimintaan (kts. Helsingin Sanomien verkkopalvelun käyttöehdot). Näin ollen en ole kokenut tarpeelliseksi pyytää erillistä suostumusta aineiston käyttämiseen. Myös Kuula (2013, 166) huomauttaa, että vapaasti saatavilla oleviin julkisiin aineistoihin ei yleisesti sovelleta yksityisyyden suojaa koskevia

periaatteita. Toki on paikallaan pohtia sitä miten tutkittavien itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan, koska he eivät tiedä olevansa tutkimukseni aineisto. Toisaalta suostumalla Helsingin Sanomien toimittajien haastatteluihin tai kirjoittamalla mielipideosastolle, haastateltavilla ja kirjoittajilla on ollut luultavasti tiedossa, että julkaisuja voidaan mahdollisesti käyttää myös tutkimustarkoitukseen.

Toiseksi periaatteeksi Kuula (mt, 45) mainitsee vahingoittamisen välttämisen. Tällä hän tarkoittaa tutkittavien sekä henkisen että fyysisen vahingoittamisen välttämistä.

Tutkittavalle voi tutkimuksesta aiheutua taloudellisia tai sosiaalisia vahinkoja, mikäli esimerkiksi tutkittavien tietoja joutuu väärin käsiin ilman tarvittavia lupia (Kuula, mt, 46). Omassa tutkimuksessani minulla ei ole hallussani arkaluontoisia tietoja tutkittavistani, sillä aineistoni on valmis sanomalehtiaineisto. Minun täytyy kuitenkin huolehtia tutkimuksessani, etten tule leimanneeksi tutkimukseni kohteena olevaa ryhmää, eli isovanhemmuutta, negatiiviseksi esimerkiksi kirjoitustyylini vuoksi. Vaikka tutkimusaiheeni ei olekaan erityisen arkaluonteinen tai kosketa ihmisryhmää, johon yleisesti liitetään negatiivisia näkemyksiä, pidän silti tärkeänä pyrkiä pitämään kirjoitustyylini asiallisena ja neutraalina.

Kolmanneksi eettiseksi periaatteeksi Kuula (mt, 46) nimeää yksityisyyden kunnioittamisen ja suojelemisen. Yksityisyyden kunnioittaminen ja suojeleminen tarkoittaa sitä, että tutkittavilla pitää olla oikeus määrittää minkälaisia tietoja he antavat itsestään tutkimuksen käyttöön. Tutkijan on taas huolehdittava siitä, että tutkimukseen osallistuneet eivät tule tunnistetuiksi tutkimusteksteistä. Valmis aineisto haastaa tutkijaa siltä osin, että tutkittavat eivät pysty itse määrittämään minkälaisia tietoja he antavat tutkijan käyttöä itsestään. Esimerkiksi sanomalehtiaineistossa haastateltavat eivät välttämättä ole osanneet ajatella, että esimerkiksi heidän haastatteluissa kertomiaan nimiä tai asuinpaikkoja voidaan käyttää edelleen osana tutkimusta. Toisaalta taas sanomalehtitekstit ovat kaikkien saatavilla julkisesti, joten haastateltavat ovat suostuneet luovuttamaan tietonsa julkiseen käyttöön tätä kautta. Osassa aineistoni haastatteluista haastateltavien nimet on muutettu ja osassa mielipidekirjoituksista kirjoittajat esiintyvät nimimerkeillä, mikä jo osaltaan varmistaa sitä, etteivät muutettujen nimien ja nimimerkkien takana olevat todelliset henkilöllisyydet

paljastu. Olen kuitenkin päätenyt muuttamaan aineistossani esiintyneitä nimiä, iä, sukupuolia sekä asuinpaikkoja varmistaakseni sen, etteivät henkilöt ole tunnistettavissa. Kuulan (mt, 46) mukaan yleensä tutkittavat suostuvat tietojensa ilmoittamiseen tutkijalle, jos he hyväksyvät tutkimuksen ja sen tavoitteet. Omassa tutkimuksessani en voi olla varma siitä hyväksyisivätkö kaikki aineistoni henkilöt oman tutkimukseni ja sen tavoitteet, sillä he eivät ole henkilökohtaisesti suostuneet luovuttamaan tietojaan tutkimukseeni.

Lisäksi olen pyrkinyt tutkimuksessani ottamaan huomioon myös sen, etten plagioi toisten tutkijoiden tekstejä tai omi niitä itselleni. Hirsjärvi ja kumppanit (mt,26-27) sekä Kuula (mt, 26) mainitsevat, että plagiointi ja tekstien omiminen eivät kuulu hyvään tutkimusetiikkaan. Lisäksi he huomauttavat, että tutkijoiden osuutta tutkimuksiin ei saa vähätellä esimerkiksi mainitsemalla vain yhden tutkimuksen tekijöistä ja jättämättä muut osalliset ulkopuolelle. Olenkin pyrkinyt kiinnittämään tähän asiaan huomioita omassa tutkimuksessani ja olen pyrkinyt huolellisesti merkitsemään lähdeviitteet tekstiin ja siirtämään ne myös lähdeluetteloon.

6. ISOVANHEMMUUS KATEGORIASIDONNAISENA TOIMINTONA

Kuudennessa luvussa esittelen tutkimukseni analyysin tulokset. Esittelen viisi löytämäni kategoriasidonnaista toimintoa, jotka ovat *isovanhempi on läsnä*, *isovanhempi rakastaa*, *isovanhempi auttaa ja tukee*, *isovanhempi opettaa sekä isovanhempi kunnioittaa*.

Tarkastelen jokaista kategoriasidonnaista toimintoa oman alalukunsa alla ja esittelen miten nämä toiminnot ovat rakentuneet aineistossa ja pyrin näin tuomaan esille minkälaisia odotuksia isovanhemmukseen liitetään.

6.1 Isovanhempi on läsnä

Aineistosta löytyi huomattavan suuri määrä viittauksia siihen, että isovanhemmukseen liittyy olennaisesti kategoriasidonnainen toiminta *olla läsnä*. Kategoriasidonnaista toimintaa olla läsnä rakentaa ajatus siitä, että osallistumisen nähdään tarkoittavan erityisesti lapsenlapsen elämään osallistumista. Isovanhemmuuden kategorialla osallistuvana isovanhempina siis rakennettiin kategoriaparin isovanhempi-lapsenlapsi avulla:

“Teemme yhdessä arkisia asioita: ulkoilutamme koiria, leikimme ja luemme satuja. Ehdoton juttu, mitä Eemil haluaa tehdä, on saunoa ja nukkua vieressäni.”.

Otteessa isovanhempi luo isovanhempi-lapsenlapsen kategoriaparia korostamalla yhteistä tekemistä käyttäen sanaa *yhdessä*. Otteen taustalla on ajatus siitä, että sekä isovanhempi että lapsenlapsi pitävät yhteisistä tekemisistä ja nauttivat toistensa seurasta. Isovanhempi tuo esille tekevänsä lapsenlapsen kanssa arkisia asioita. Hän siis antaa ymmärtää, että hänestä isovanhemman ja lapsenlapsen suhteen ei tarvitse perustua erikoisille ja ainutlaatuisille hetkille ja kokemuksille, vaan arkinen yhdessäolo on riittävää. Hän korostaa myös lapsenlapsen halukkuutta osallistua arkiseen, tavalliseen tekemiseen kertomalla, että myös lapsenlapsen suurin toive on tavallinen yhteinen tekeminen eli

saunominen ja vieressä nukkuminen. Tällä tavoin isovanhempi rakentaa kuvaa siitä, että osallistuva isovanhempi kuuntelee myös lapsenlapsen toiveita tekemisen suhteen eikä toteuta vain omia toiveitaan.

Isovanhemman tehtävää läsnäolijana rakennettiin myös viittaamalla ajan antamiseen lapsenlapsille:

“Silloin kun meitä tarvitaan, meillä pitää olla aikaa. Meille ukeille ne huoltoaseman tai lähibaarin maailmanparannuskeskustelut eivät saa muodostua tärkeämmiksi kuin juttutuokiot lastenlasten kanssa. Kun kysytään, mitä kuuluu, on kuunneltava mitä lapsenlapselle todella kuuluu. Työelämän rasittamilla vanhemmilla ei aina ole tarpeeksi aikaa kuunnella”.

Otteen isoisä kuvaa sitä miten isovanhemman on annettava lapsenlapselle aikaa ja kuunneltava tätä. Otteessa isoisä rakentaa itsekään isovanhemman kategorialla sellaiselle isovanhemmalle, joka mieluummin valitsee lähibaarin keskustelut lapsenlapsen ohitse. Hänen mielessään siis isovanhemmuuteen liittyy se, että lapsenlapsille on löydettävä aikaa. Mikäli isovanhemmalla ei ole aikaa lapsenlapselleen, niin se rikkoo isovanhemmuuteen olennaisesti liitettyä normia ja tällainen käyttäytyminen kuvautuu poikkeavana. Isoisä myös käyttää argumenttinsa perusteluna työelämästä uupuneen vanhemman kategorialla ja antaa ymmärtää, että isovanhemman kategoriaan ei enää kuulu uupuminen työelämästä, mikä mahdollistaa sen, että isovanhemmilla on todella aikaa kuunnella lastenlasta. Hän siis rakentaa isovanhempien osallistumista määrittelemällä osallistumisen ajan antamisen kautta.

Läsnäolo kuvautuu konkreettisen toiminnan lisäksi myös henkisenä läsnäolona. Henkisen läsnäolon toimintaa ei kuvata varsinaisesti sanoilla “henkinen läsnäolo”, vaan sitä rakennetaan kuvailuilla arkisista asioista:

“Teinin sitkeä tahto jurnuttaa perjantairuuhkassa mummilaan, jossa kanankoivet mehevoityivät uunissa ja budapestit kaivetaan iltaherkuiksi yläkaapista. Jossa kolmisin

katsottiin Onnenpyörää sohvalla ja ihmeteltiin keittiön ikkunan edessä pyrähteleviä punatulkkuja. Jossa aika oli täynnä silkkaa tavallisuutta ja juuri siksi mitä suurinta taikaa”.

Itsensä lapsenlapsiksi kategorisoiva kuvailee isovanhempien merkitystä elämässään. Hän luo läsnäolevien isovanhempien kategoriaa kuvailemalla ruokaa, joka odottaa uunissa sekä herkuja, jotka otetaan esille lapsenlapsen vierailulla. Nämä mielikuvat rakentavat kuvaa isovanhemmista, jotka ovat valmistaneet ruuan vain lapsenlastaan varten ja jotka odottavat lapsenlastaan innokkaasti luokseen kylään. Lapsenlapsen ei tarvitse sanoa ääneen, että mummilassa häntä odottivat isovanhemmat ja heidän kanssaan hän katseli televisiota ja punatulkkuja, vaan isovanhempien kategoriat rakentuvat kuvailuissa mummilasta, kanankoivista sekä Onnenpyörän katsomisesta. Esimerkiksi Onnenpyörän katsominen sekä lintujen ihmetteleminen mielletään herkästi vanhempien ihmisten toiminnaksi. Otteessa lapsenlapsi rakentaa siis isovanhemmuuden kuvaa heidän läsnäolonsa kautta. Tärkeää ei ole ainoastaan se, että isovanhemmat ovat tehneet hänelle ruokaa ja he katsovat yhdessä tv:tä, vaan merkittäväksi muodostuu se miten isovanhemmat ovat läsnä.

Isovanhemmuuden tehtävää lastenlasten elämässä osallistujina rakennettiin useampaan otteeseen aineistossa myös poikkeavuuden kategorian avulla. Isovanhemmat siis kokivat tarpeelliseksi selittää, puolustaa tai oikeuttaa sitä, jos he eivät osallistuneet aktiivisesti lastenlasten elämään:

””Onko se itsekästä, jos on kasvattanut omat lapsensa aikuiseksi ja haluaa omaa aikaa: harrastaa, opiskella, tavata ystäviä, matkustella, olla rauhassa kotona? Olen omat lapseni saanut jaloilleen, olen vielä töissä, vireä ja innostunut tästä uudesta elämänvaiheesta. Milloin on vanhempien oma aika, jos on itsekästä alkaa viettää sitä sitten, kun oma pesä on tyhjennyt?””

Otteessa isovanhempi rakentaa itselleen poikkeavaa kategoriaa isovanhempiana, koska hän on valinnut itsensä lapsenlapsen ohitse. Hänen mielipiteestään voi havaita sen, että häntä on painostettu osallistumaan lastenlasten elämään jollain tavalla. Esimerkiksi alun

kysymys *onko se itsekästä* antaa ymmärtää, että tälle isovanhemmalle on ehkä vihjattu jossain vaiheessa hänen käytöksensä olevan itsekästä tai vaihtoehtoisesti isovanhempi itse on kokenut muiden ajattelevan hänen käyttäytymisensä olevan itsekästä. Otteessa on myös havaittavissa puolustava selonteko. Isovanhempi kokee tarpeelliseksi puolustella valintaansa keskittyä itseensä, mikä tukee vallalla olevaa näkemystä siitä, että isovanhemmat eivät yleensä laita itseään lastenlasten edelle. Hän puolustaa valintaansa keskittyä itseensä kertomalla hoitaneensa jo omat velvollisuutensa vanhempana sekä olevansa edelleen vireä ja innostunut. Isovanhempi vetoaa toiseen kategoriajäsenyyteen isovanhemman kategorian rinnalla. Hän määrittelee itsensä edelleen työssäkävyyksi ihmiseksi ja oikeuttaa sillä poikkeavaa isovanhemmuuttaan. Työssäkävyyllä ei ehkä ole samalla tavalla aikaa lapsenlapsille kuin eläkeläisellä olisi. Näin otteen isovanhempi vahvistaa käsitystä siitä, että isovanhempien kuuluu mielellään osallistua lastenlastensa elämään.

Lisäksi isovanhempi on läsnä kategoriasidonnaisessa toiminnassa on vahvasti myös sukupuolen kategoriat ja niihin liittyvät kulttuuriset odotukset. Sukupuolen kategoriat määrittävät ja rakentavat isovanhemmuuden läsnäolemista määrittelemällä esimerkiksi minkälaista toimintaa isoisiltä ja isoäideiltä odotetaan tai minkälaista osallistumista he itse tarjoavat lapsenlapsille:

"Mamma on vielä enemmän lastenlasten arjessa mukana, minä olen keskittynyt luontoon ja liikuntaan. Kesällä pelataan golfia ja purjehditaan. Mamma hoitaa muonituksen, ja minä assisteraan." Firman entinen pääjohtaja vuorineuvos Taisto Pakkala oli omille lapsilleen viikonloppuisä, mutta lastenlastensa kanssa hän ehtii olla arkisinkin. Pienten kanssa kontataan lattialla ja leikitään, kolmevuotiaan kanssa käydään jo potkimassa palloa ja kävelemässä metsässä. Kaikki kolme asuvat onneksi lähellä, alle kymmenen minuutin matkan päässä.

Metsään Taisto alkaa kuljettaa lapsia yhä enemmän, kun he kasvavat hieman suuremmiksi. Suunnistus on ollut koko perheen harrastus, ja seuraavakin sukupolvi saattaa innostua siitä.

Mutta Pakkaloillakin mamma pitää ohjat käsissään. "On minulle annettu vaativiakin töitä", Taisto sanoo. "Kun saan mummilta tehtävän, teen sen tunnollisesti."

Otteessa kertoja erottelee isoisän ja isoäidin kategoriaan liittyviä kategoriasidonnaisia toimintoja. Näen, että tässä katkelmassa on isoäidin ja isoisän kategorioiden takana ajatus miehen ja naisen kategorioista sekä näihin liittyvistä kulttuurisista odotuksista. Taustalla on kulttuurisesti väritynyt ajatus siitä, että miehen tehtävät keskittyvät liikunnalliseen ja fyysisesti suuntautuvaan toimintaan, kun taas naisen tehtävä on olla lapsenlapsen arjessa mukana ja kategoriaan nainen ei voida liittää sellaisia kategoriasidonnaisia toimintoja kuten kalastaminen, leikkiminen ja urheileminen, vaan naisen "valtakunta" on mummola, jossa naiset toteuttavat naisten töitä. Otteesta käy myös ilmi, että isoäidin kategoriaan liitetään vahvasti ajatus siitä, että isoäiti on se joka on vastuussa lapsenlapsen ja isovanhempien välisestä yhteydestä. Tämä tulee esille esimerkiksi kirjoittajan ilmaisusta Pakkaloillakin mamma pitää ohjat käsissä. Päätteeseen -kin liittyy vahvasti oletus siitä, että monissa muissakin mummoloissa roolijako on samanlainen ja läsnä on ajatus siitä, että isoisä johtoinen isovanhemmuus on ennemminkin poikkeus. Voisikin sanoa, että kategoriaryhmään isoisyys liitetään vahvasti stereotyyppinen kategoriapiirre siitä, että isoisät osallistuvat lastenlasten elämään konkreettisen touhuamisen kautta. Katkelmassa on kuitenkin ajatus siitä, että isovanhempi on läsnä lapsenlapsen elämässä ja tämä tulee esille siitä, että kirjoittaja näkee kuitenkin kummankin sukupuolen tärkeäksi osallistua ja olla läsnä lapsenlapsen elämässä.

Isovanhemman läsnäolo lastenlasten elämässä koetaan suureksi etuoikeudeksi kuten edellä olevista otteista voidaan tulkita. Oikeus viettää aikaa lastenlasten kanssa tulee esille siitä miten isovanhemmat kuvailevat mielekkäitä yhteisiä puuhiaan lastenlasten kanssa ja kuvailevat tärkeää tehtäväänsä lastenlasten elämässä aktiivisina toimijoina. Läsnäolossa on kuitenkin oikeuden lisäksi rinnalla kuljetettavissa ajatus siitä, että lastenlasten elämässä läsnäolo kuvautuu isovanhemman kategoriassa olennaisesti myös velvollisuudeksi:

"Eniten Raisa olisi kaivannut äidiltä mielenkiintoa lasten asioihin. Puhelimessa puhuessa äiti ei juuri kysellyt lapsenlapsista vaan kertoili työstään ja taloprojekteistaan."

‘Toivoin, että hän olisi ollut kiinnostuneempi lastenlasten elämästä. Kysynyt, mitä lapsille kuuluu ja miten heillä menee koulussa.’”

Otteesta käy hyvin ilmi miten isovanhemmuuteen liitetään oletus siitä, että isovanhempia tulisi automaattisesti kiinnostaa lastenlasten elämä ja osallistuminen siihen ylitse omien kiinnostusten ja harrastusten. Kaisan kerrotaan toivoneen sitä, että hänen äitinsä olisi kiinnittänyt enemmän huomiota lapsenlapsiin. Otteessa kerrotaan äidin kertoneen enemmän puhelimessa omia asioitaan kuin ilmaiseen kiinnostusta lastenlasten kuulumisia kohtaan. Otteessa annetaan siis ymmärtää, että isoäidin kiinnostuksen puute lapsenlasten asioita kohtaan on poikkeuksellista ja normin vastaista toimintaa, koska isoäidin rooliin liitetään vahvasti ajatus siitä, että heitä kiinnostaa lastenlasten asiat automaattisesti.

Samalla tavalla läsnäoloa ja osallistumista velvollisuuden näkökulmasta voidaan havaita myös isovanhempien ajatuksista:

“Minulla on ollut vähän huono omaatunto siitä, etten ole voinut heittäytyä täysillä isoisäksi. Olen pohtinut, saavatko lapsenlapseni Aaro, 11, ja Erin, 6, riittävästi huomiota. Yhteiseen oleiluun ei jää paljon aikaa, sillä oma ekaluokkalaiseni, Artturi, pitää kiireisenä. Työelämäkin vie veronsa, joten näen lastenlapsiani vain kerran, kaksi kuussa.”

Isoisäksi kategorisoituva henkilö kuvaa tuntevansa huonoa omaatuntoa siitä, ettei ole voinut *heittäytyä täysillä isoisäksi*. Hän jatkaa pohtimalla, ettei ole pystynyt viettämään paljoa aikaa lastenlastensa kanssa ja kertoo näkevänsä heitä *vain* muutaman kerran kuukaudessa. Ymmärrän niin, että isoisä ajattelee isovanhemman rooliin kuuluvan olennaisesti sen, että isovanhemmalla on aikaa tarjolla lapsenlapsille enemmänkin kuin muutaman kerran kuukaudessa. Lisäksi isoisä kokee tarpeelliseksi puolustella vähäistä yhteistä aikaa lastenlastensa kanssa kategorisoimalla itsensä kiireiseksi isovanhemmaksi vetoamalla omaan kouluikäiseen lapseensa. Määrittelemällä lapsensa kouluikäiseksi isoisä antaa ymmärtää, että hänen oma lapsensakin vaatii häneltä vielä paljon aikaa ja huomiota. Isoisän kirjoituksessa on siis läsnä samaan aikaan sekä isoisän että isän kategoriat, jotka eräällä tavalla kilpailevat keskenään, koska isän odotetaan viettävän aikaa lapsensa kanssa

ja samaan aikaan isoisien odotetaan viettävän aikaa lastenlastensa kanssa. Lisäksi isoisä kategorisoi itsensä työssäkäyväksi, mikä antaa ymmärtää, että lapsen lisäksi hänen aikansa menee työn tekemiseen. Isoisä siis tunnistaa velvollisuudekseen isovanhempana viettää aikaa lastenlasten kanssa ja tuntee syyllisyyttä siitä, ettei pysty täyttämään tätä isovanhemman tehtävää. Näin ollen isovanhempi tulee rakentaneeksi isovanhemmuuden kategoriasidonnaisen toiminnon *osallistuu* yhdeksi piirteeksi sen, että isovanhemman on omistauduttava isovanhemmuudelle, mikä käy ilmi siitä miten hän nivoo edellä esitetyt asiat *täysillä isovanhemmuuteen* uppoutuneen isovanhemman kategoriaan.

Isovanhemmuuden kategoriasidonnaista toimintoa *osallistua* rakennettiin aineistossa myös kuvailulla etäisyyden ja yhteydenpidon merkityksestä:

“Irmelille on tärkeää nähdä, miten hänen Australiassa asuva lapsenlapsensa Anni kasvaa ja kehittyy.

Chatin lisäksi Irmeli ja lapsenlapsi soittelevat kuvapuheluita useita kertoja viikossa. Puhelimessa vaihdetaan arkiset kuulumiset tai ihan vaan osallistutaan elämään.

”Annille Suomi-sukulaiset ovat jopa läheisempiä kuin Australian-sukulaiset”, Annin äiti kertoo.”

Otteesta käy ilmi, että Irmeli pitää tärkeänä päästä osalliseksi lapsenlapsensa elämää välimatkasta huolimatta. Ajatuksen taustalla voi havaita ajatuksen siitä, että isovanhempien on saatava osallistua lastenlastensa elämään. Irmeli toteuttaa osallistumista kuvapuheluiden avulla. Annin äiti puolestaan kertoo, että hänen tyttärelleen Suomessa asuvat sukulaiset ovat jopa läheisempiä kuin samassa maassa asuvat sukulaiset. Hänen lausahdukseensa liittyy ajatus siitä, että useimmiten voisi ajatella lyhyemmän välimatkan tarkoittavan läheisempiä välejä. Hän siis kategorisoi Australian sukulaiset etäisemmiksi sukulaisiksi kuin sukulaiset Suomessa. Tällä tavoin hän tuo esille, että isovanhemman halu osallistua ja pitää yhteyttä pitkän välimatkan päästä mahdollistaa läheisen isovanhemmuussuhteen. Isovanhempien on siis tärkeää pyrkiä pitämään yhteyttä lapsenlapsiin.

6.2 Isovanhempi rakastaa

Näyttäisi siltä, että isovanhemmuuteen liitettävä vahvin kategoriasidonnainen toiminto on rakastaminen. Vahvimmalla en tarkoita sitä, että se esiintyy aineistossa useimmiten, vaan sitä, että se nähdään järkkymättömäksi osaksi isovanhemmuutta. Näin ajattelevat sekä isovanhemmat itse, lapsenlapset, aikuiset lapset että juttuja kirjoittaneet toimittajat. Tämä kategoriasidonnainen toiminta toteutuu kategoriaparin isovanhempi-lapsenlapsi välillä. Isovanhempien rakkaudesta lapsenlapsia kohtaan ei lähdetä neuvottelemaan tai kyseenalaistamaan sitä:

“Jättäkää meidät isovanhemmat rauhaan. Enme kaipaa tässä roolissamme kenenkään tukea ja holhoamista. Meillä on geneeissä taipumus rakastaa lastenlapsia. Siitä ei seuraa hyvää, jos isovanhemmuuteen sotketaan palveluseleitä ja matkatukia. Sukupolvien ketju-tutkimushanke voisi etsiä muuta tutkittavaa.”

Huomionarvoista on se, että otteessa ei nähdä tarpeelliseksi perustella isovanhemman kokemaa rakkautta lapsenlapsia kohtaan, vaan isovanhempien rakkautta pidetään perusteluna. Perusteluna sille, että isovanhemmat eivät kaipaa roolinsa toteuttamiseen yhteiskuntaa avuksi. Isovanhempi kategorisoi itsensä kuulumaan isovanhempiin käyttämällä sanan “me” eri muotoja ja tulee näin ollen samalla esittäneeksi, että kaikilla isovanhemmilla on geneeissään taipumus rakastaa lapsenlapsiaan. Tämä kertoo siitä vahvasta ajatuksesta, että isovanhemmuuteen kuuluu olennaisesti ominaisuus tai toiminto rakastaa lapsenlapsiaan. Tätä ajatusta vahvistaa myös se, että useissa isovanhemman rakkautta koskevissa keskusteluissa koettiin tärkeäksi painottaa isovanhemman rakkautta luomalla ongelmakategoriaa isovanhemmista, jotka eivät saa osoittaa rakkauttaan lapsenlapsilleen vapaasti:

“On aivan hullua väheksyä ja torjua isovanhempien auttamishaluja ja estää lapsia tutustumasta heihin. Ymmärtävät isovanhemmat ajattelevat taatusti aina lastenlastensa parasta eivätkä toimi vilpillisesti.

On tärkeää, että lapset jo pieninä tajuavat isovanhempiensa rakastavan heitä täysin pyyteettömästi.”

Kirjoittaja esittää vahvan mielipiteen siitä, että lastenlasten ja isovanhempien suhteen estäminen on hänen mielestään täysin käsittämätöntä. Tämän hän ilmaisee käyttämällä ilmaisua *on aivan hullua*. Hän perustelee mielipidettään niin, että hän korostaa *ymmärtävien isovanhempin taatusti aina* toimivansa lastenlasten parhaaksi ja tuo esille lisäksi, että isovanhemmat rakastavat lapsenlapsiaan *täysin pyyteettömästi* jo pienestä pitäen. Kirjoittaja ajatusta voi seurata niin, että hän ajattelee normaalin isovanhemman aina rakastavan lapsenlapsia pyyteettömästi ja tällaisen suhteen estämisen olevan huonoksi lapsenlapselle. Äänen lausumaton ajatus on se, että isovanhemman normaaliin kategoriaan ei mahdu käsitys siitä, että he eivät rakastaisi tai tahtoisivat lastenlastensa parasta.

Mielenkiintoista on myös se, että isovanhemman rakkaudesta lapsenlapsia kohtaan puhuivat sekä isovanhemmat itse, lapsenlapsi ja keskisukupolvi. Aineistossa on toki mukana vain yksi aikuisen lapsenlapsen näkökulmasta kirjoitettu juttu isovanhemmudesta, mutta kirjoituksessa on vahvasti läsnä isovanhemman rakkaus lapsenlasta kohtaan:

“Haaveilen jo nyt mummiudesta, eikä toiveeni ole lainkaan uusi. 88-vuotiasta mummiani jaksaa edelleen naurattaa muistikuvat siitä, miten jo pikkutyttönä unelmoin eläkeläisen elämästä.

***EHKÄ** kyse ei ollutkaan eläkkeestä elämänvaiheena, vaan siitä, mitä isovanhempani osasivat olemisessaan ja ajan tarjoamisessaan lapselle välittää.*

Siitä, miten isovanhemman rakkauden ja rauhan määrä jätti lapseen minussa lähtemättömän vaikutuksen.”

Kirjoittaja sijoittaa itsensä lapsen kategoriaan huolimatta siitä, että jutun kirjoitushetkellä hän on jo aikuinen. Tämä tulee ilmi siitä miten hän käyttää kirjoituksessaan imperfektimuotoa. Oteesta käy selväksi, että isovanhemman rakkaus lapsenlasta kohtaan on jättänyt jopa pieneen lapseen lähtemättömän vaikutuksen, jonka vaikutus ja muisto seuraa edelleen kirjoittajaa aikuisuudessakin. Hän haaveilee mummiudesta ja liittää mummin kategoriaan vahvasti ajatuksen isovanhemman rakkaudesta lapsenlapsiaan kohtaan. Isovanhemman ja etenkin mummin kategoria määrittyy kirjoittajan oteessa hyvin positiiviseksi kategoriaksi juuri mummin antaman rakkauden kautta. Tällä tavoin rakennetaan kuvaa isovanhemmuuden rakkauden rajattomuudesta. Se on niin suurta ja ehdotonta, että pienikin lapsi aistii sen erityisyyden ja muistaa sen vielä vuosien päästäkin.

Isovanhempien rakkauteen lastenlapsia kohtaan liitettiin rajattomuuden lisäksi myös ehdottomuus:

“Osallistuminen jälkipolven arkeen ei tarkoita, että isovanhempien pitäisi ottaa kasvatus- ja huolenpitovastuu lastenlapsistaan. Mutta varmaan harva unohtaa koskaan oman mummun tai paapan rakkauden, jota ei tarvinnut ansaita. Se lankesi kuin armo pienen suojaksi. Ja elämän kolhiessa se auttoi jaksamaan eteenpäin.”

Otteessa isovanhemmuuden kategoriaan liitetään kategoriasidonnainen toiminto rakastaa. Otteen mukaan isovanhempien rakkautta ei tarvitse ansaita, vaan se on olemassa olevaa tunnetta. Taustalla on ajatus siitä, että isovanhemman rakkaus on ehdotonta. Lastenlasten ei tarvitse yrittää erilaisilla saavutuksilla tai palveluksilla ostaa isovanhempien rakkautta, vaan isovanhempien kuuluu antaa lapsenlapsilleen rakkautta ilman ehtoja tai vaatimuksia. Oteessa mainitaan myös, että elämän kolhiessa isovanhemman rakkaus auttaa jaksamaan. Elämän kolhiman ihmisen kategoriaan voi liittyä monenlaisia piirteitä tai ominaisuuksia, mutta useimmiten elämän kolhima ihminen nähdään kohdanneen elämässään haasteita. Haasteiksi voidaan ajatella esimerkiksi koulukiusaamisen, lapsenlapsen päihdeongelman, vanhempien eron tai muun vastaavan negatiiviseksi luokiteltavan tapahtuman. Mahdollisuuksia on monia, mikä tarkoittaa sitä, että isovanhempien rakkaus ei katso lapsenlapsen tilannetta ja ole sidottu siihen, vaan se kantaa myös haasteiden läpi.

Lastenlasten rakastaminen kuvautui aineistossa kummankin isovanhemman kategoriasidonnaiseksi toiminnaksi eli rakastamista tai välittämistä ei koettu yksipuolisesti joko isoisän tai isoäidin tehtäväksi. Aineistossa on kuitenkin mainintoja siitä miten isoisien tehtävät ovat muuttuneet vuosien varrella ja miten isoisyys on muuttunut “pehmoisoisyydeksi”. Paikansin tämän pehmoisoisyyden tarkoittamaan sitä, että myös isoisillä on nykyään oikeus osoittaa rakkautensa ja välittämisensä lapsenlapsille myös avoimesti :

“Tuoreet isoäidit on ollut aina helppo tunnistaa. He käyttäytyvät kuin rakastuneet hupsut: posket rusottavat, äänessä on ylimääräinen annos lämpöä, ja puhe kääntyy koko ajan uuteen mielitettyyn.

Mutta jotakin on tapahtunut isoisillekin. Lapsenlapsista puhutaan miesten illoissa, työporukoissa ja liikemaailmassa. Pomojen tietokoneiden taustakuviksi alkoi ilmestyä muutama vuosi sitten otoksia suvun pienimmistä, kuvakansioihin kerättiin lisää vauvakuvia ja entiset salanasuosikit, vaimon tai koiran nimet, muuttuivat lastenlasten nimiksi ja syntymäajoiksi.”

Otteesta on helppo nähdä, että isoäitiyteen liitetään vahva rakkaus lapsenlapsia kohtaan. Isoäitien käyttäytymistä verrataan rakastuneiden käyttäytymiseen ja tällä tavoin tuodaan esille, että isoäidit tahtovat kertoa avoimesti kokemastaan ilosta ja rakkaudesta lapsenlapsiaan kohtaan. Isoäitiyteen kategorisoidaan siis olennaisesti kuuluvaksi rakkaus ja välittäminen lapsenlapsia kohtaan. Otteessa ei mainita ääneen sitä, että myös isoisät ovat alkaneet osoittaa avoimesti rakkauttaan ja välittämistään lapsenlapsia kohtaan, vaan tämä käy ilmi siitä miten uudenlaista isoisyyttä kuvaillaan ja rakennetaan konkreettisten asioiden kautta. Otteessa mainitaan, että isoisät ovat alkaneet puhua lapsenlapsistaan miesten illoissa. Miesten iltoihin liitetään kulttuurisesti latautuneita mielikuvia saunomisesta, mahdollisesta alkoholijuomien nauttimisesta sekä muista “miesten jutuista”, joihin herkistä asioista keskusteleminen ei sovi. Samanlaisia mielikuvia voidaan myös liittää miesten työporukoihin sekä liikemaailmaan, joten lapsenlapsista puhuminen tällaisissa paikoissa täytyy kertoa syvästä rakkaudesta lapsenlapsia kohtaan. Isoisyyden

muuttumisen lisäksi ote paljastaa sen, että isovanhempien on tärkeää osoittaa rakkautensa lapsenlapsiaan kohtaan myös ulkopuolisille ja antaa rakkauden lapsenlapsiaan kohtaan näkyä.

6.3 Isovanhempi auttaa ja tukee

Ylivoimaisesti eniten määrällisesti isovanhemman kategoriasidonnaiseksi toiminnoksi määriteltiin lapsiperheiden auttaminen ja tukeminen. Auttamisella tarkoitettiin aineistossa pääosin isovanhempien tarjoamaa lastenhoitoapua, mutta täsmämääreen hoitaminen sijaan aineistossa esiintyi käsite auttaminen, jonka avulla kuvailtiin isovanhemman tehtävää tarjota lastenhoitoapua. Mielenkiintoista on, että vaikka lastenlasten hoitamisessa on vahvasti läsnä kategoriapari isovanhempi-lapsenlapsi, niin useimmiten kuitenkin hoitaminen määriteltiin kategoriaparin isovanhempi-aikuinen lapsi kautta:

“Olen kuullut, että monet mummot ja papat eivät edes halua kutsuttavan itseään mummoiksi tai papoiksi. Missä vika?”

Olisiko aika myös isovanhempien katsoa peiliin ja yrittää sopeutua uuteen rooliinsa?

Enää ette olekaan niitä äitejä ja isiä, vaan isovanhempia, enemmänkin tarkkailijoita ja lapsen tukihenkilöitä.

On suuri etuoikeus nykypäivän yhteiskunnassa saada olla mummo tai pappa, ja vielä suurempi etuoikeus olisi nuorelle perheelle saada apua siltä mummolta tai papalta; ei kasvatusneuvoja, vaan käytännön tekoja.

Onko yhteiskuntamme muutenkin muuttumassa siihen suuntaan, että eläkeläiset eivät enää kykene asettumaan rooliinsa?

Eläkkeelle ei malteta jäädä, töitä pitää tehdä loppuun asti. Ja sitten nuoret koulutetut ihmiset jonottavat työvoimatoimiston luukulla.”

Otteesta käy ilmi, että isovanhempien rooli auttajina ja tukijoina nähdään juuri perheille merkittävänä tukena, ei vain lapsenlapsille. Kirjoittaja ihmettelee miksi isovanhemmat eivät tahdo kutsua itseään mummuiksi ja papoiksi ja näin hyväksyä rooliaan isovanhempina. Hänen kysymyksensä *missä vika?* antaa ymmärtää, että isovanhempien

irtaantuminen lapsiperheiden auttajana ja tukijana roolista on ongelmallista ja negatiivista. Kirjoittaja esittää myös, että isovanhemmat eivät malta jäädä eläkkeelle. Kirjoittaja antaa ymmärtää, että isovanhempien tehtävänä on jäädä eläkkeelle ajoissa ja ottaa uudeksi tehtäväkseen lastensa perheiden tukeminen. Hän antaa myös ymmärtää, että tällä tavalla isovanhemmat olisivat myös hyödyksi yhteiskunnalle, sillä näin työpaikkoja olisi tarjolla enemmän nuorille työnhakijoille eikä heidän tarvitse jonotella työvoimatoimiston luukulla. Kirjoittaja siis rakentaa isovanhemman tehtäväksi niin yhteiskunnallisesti kuin lapsiperheidenkin näkökulmasta auttamisen ja tukemisen. Hän rakentaa itsekkään isovanhemman kategoriaan sellaisesta isovanhemmasta, joka valitsee mieluummin pitkän työuran kuin lastensa perheiden auttamisen ja vahvistaa näin ajatusta isovanhemmista lapsiperheiden auttajina ja tukijoina. Isovanhemmuuden kategoriaan liitetään siis vahvasti ajatus siitä, että lapsiperheiden auttaminen on isovanhemman etuoikeus.

Isovanhemman tehtävä lapsiperheiden auttajana ja tukijana määriteltiin aineistossa melko usein velvollisuuden kautta:

"Eläkkeellä olevat isovanhemmat asuvat lähellä, mutta eivät juuri ota yhteyttä. Parin kuukauden välein kysyn itse, voisinko tuoda lapsen pariaksi tunniksi hoitoon. Silloin äitini ottaa lapsen, mutta syyllistää meitä tyyliin 'voi voi, taas piti siirtää kampaaja' tai antaa ymmärtää, ettei kukaan muu isovanhempi uhrautuisi näin paljon – 'olin yli tunnin lapsen kanssa leikkipuistossa, kuvittele' Olen miettinyt, että varmaan minulla olisi enemmän kuin yksi lapsi, jos olisin joskus saanut isovanhemmilta apua. Isovanhempien pitäisi auttaa lapsia ja lastenlapsia, varsinkin jos asuvat lähellä ja ovat hyvässä kunnossa. Omat isovanhempani auttoivat vanhempiani paljon, ja meillä oli lisäksi välillä kotiapulainen."

Näin kirjoittaa eräs aikuinen lapsi, joka kokee, ettei ole saanut apua omilta vanhemmiltaan. Hänen näkemyksensä mukaan isovanhempien velvollisuuksiin kuuluu osallistua lastenhoitoon. Kirjoittaja toteaa puheenvuoronsa lopuksi, että isovanhempien kuuluisi auttaa omia lapsiaan ja lapsenlapsiaan ja ymmärrän hänen tarkoittavan avulla lastenhoitoapua, koska hän aikaisemmin viittaa siihen miten isovanhempi syyllistää häntä siitä, jos hän pyytää lapsenlapselle hoitopaikkaa isovanhemman luota. Hänen ajatuksensa siitä, että isovanhemman kategoriaan liittyy velvollisuus hoitaa lapsenlapsia edes silloin

tällöin tulee esille siitä miten hän ensinnäkin käyttää sanamuotoa *pitäisi auttaa*. Toiseksi velvollisuus tulee esille siitä miten äiti jatkaa lausetta toteamalla, että isovanhempien pitäisi auttaa lapsiperheitä *varsinkin* jos he asuvat lähellä tai ovat hyvässä kunnossa. Hänen näkemyksensä mukaan terveiden ja lähellä asuvien isovanhempien kuuluu auttaa lapsenlapsiaan, sillä heillä ei ole hyvää syytä olla auttamatta. Kirjoittajan näkemyksen mukaan lieventävä asianhaara olisi se, jos isovanhempi olisi sairas tai asuisi kaukana, jolloin auttaminen ei olisi fyysisesti mahdollista. Kirjoittaja kokee myös tarpeelliseksi kategorisoida omat isovanhempansa *eläkkeellä* oleviksi, joka mielestäni tarkoittaa sitä, että kirjoittajan mukaan isovanhemmilla olisi myös aikaa tarjottavana lapsenlapsilleen, mikä tukee kirjoittajan isovanhempien poikkeuksellista käyttäytymistä, kun he eivät innokkaasti tarjoa lastenhoitoapua, vaan äidin on itse sitä pyydettävä. Otteessa sidotaan myös isovanhemmuuden velvollisuus auttaa ja tukea lapsiperheitä yhteiskunnalliseen kontekstiin. Kirjoittaja miettii, että olisi voinut mahdollisesti hankkia lisää lapsia, jos isovanhemmat olisivat olleet enemmän tukena ja apuna.

Yllä olevassa otteessa tiivistyy myös se, että kategoriasidonnainen toiminto auttaminen ja tukeminen rakentuu konkreettisen avun ja tuen tarjoamiselle. Otteessa äiti rakentaa isovanhemman tehtävää auttajana ja tukijana tuomalla esille, ettei isovanhempi ole suostunut mielellään *hoitamaan lasta* edes muutamaa tuntia. Samoin hän tuo esille isovanhempien tehtävää tarjota kodinhoidollista tukea tuomalla esille, että hänen lapsuuden perheessään isovanhemmat auttoivat hänen vanhempiaan paljon, vaikka heillä oli *myös kotiapulainen*. Otteen äiti siis vertaa isovanhemman ja kotiapulaisen tehtäviä toisiinsa antamalla ymmärtää, että hänen omat vanhempansa eivät välttämättä olisi tarvinneet isovanhempien apua, sillä kodinhoidossa auttoi myös kotiapulainen. Tällä tavalla äiti siis rakentaa isovanhemmuuden kategoriaan olennaisesti kuuluvaksi kotitöissä auttamisen.

Auttaminen ja tukeminen nähdään siis isovanhemmuuden kategoriaan sidottuna velvollisuutena enemmän kuin oikeutena ja tämä tulee esille myös siitä miten aineistosta nousi esiin uhrin ja syyllisen asemaan asettumista, kun isovanhempien hoitovastuusta ja sen toteutumattomuudesta keskusteltiin. Uhrin ja syyllisen asemaan asettuu vuorotellen

sekä isovanhemmat että aikuiset lapset. Hieman useammin aikuiset lapset asettuvat uhrin asemaan:

“TULIN surulliseksi lastenlapsien hoitoa koskevista kirjoituksista. Omat sukulaisverkostoni ovat kovin harvat. Olenkin usein toivonut, että olisin voinut saada apua ja tukea omilta tai mieheni vanhemmilta – tällaisen sukupolvien välisen auttamisen olen luullut olevan normaalia ihmisten välistä kanssakäymistä.

Olen ajatellut perheeni olevan jotenkin erilainen, kun isovanhemmat eivät ole halunneet hoitaa lapsiani, mutta tämä näyttääkin olevan uusi normi. Itse olen aikoinaan viettänyt vuosittain useita viikkoja maalla isoäitini luona vanhempieni ollessa työssä.

Jos tämä on vanhemman polven vallitseva ajatus, tuntuu kovin oudolta, että yhteiskuntamme odottaa meidän lapsiperhearkea elävien aikuisten lasten hoitavan omien velvollisuuksiemme lisäksi uupumukseen saakka myös vanhenevan polven asiat, kun he eivät itse siihen enää kykene. On kovin vaikea antaa, jos ei ole saanut oikein mitään.”

Otteessa aikuinen lapsi kertoo, ettei ole saanut lastensa isovanhemmilta sellaista apua ja tukea kuin olisi toivonut. Aikuinen lapsi rakentaa itselleen uhrin kategoriaa vetoamalla siihen, että sukupolvien välisen auttamisen olettaisi olevan normaalia. Tällä tavoin hän rakentaa isovanhemmille syyllisen kategoriaa siinä suhteessa, että hänen lastensa isovanhemmat eivät ole tarjonneet hänelle apua ja tukea, vaikka sen pitäisi olla normaalia. Hän korostaa tilanteensa haasteellisuutta vetoamalla siihen, ettei hänellä ole sukulaisista koostuvia tukiverkostoja, mikä tekee isovanhempien auttamishaluttomuudesta entistäkin epäoikeudenmukaisempaa. Vanhempi tuo otteessa esille, että isovanhemmat *eivät halunneet* auttaa häntä ja kertoo pitäneensä sitä erikoisena. Tämä antaa ymmärtää, että vanhempi olettaa isovanhemmilla olevan halua auttaa mielellään lapsensa perhettä.

Myös isovanhemmat asettuvat uhrin asemaan:

“Eräänä päivänä isoäidin luo ei päässytäkään kyläilemään. Mummilli oli muita menoja – ja kiista oli käynnistynyt.

Riitely on viilentänyt välejä. Marttaa tilanne surettaa.

”Kaltaiselleni joutoisoäidille ei ole roolia”, Martta sanoo.

‘Elämäni on tavallaan raiteillaan, koska minulta ei enää odoteta palveluksia. Samalla koen, että on pikkuisen raakaa, etten sitten kelpaa isoäidiksi ollenkaan, kun en halua luopua kokonaan omista menoistani.’”

Otteessa isoäidiksi kategorisoituva Martta kertoo siitä miten hänen ja oman lapsen perheen välit ovat kiristyneet sen vuoksi, ettei Martta ole omien sanojensa mukaan suostunut luopumaan omista menoistaan lapsenlapsensa takia. Martta asettuu uhrin asemaan tilanteessa. Tämä käy ilmi siitä miten hän tuo ilmi ajatuksensa siitä, että hänestä on *pikkuisen raakaa*, ettei hän kelpaa *ollenkaan* isoäidiksi, koska ei tahdo luopua omista menoistaan. Mielenpitemistä voi päätellä sen, että Martan mielestä tilanteessa syyllinen on lapsenlapsen vanhemmat ja hän on vain tilanteessa uhri, jota aikuiset lapset eivät ymmärrä. Samalla Martta tulee kyseenalaistaneeksi isoäidin kategoriaan liitetyn velvollisuuden asettaa lapsenlapsen omien menoja edelle.

“Tuntuisi oudolta, jos isovanhemmat edellyttäisivät yhteiskunnalta tai muultakaan taholta korvausta antamastaan avusta..

Isovanhempien lapsilleen antamalle avulle ei pitä asettaa hintalappua vaan auttamisen tulee perustua vapaaehtoisuuteen.”

Tässä otteessa isovanhempien tarjoama apu ja tuki nähdään liittyvän olennaisesti isovanhemmuuteen ja isovanhempien haluun auttaa lapsiaan. Otteessa kategorisoidaan isovanhempi, joka toivoo korvausta yhteiskunnalta tai muulta taholta, ahneeksi ja tätä kautta poikkeavaksi. Isovanhempien ei kuulu haluta tarjoamastaan avusta palkkiota, vaan tarjota apua vapaaehtoisesti, koska se on isovanhempien tehtävä. Samankaltaista keskustelua käydään aineistossa myös keskusteltaessa siitä kuuluuko isovanhempien vaatia omia lapsiaan huolehtimaan heistä vanhuudessa, jos he tarjoavat lapsilleen apua. Myös

näissä keskusteluissa tällaiset isovanhempien asettamat ehdot nähtiin itsekkäiden ja kohtuuttomien isovanhempien toimintana.

6.4 Isovanhempi opettaa

Isovanhemmuuden kategoriasidonnaiseksi toiminnaksi mielletään vahvasti myös opettaminen. Opettaminen kuvautui aineistossa kategoriapari isovanhempi-lapsenlapsi kategorian kautta:

“Haluan opettaa myös lapsenlapseni kunnioittamaan luontoa ja elämään kohtuudessa. Olen halunnut totuttaa lapsenlapseni pienestä pitäen itselleni tärkeään maisemaan, metsään ja luontoon. Olemme opetelleet yhdessä tunnistamaan eläinten jälkiä ja puulajeja”.

Kategoriapari isovanhempi-lapsenlapsi herää eloon otteessa isovanhemman kuvailusta siitä, että hän toistaa kahteen kertaan tahtovansa siirtää oppejaan pojantyttärelleen. Isovanhempi kategorisoi itsensä henkilöksi, jolla on jotain opetettavaa ja annettavaa seuraavalle sukupolvelle, vaikka hän ei lausu tätä ajatusta ääneen. Se käy ilmi siitä miten hän kuvailee jo opettaneensa lapsenlapselleen eläinten jälkiä sekä puulajeja, koska on ajatellut olevansa kykenevä opettamaan hänelle sellaisia asioita. Isovanhempi myös selkeästi ajattelee omien arvojensa olevan sen suuntaisia, että niiden siirtäminen seuraavalle sukupolvelle on hänelle merkityksellistä. Hän selkeästi liittää isovanhemman kategoriaan ajatuksen siitä, että hänen tehtävänsä isovanhempana on ohjata myös lapsenlastaan omien arvojensa suuntaiseen toimintaan.

Isovanhemman tehtävä opettajana kuvautuu myös isovanhempi-lapsenlapsi kategorian lisäksi kategoriaryhmän tai ennemminkin kategoriatiimin perhe kautta, kuten alla olevista otteista voi havaita:

“Jos välit isovanhempiin ovat luontevat ja mutkattomat, lapset tajuavat jo hyvinkin pieninä, että omien vanhempien ei tarvitse ihan yksin taistella koko maailmaa vastaan,

vaan suvun vanhemmatkin jäsenet ovat yhteisrintamassa turvaamassa perheyhteisön hyvinvointia. Lapset saavat tällöin hyvän käsityksen yhteisöllisyyden voimasta ja oppivat tulevaisuudessa luottamaan toisiin ihmisiin”.

“Isovanhempien läsnäolo lapsiperheen arjessa viestittää sekä lapsille että aikuisille, että elämässä ei tarvitse selvitä yksin ja että jokainen meistä on tärkeä osa sukunsa jatkumoa”.

Otteissa isovanhemman kategoria liitetään siis olennaisesti osaksi kategoriatiimiä perhe tai vielä laajempaan kategoriaryhmään suku. Kummassakin otteessa kategoriat isovanhempi, aikuinen lapsi ja lapsenlapsi sidotaan yhteen mainitsemalla kategoriaryhmä suku. Otteista on myös näkyvissä se, että isovanhempien ja nuorempien sukupolvien sopu ja yhtenäisyys nähdään hyvänä asiana suvun kaikkien jäsenien kannalta. Otteissa ikään kuin tuotetaan moraalista järjestystä siitä, että suvun jäsenten on tultava keskenään toimeen ja myös seuraavan sukupolven edustajien on tärkeää omaksua asia. Otteiden taustalla on myös ajatus siitä, että isovanhemmat pitävät luonnollisesti tärkeänä sukua sekä suvun välisiä toimivia suhteita. Näissä otteissa ei mainita suoraan kategoriasidonnaista toimintaa opettaminen tai perinteiden siirtäminen, vaan isovanhemman tehtävä opettajana tulee esille epäsuorasti kategoriaan lapsi liitettävän ominaisuuden mallioppiminen kautta. Otteista kuultaa läpi ajatus siitä, että lapsi oppii esimerkin voimalla, joten isovanhemman tehtävänä on toimia esimerkkinä suvun yhtenäisyydestä, tiiviyydestä sekä luottamuksesta.

Isovanhemmuuden tehtäväksi nähdään siis olennaisesti suvun merkityksen opettaminen ja siirtäminen seuraaville sukupolville. Tällainen kategorisointi ei kuitenkaan tapahdu itsensä isovanhempien tai keskimmäisen sukupolven toimesta, vaan isovanhemmuuden kategorisointi opettajan tai perinteiden siirtäjän rooliin tapahtuu pääosin esimerkiksi artikkelien kirjoittamien toimittajien toimesta tai vaihtoehtoisesti artikkeleiden kirjoittajien haastatteleminen asiantuntijoiden toimesta:

“Isovanhemmuus on taitolaji, joka hyvin toimiessaan on kaikkien sukupolvien voimavara, etu ja ilo.

Isovanhempien rooli suvun perinteiden, tarinoiden, kokemustiedon ja taitojen eteenpäin viejänä on lastenlasten kannalta korvaamaton.”

Tämä pistää ajattelemaan onko tämän kategoriasidonnaisen toiminnan taustalla ajatus siitä, että isovanhemmuuden kategorian rinnalla on vahvasti läsnä myös iäkkään ihmisen kategoria, johon tyypillisesti liitetään ominaisuuksia kuten viisaus. Samalla tavalla taustalla voi olla ajatus myös siitä, että suvun vanhimille perheen ja suvun merkitys on tärkeämpää kuin nuoremmille sukupolville, sillä elämme kasvavaa yksilöä korostavaa aikakautta. Näin ollen isovanhemman rooliksi jää muistuttaa nuoremmalle sukupolvelle perheen ja suvun merkityksestä. Isovanhemmuus nähdäänkin eräänlaisena elämäkokemuksen tuomana viisautena, joka hyödyttää lapsenlapsia myös tulevaisuudessa.

Aineistosta on myös havaittavissa ajatus siitä, että isovanhemmuuden kategorian rinnalla kuljetetaan vanhan ja viisaan henkilön kategoriaa:

”Isovanhemmilla on suurta inhimillistä viisautta, sillä he ovat itse olleet sekä lapsia että vanhempia. Isovanhemmuus on mahdollisuus sekä tukevaan että korjaavaan vanhemmuuteen.”

Otteessa isovanhemman kategoriaan rinnalle nostetaan vanhemman ja lapsen kategoriat, jotka yhdistyvät isovanhemmuuden kategoriassa. Isovanhemmuuteen liitetään viisauden piirre, joka usein yhdistetään kulttuurissamme iäkkäisiin ihmisiin, jotka ovat eletyn elämänsä kautta hankkineet itselleen kokemusperäistä tietoa ja taitoa. Otteessa tämän hankitun kokemusperäisen viisauden nähdään hyödyttävän isovanhemman roolia antavana osapuolena. Isovanhemmilla uskotaan olevan hallussaan sellaista tietoa ja taitoa, joista seuraavat sukupolvet hyötyvät.

Isovanhempi perinteiden siirtäjänä ja opettajana kuvautuu aineistossa myös isovanhemman tehtävänä opastaa ja ohjata lapsenlasta:

“Isovanhemmilla on yleensä mahdollisuus olla läsnä lapsen ja nuoren elämässä, jos heille annetaan tilaisuus. He voivat antaa mummon ja vaarin ohjeita, jotka usein menevät

pehmeämmin perille kuin vanhempien opastukset. Jo pelkästään se, että lapset ja nuoret joutuvat usein opastamaan isovanhempia tietokoneen ja kännykän käytössä, avaa mahdollisuuden keskustella siitä, mikä on sopivaa sosiaalisessa mediassa ja ihmisten välisessä kanssakäymisessä yleensä.”

Isovanhemmuus kuvautuu tässä otteessa niin, että isovanhemmilla on ehkä parempi mahdollisuus koittaa ohjata ja neuvoa lastenlasta elämässä. Kategoriapari isovanhempi-lapsenlapsi nähdään erilaisena kuin kategoriapari vanhempi-lapsi siinä suhteessa, että isovanhemmalla oletetaan olevan kyky antaa ohjeita *mummoina ja vaareina*. Tämä lausahdus antaa ymmärtää, että isovanhempi pystyy vaikuttamaan lapsen pehmeämmin kuin oma vanhempi, jonka kanssa lapsi saattaa käydä kiivastakin väantöä säännöistä ja rajoista. Taustalla voi olla ajatus siitä, että isovanhempaa ei uhmata samalla tavalla kuin omaa vanhempaa ja sen vuoksi isovanhempien ohjausta on helpompi ottaa vastaan. Vaikka otteessa isovanhemmuuden kategoriaan liitetään myös autettavan kategoria ja lapsenlapsille rakennetaan auttajan roolia, niin otteessa loppujen lopuksi isovanhemman kategoria näyttäytyy auttajan ja lapsenlapsen autettavan roolina. Näin ollen isovanhempien tehtävä ohjauksen ja neuvojen antajana kuvautuu tärkeäksi osaksi isovanhemmuuden kategoriaa.

6.5 Isovanhempi kunnioittaa

Kategoriasidonnainen toiminta isovanhemmat kunnioittavat on aineistossani ainoa toiminto, joka rakentuu oikeastaan ainoastaan kategoriajäsenyyksien vanhempi ja isovanhempi välillä. Isovanhemman kunnioitus näkyy aineistossa niin, että isovanhempien nähdään tärkeäksi kunnioittaa lastensa perheiden rajoja, toiveita ja näkemyksiä sekä osallistua lastenlastensa elämään heidän toiveitaan kuunnellen:

”Anoppi neuvo mielellään. Hänen mielestään yksi lapsi on liian vähän, mutta kolme on liikaa. Lapsella pitää olla tietynlainen nimi, ulkona taaperon kanssa oltava kello 9, satoi

tai paistoi. Ei saa nukuttaa perhepedissä. Hän ihmettelee, että miksi emme asu omakotitalossa. Minä, miniä, olen ison perheen esikoinen, vain 16 vuotta anoppiani nuorempi, korkeakoulututkinto lastenkasvatusalalle ja siltikö minua pitää koko ajan neuvoa?’’

Otteessa kirjoittaja aloittaa toteamalla, että anoppi tykkää neuvoa. Otteessa on siis läsnä kategoriapari miniä ja anoppi. Toteamuksen anopin neuvomisesta voisi tulkita anopin positiiviseksi luonteepiirteeksi, jos sen lukisi muusta otteesta erillään. Kirjoittaja kuitenkin jatkaa kuvailemalla miten anopilla vaikuttaisi olevan mielipide jokaiseen lapsenlapsia koskevaan asiaan. Hän antaa ymmärtää, että anoppi on eri mieltä asioista hänen kanssaan ja luettelemalla monia eri asioita, joissa anopilla on vahva mielipide, kirjoittaja luo kuvaa siitä, että anoppi todellakin puuttuu moneen lapsiperheen asiaan. Kirjoittaja kategorisoi itsensä suuren perheen esikoiseksi, millä hän tarkoittaa sitä, että hänellä on itsellään kyllä tietoa miten lasten kanssa toimitaan. Omaan taitoaan ja tietoaan kirjoittaja pyrkii lisäämään myös tuomalla esikoisen kategorian rinnalle myös korkeakoulututkinnon kasvatusalalta saaneen henkilön kategorian. Korkeakoulututkintoon ja kasvatusalaan viittaaminen tarkoittaa sitä, että kirjoittaja ajattelee itsellään olevan tieto ja taito lapsiin liittyvissä asioissa. Hän myös kyseenalaistaa isovanhemman ja aikuisen lapsen kategorioiden hierarkisen aseman kertomalla olevansa *vain* 16-vuotta anoppiaan nuorempi. Näin hän ei allekirjoita uskomusta siitä, että anopilla vanhempana ihmisenä olisi enemmän iän tuomaa viisautta lasten asioihin liittyvissä asioissa. Otteessa on siis vahvasti nähtävillä käsitys siitä, että isovanhempien ei kuulu puuttua aikuisten lastensa asioihin.

Myös isovanhemmat itse tunnistavat sen, ettei liiallinen puuttuminen kuulu heidän toimenkuvaansa:

“Vanhempien mukaan he eivät ole sillä tavalla tiivis perhe, että lapset soittaisivat heille ”heti ensimmäisestä huolesta”. Vanhemmat eivät halua myöskään puuttua lastensa asioihin.

”He eivät halua kaikkiin ongelmiinsa neuvoja ja ovat tottuneet ratkaisemaan niitä itse. Mutta jos he ovat tarvinneet rahallista apua tai keskusteluapua, sitä on annettu”, isovanhemmat sanovat.”

Otteen isovanhemmat tunnistavat lastensa toiveen siitä, etteivät isovanhemmat puutu heidän ongelmiinsa liiaksi tai jaa neuvoja liian innokkaasti. He liittävät lapsiinsa piirteen ratkaista omia ongelmiaan ja kysyä apua tarvittaessa myös isovanhemmilta. Isovanhemmat ovat tietoisia siitä, että taloudellisen ja konkreettisen avun antaminen ovat suotavampi tapa auttaa lapsiperheitä kuin innokas asioihin puuttuminen. Se käy ilmi siitä miten he vakuuttavat kuitenkin auttaneensa lastensa perheitä, mikäli apua on tarvittu. Apua on kuitenkin annettu vain, jos lapset ovat sitä itse pyytäneet. Isovanhemmat siis rakentavat isovanhemmukseen kahta eri piirrettä. Isovanhemmat auttavat, mutta eivät tuputa apua vastoin lasten tahtoa. Isovanhemmat rakentavat myös lapsilleen itsenäisen lapsen kategoriaa toteamalla, että lapset eivät heille ensimmäisestä pienestä ongelmasta soita. Taustalla on siis ajatus siitä, että lapset pystyvät ratkomaan ongelmia myös itse. Isovanhemmat siis rakentavat itselleen kunnioittavan isovanhemman kategoriaa. He ymmärtävät olla puuttumatta lasten asioihin liiaksi ja pyrkivät huomioimaan lastensa toiveet.

”Isovanhemmat tuppautuvat kylään kutsumatta ja etukäteen ilmoittamatta, tuovat ruokaa, tavaroita ja vaatteita pyytämättä ja norikoilevat lapsiperheen kodin kulmalla, että voidaan muka sattumalta törmätä”, Pihlman luettelee työssään kohtaamia yleisiä tekojen tasolla tapahtuvia rajojen rikkomisia.

Pihlman korostaa, että hyviin tapoihin ja kunnioittavaan käytökseen kuuluu kysyä ennen kuin alkaa omatoimisesti auttaa lapsiperhettä.”

Tässä otteessa rakennetaan puuttuvan isovanhemman kategoriaa kuvailemalla miten isovanhemmat voivat rikkoa lastensa perheiden rajoja. Otteessa annetaan ymmärtää, että normaalit isovanhemmat eivät toimisi tällä tavoin ja puuttuminen nähdään eräänlaisena

isovanhemmuuden poikkeavana käyttäytymisenä. Tämä tulee esille esimerkiksi siitä miten Pihlmanin kuvailuja korostetaan rajojen rikkomisena. Tällä annetaan ymmärtää, että isovanhemmat ovat ylittäneet käyttäytymisellään näkymättömät, mutta kaikilla tiedossa olevat normien rajat. Liiallinen puuttuminen rinnastetaan huonoihin käytöstapoihin ja tällä tavoin annetaan ymmärtää, että isovanhemmat, jotka puuttuvat liiaksi lastensa perheiden elämään, eivät osaa käyttäytyä. Eli isovanhemmat kategorisoituvat huonosti käyttäytyviksi ihmisiksi, joita ei yhteiskunnassa arvosteta korkealle. Oteessa siis vahvistetaan sitä käsitystä, ettei isovanhempien kuulu puuttua lapsiperheiden elämään liiaksi vertaamalla liiallista puuttumista normien rikkomiseen ja poikkeavaan käytökseen. Isovanhemman kuuluu siis tunnistaa oma huono käyttäytymisensä ja hävetä sitä.

Isovanhemmuuteen liitettävää kategoriasidonnaista toimintaa *kunnioittaminen* rakennettiin aineistossa myös liittämällä isovanhemmuuden kategoriaan ominaisuuden aikuisten lasten arvomaailman ja asenteiden kunnioittamisesta:

”Isovanhemmat ostavat lapsille tavaroita ilman, että varmistetaan vanhemmilta onko asia ok. Joissakin tavaroissa vanhempien kasvatuseriaatteet saattavat poiketa isovanhempien periaatteista, kuten aselelujen kohdalla. Lapselta on hankala ottaa tavaraa pois, jos isovanhempi on sen jo lahjaksi antanut. Isovanhemmat saattavat puhua erilaisista vähemmistöryhmistä todella rumasti ja väheksyvään sävyyn lasten aikana. Se saattaa sotia tosi pahasti vanhempien arvoja ja kasvatuseriaatteita vastaan. Jos isovanhemmille asiasta mainitsee, he saattavat suuttua, että eikö heillä ole oikeus edes ilmaista mielipidettään.”

Otteessa kerrotaan, että isovanhemmat ovat toimineet vastoin lastenlasten vanhempien toiveita esimerkiksi ostamalla lapsenlapsille aselelun. Otteen aikuinen lapsi kategorisoi itsensä aseettomuutta tai väkivallattomuutta kannattavaksi ihmiseksi ja antaa ymmärtää, ettei tahdo oman lapsensa tämän vuoksi esimerkiksi leikkivän aseleluilla. Hän ei kuitenkaan kategorisoi isovanhempia välttämättä aseita ja väkivaltaa kannattaviksi, vaan ennemminkin ajattelee heidän jättäneen huomioimatta hänen arvomaailmansa ja asenteensa hankkiessaan lapsenlapselle aselelun. Samoin aikuinen lapsi kategorisoi itsensä

pois rasistin kategoriasta ja liittää rasistin kategorian isovanhempiin, jotka puhuvat vähemmistöryhmistä väheksyvään ja rumaan sävyyn lastenlasten aikana. Hän selkeästi toivoo oman lapsensa kasvavan yhdenvertaisuuden kategorian omaksuvaksi. Otteessa tuodaan siis selkeästi esille, että isovanhemman kuuluu kunnioittaa aikuisten lasten arvomaailmaa ja asenteita ja näyttää se pyrkimällä toimimaan lastenlasten seurassa näiden arvojen ja asenteiden mukaisesti.

7. ISOVANHEMMUUDEN ODOTUKSET

Tässä luvussa esittelen tiivistetysti tutkimukseni tulokset ja vastaan esittämiini tutkimuskysymyksiin. Olen myös vertaillut tutkimukseni tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin isovanhemmuudesta.

Tarkoitukseni on ollut Pro Gradu- tutkielmassani tutkia millaisia kategoriasidonnaisia toimintoja isovanhemmuuteen liitetään sekä tarkastella millaisia odotuksia isovanhemmuuteen liitetään. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen olen vastannut tarkastelemalla aineistossa isovanhemmuuteen liitettyjä kategoriasidonnaisia toimintoja. Isovanhemmuuteen liitetään viisi erilaista kategoriasidonnaista toimintoa, jotka ovat *isovanhempi on läsnä, isovanhempi rakastaa, isovanhempi auttaa ja tukee, isovanhempi opettaa ja siirtää perinteitä* sekä *isovanhempi ei puutu*.

Toiseen tutkimuskysymykseeni olen vastannut tarkastelemalla isovanhemmuuden kategoriasidonnaisia toimintoja tarkemmin jäsenkategoria-analyysin avulla. Olen pyrkinyt selvittämään millä tavalla nämä viisi isovanhemmuuteen liitettyä kategoriasidonnaista toimintoa rakentuvat aineistossa. Havaitsin, että nämä kategoriasidonnaiset toiminnot rakentuivat isovanhemmuuteen liitettyjen odotusten ja olettamusten kautta. Olen pyrkinyt havainnollistamaan toimintojen ja isovanhemmuuteen liitettyjen odotusten yhteyttä taulukon avulla (Taulukko 1). Taulukkoon olen koonnut kategoriasidonnaisen toiminnon sekä odotukset, jotka liitetään toimintoon. Lisäksi taulukossa on nähtävillä rakentuuko toiminto kategoriaparin isovanhempi-lapsenlapsi vai isovanhempi-aikuinen lapsi välille.

Taulukko 1. Kategoriasidonnaiset toiminnot, niitä rakentavat odotukset sekä kategoriaparit

Isovanhempi on läsnä	<ul style="list-style-type: none"> - kuuntelee lapsen toiveen - antaa aikaa lapselle - on myös henkisesti läsnä - osallistuu mielellään lapsenlapsen elämään - isoäiti hoivaa ja osallistuu arkeen - isoisä puuhailee - omistautuu isovanhemmuudelle - pitää yhteyttä 	isovanhempi - lapsenlapsi
Isovanhempi rakastaa	<ul style="list-style-type: none"> - kuuluu rakastaa - rakkaus on ehdotonta ja rajatonta - myös isoisä rakastaa ja välittää - rakkaus lapsenlapsia kohtaan tulee näyttää 	isovanhempi-lapsenlapsi
Isovanhempi auttaa ja tukee	<ul style="list-style-type: none"> - kuuluu auttaa (etuoikeus) - kuuluu haluta auttaa - kuuluu asettaa lastenlapset/aikuiset lapset edelle - avun on oltava pyyteetöntä / ehdotonta 	isovanhempi - aikuinen lapsi
Isovanhempi opettaa	<ul style="list-style-type: none"> - arvojen siirtäminen - opettaa suvun merkityksestä ja perheyhteyden tärkeydestä - isovanhemman kokemuksen tuomaa viisautta jaettava - ohjaaminen ja opastaminen 	isovanhempi - lapsenlapsi
Isovanhempi kunnioittaa	<ul style="list-style-type: none"> - ei kuulu puuttua - kuuntelee aikuista lastaan - tunnistaa/ymmärtää itse puuttumisen rajat - kunnioittaa aikuisen lapsen/perheen arvoja/asenteita ym. 	isovanhempi - aikuinen lapsi

Seuraavaksi kerron tarkemmin tutkimuksen tuloksistani. Näiden kategoriasidonnaisten toimintojen sisällä isovanhemmuuteen liitetään erilaisia tehtäviä, odotuksia ja velvollisuuksia, joiden mukaan isovanhemmuutta kuuluu toteuttaa. Nämä isovanhemmuuteen liitetyt toiminnot ovat osittain päällekkäisiä toistensa kanssa.

Esimerkiksi isovanhemman osallistumisen voidaan nähdä toisaalta olevan myös rakastamista, auttamista ja tukemista sekä opettamista että perinteiden siirtämistä.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että isovanhemmuutta ja isovanhemmuuden tehtäviä toteutetaan sekä lastenlasten että aikuisten lasten kautta. Isovanhemmuuteen liitetyt toiminnot voivat siis kohdistua joko lapsenlapsiin tai aikuisiin lapsiin. Isovanhemmuuden tehtävistä auttaminen ja tukeminen sekä kunnioittaminen kohdistuivat aikuisiin lapsiin, kun taas yhdessä tekeminen, opettaminen sekä rakastaminen kohdistettiin lapsenlapsiin. Myös aikaisempien tutkimusten tulokset ovat saman suuntaisia omani kanssa.

Isovanhemmuutta suhteessa aikuisiin lapsiin on tarkasteltu paljon heidän lapsiperheille tarjoamansa avun ja tuen kautta (Haavio-Mannila ym. 2010; Hagestad 2006), kun taas lastenlasten ja isovanhempien suhdetta on tarkasteltu yhteisten puuhien kautta (Fågelin ja Rotkirchin 2014, 80). Aiemmissä tutkimuksissa on kuitenkin painotettu myös isovanhempien tarjoamaa emotionaalista tukea lapsiperheiden vanhemmille (Tanskanen 2012), mutta tässä tutkimuksessa isovanhempien tehtävä emotionaalisen tuen tarjoajana aikuisille lapsilleen ei korostunut, vaan isovanhempien tehtävää auttajana ja tukijana tarkasteltiin ennemminkin konkreettisen avun, kuten lastenhoidon ja kodinhoidon, kautta.

Isovanhemmuuden kategoriasidonnaisia toimintoja rakennettiin esimerkiksi vertaamalla isovanhemman käyttäytymistä isovanhemmuuden normeihin ja rakentamalla näin poikkeavaa käyttäytymistä isovanhemmalle. Toisaalta isovanhemman tehtäviä rakennettiin myös ongelmapuheen kautta eli isovanhemman toiminta määrittyi ongelmaksi, jota ei hyväksytä. Isovanhemmuuden tehtäviä rakennettiin myös positiivisten toimintojen kautta. Merkittävää tuloksissa on se, että isovanhemmuuden tehtäviä ja odotuksia rakennettiin ongelmapuheen kautta pääasiallisesti aikuisten lasten toimesta, kun taas isovanhemmat itse kiinnittivät huomion isovanhemmuuden positiivisiin puoliin rakentaessaan kuvaa isovanhemman tehtävistä. Isovanhemmat itse korostivat isovanhemmuuden toimintoina läsnäolemista ja rakastamista. Etenkin isovanhemmuuteen liitetty toiminta auttaa ja tukea sekä kunnioittaminen määrittyivät aikuisten lasten puheessa sitä kautta, että isovanhempi, joka ei auta ja tue nähdään ongelmana ja poikkeavana. Samoin isovanhemmat itse tunnistivat oman poikkeavuutensa tai olevansa ongelmallisia isovanhempia, mikäli eivät

auttaneet ja tukeneet aikuisen lapsen perhettään ja pyrkivät puolustautumaan tai selittämään valintojaan.

Tutkimuksen perusteella isovanhempien odotetaan osallistuvan lastenlastensa elämään ja olemaan läsnä heidän elämässään. Tärkeää on yhteydenpito lapsenlapsen, yhteinen tekeminen ja puuhailu sekä lapsenlapsen kuunteleminen. Tärkeäksi osoittautui myös se, että isovanhemmat ovat läsnä sekä apuna että tukena tarvittaessa aikuisten lastensa ja heidän perheidensä elämässä. Isovanhempien osallistuminen lastenlasten elämään sekä aikuisten lastensa auttaminen sekä tukeminen nähdään kuuluvaksi olennaisesti isovanhempien tehtäviin. Tulosten perusteella isovanhempien kuuluu osallistua, rakastaa ja auttaa sekä tukea. Lisäksi isovanhempien auttamisen ja tukemisen kuuluu olla pyyteetöntä ja ehdotonta. Vastapalveluksia ei saa pyytää eikä auttamiselle saa asettaa ehtoja.

Toisaalta taas isovanhempien nähtiin tärkeänä kunnioittaa aikuisten lastensa asettamia rajoja, arvoja sekä asenteita. Liiallinen puuttuminen koettiin aikuisten lasten kannalta ongelmaksi ja myös isovanhemmat tunnistivat itse liiallisen puuttumisen olevan väärin. Tässä suhteessa tutkimuksen tulokset vastaavat aikaisempien tutkimusten tuloksia siitä, että isovanhemmukseen liitetään toisaalta odotus saatavilla olosta, mutta samalla isovanhemman ei kuulu puuttua aikuisen lapsen elämään liiallisesti tai ilman lupaa (esim. May ym. 2012; Mann 2007; Bates 2009).

Tutkimuksessani myös isovanhemman sukupuoli vaikutti isovanhemmuuden tehtävien rakentumiseen. Aikaisemmissa tutkimuksissa isoisien tehtävät ovat kuvautuneet konkreettisen tekemisen ja auttamisen kautta, kuten lastenlasten kuljettamisen tai yhteisten toiminnallisten tekemisten esimerkiksi kalastuksen tai urheilun kautta (Attias-Donfut & Seagel 2002, 286; Lumme-Standt & Pietilä 2014, 153-154). Isoäitien tehtävät ovat taas puolestaan liittyneet lastenhoitoon, neuvojen antamiseen, yhteyden pitämiseen sekä hoivan tarjoamiseen (Arber & Timonen 2012; Lussier ym. 2002). Samankaltaisia tuloksia on havaittavissa myös omassa tutkimuksessani, jossa isovanhemmuuden tehtävää osallistua lastenlasten elämään kuvattiin eri tavalla isoäitien ja isoisien kohdalla. Isoisien kohdalla osallistumista painotettiin juuri konkreettisen ja toiminnallisen avun ja tekemisen kautta, kun taas isoäitien tehtävät näyttäytyivät arjesta sekä hoivasta vastaavina. Sukupuolen

merkitys isovanhemmuudessa korostui myös toiminnon rakastaminen sisällä. Etenkin isoisien rakkauden osoittaminen lapsenlapsiaan kohtaan koettiin tärkeäksi, sillä näin ei ole aina ollut. Isoäitien on kuulunut intoilla ja kertoa lapsenlapsistaan koko maailmalle jo pitkään, mutta nyt myös isoiseiltä odotetaan samaa. Isoisien tehtävä on muuttunut pehmeämmäksi ja se näkyy esimerkiksi niin, että isoiseilla on oikeus ja toisaalta myös velvollisuus osoittaa lämpimät tunteensa lapsenlapsiaan kohtaan avoimesti. Samankaltaista muutosta on havaittu myös muissa isoisyttä koskevissa tutkimuksissa (Davidson ym. 2003; Tarrant 2012).

Isovanhempien odotetaan myös omistautuvan lapsenlapsilleen. Tämä näkyy esimerkiksi niin, että isovanhemmilla odotetaan olevan aina aikaa lapsenlapsilleen ja isovanhemman rakkauden lapsenlasta kohtaan nähdään olevan ehdotonta ja rajatonta, ikään kuin sisäänrakennettu isovanhemman ominaisuus. Tärkeäksi osoittautui myös se, että isovanhemmat itse tahtovat ja haluavat olla isovanhempia sekä toteuttaa isovanhemmuuteen liitettyjä odotuksia. Kuitenkin samaan aikaan isovanhemmat, jotka valitsivat olla osallistumatta lastenlastensa tai aikuisten lastensa elämään nähtiin ongelmallisina ja viallisina isovanhempina. Isovanhemmat tunsivat sen, että heidän pitäisi olla mielellään halukkaita ottamaan vastaan isovanhemmuuden ja siihen liitetyt tehtävät ja pyrkivät puolustamaan ja selittämään toisenlaisia valintojaan. Tutkimuksessa isovanhemmat toivat esille ristiriitaisuuksia oman vapaa-aikansa ja isovanhemmuuden roolin sovittamisessa yhteen. Aikuiset lapset eivät tuoneet esille samanlaista huolta siitä, että isovanhempien on haasteellista sovittaa yhteen oma elämänsä ja isovanhemman tehtäviin liittyvät odotukset, vaan he näkivät isovanhempien tehtäviksi juuri kuuluvan osallistumisen sekä auttamisen että tukemisen. Tässä suhteessa tulokset eroavat esimerkiksi Herlofsonin ja kumppaneiden (2011) esittämästä ajatuksesta, että länsimaiset hyvinvointipalvelut olisivat vähentäneet perhesuhteiden painottumista odotusten ja velvollisuuksien ympärille. Tulosten perusteella sekä aikuiset lapset että isovanhemmat kokevat, että isovanhempien tehtäviin kuuluu olennaisesti tiettyjä asioita, joita kuuluu isovanhempien noudattaa mielellään.

Tulosten perusteella isovanhemman tehtävät kuvautuivat myös opettajan ja perinteiden siirtäjän rooleista käsin. Etenkin isovanhemman tehtävä suvun ja perheen merkityksen opettajana kuvautui tärkeäksi. Huomioitavaa on se, että tätä isovanhemmuuden roolia rakensivat oikeastaan pelkästään isovanhemmuutta tarkastelevat ja tutkivat ammattilaiset sekä lehtijuttuja kirjoittaneet toimittajat. Isovanhemmat itse tai aikuiset lapset eivät rakentaneet isovanhemmuutta toiminnon opettaminen sekä perinteiden siirtäminen näkökulmasta. Esimerkiksi Muellerin ja kumppaneiden (2002) tutkimuksessa isovanhemmat tarkastelivat rooliaan lastenlastensa elämässä myös sitä kautta, että he ovat kokeneet opettaneensa lapsenlapsille jotain tai he ovat rohkaisseet lapsenlapsiaan oppimaan jonkin taidon. Muellerin ja kumppaneiden (mt) tutkimuksessa suurin osa isovanhemmista koki pystyneensä tarjoamaan lapsenlapsilleen oppia tai rohkaisseensa heitä taitojen opettelussa. Samoin Fågelin ja Rotkirchin (2014, 80) tarkastelemat isovanhemmat toivat esille perinteiden ja taitojen välittämisen seuraavalle sukupolvelle. Tämän tutkimuksen tulokset siis poikkeavat Muellerin ja kumppaneiden sekä Fågelin ja Rotkirchin tutkimusten tuloksista, sillä isovanhemmat itse eivät tuoneet esille tehtävänsä opettajana ja perinteiden siirtäjänä.

Isovanhempien odotetaan myös opettavan lastenlapsille suvun ja perheen tärkeydestä sekä merkityksestä. Isovanhempien ajatellaan luonnollisesti. Isovanhempiin liitetään ajatus siitä, että heille suku ja perhe ovat luonnollisesti tärkeitä ja heillä on halu opettaa ja jakaa kokemaansa eteenpäin. Isovanhemman tehtäväksi nähdään siis oman kokemuksensa ja sen tuoman viisauden jakaminen seuraavalle sukupolvelle. Tältä osin tutkimuksen tulokset siis tukevat Batesin (kts. Lumme-Sandt, mt, 146) näkemystä siitä, että esimerkiksi isoisien tehtävänä on tutustuttaa lapsenlapset suvun menneisyyteen sekä opettaa heille perheestä.

8. Pohdinta

Tässä luvussa syvennyn tarkastelemaan tutkimukseni tuloksia niiden merkittävyyden kannalta. Pohdin esimerkiksi millaista uutta tietoa tutkimukseni on antanut isovanhemmuudesta ja miten tuloksia voitaisiin mahdollisesti hyödyntää. Lisäksi mietin millä tavalla isovanhemmuutta olisi mielekästä tutkia tulevaisuudessa. Lopuksi tarkastelen tutkimusprosessiani kriittisesti ja pohdin omaa oppimistani.

8.1 Tulosten merkityksellisyys

Tutkimukseni tulokset auttavat valottamaan nyky-yhteiskunnassa isovanhemmuuteen liitettyjä odotuksia. Tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi perheiden tai iäkkäiden ihmisten parissa työskentelevien keskuudessa. On tärkeää pystyä tunnistamaan minkälaisia odotuksia ja velvollisuuksia kohdistamme tiettyihin ihmisryhmiin etenkin ammattilaisina, koska nämä odotukset saattavat ohjata toimintaamme sekä ajatteluamme huomaamatta tiettyihin suuntiin. Sosiaalityön näkökulmasta tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi vanhussosiaalityössä tai perheiden parissa tehtävässä sosiaalityössä. Vanhussosiaalityössä on merkittävää tunnistaa esimerkiksi miten läheisten odotukset ja velvollisuudet isovanhemmille sekä toisaalta miten iäkkäiden omat odotukset omaa isovanhemmuutta kohtaan vaikuttavat iäkkään elämään ja sen osa-alueisiin. Lapsiperheiden parissa työskentelevien on toisaalta hyvä pysähtyä miettimään minkälaisia odotuksia ja velvollisuuksia he itse asettavat lapsiperheiden isovanhemmille ja minkälaisia asioita he vaativat heiltä esimerkiksi lastensa perheiden tukemiseksi. On tärkeää muistaa käydä keskustelua isovanhempien sekä aikuisten lasten kanssa yhdessä siitä millä tavalla isovanhemmat voivat olla tukena ja apuna sen sijaan, että asioita oletetaan.

Koen, että tutkimusaiheeni on ajankohtainen. Väestön eliniän pidentyminen sekä syntyvyyden vähentyminen ovat mahdollistaneet sen, että isovanhempien ja lastenlasten

suhde voi muodostua nykyään hyvin tiiviiksi (Hoff 2007; Bengtson, 2001). Isovanhempien merkitys lapsiperheiden tukijoina on myös kiistämätön (Haavio-Mannila ym. 2009; Hagestad 2006). Isovanhempien merkitys siis sekä lastenlasten että aikuisten lastensa elämässä voi olla hyvinkin suuri nykypäivänä, joten mielestäni on tärkeää kohdistaa mielenkiinto sukupolvisuhteisiin. Jäin miettimään tutkimuksen jälkeen erään isovanhemman tilannetta. Hän oli samaan aikaan sekä isovanhempi että pienen koululaisen vanhempi. Nykyään pystysuorat sukulaisuussuhteet ovat tavallisempia kuin laajat vaakasuoraiset sukulaisuussuhteet (Haavio-Mannila 2010, 98). Tämä siis voi tarkoittaa, että omien vanhempien ja lastensa lisäksi ihmisellä voi olla elämässään myös lapsenlapsi. Ihminen voi siis olla samaan aikaan lapsi, vanhempi sekä isovanhempi. Erilaisten perheroolien tarkasteleminen on siis mielestäni ajankohtaista ja etenkin näihin rooleihin liittyvien odotusten tutkiminen toisi uutta tietoa tämän hetken perhesukupolvista ja sukupolvien välisistä suhteista.

Tulokset siis osoittavat, että nyky-yhteiskunnassa isovanhemmuuteen liitetään tietynlaisia odotuksia. Sosiaalityön näkökulmasta mielenkiintoista olisikin tutkia minkälaisia odotuksia esimerkiksi lapsiperheiden parissa työskentelevät sosiaalityöntekijät liittävät isovanhemmuuteen ja miten nämä odotukset ja velvollisuudet vaikuttavat heidän työntekoonsa vaikkapa perheen läheisverkoston kartoittamisen näkökulmasta tai millä tavalla isovanhempien osallistuminen tai osallistumatta jättäminen vaikuttaa tiettyjen palveluiden myöntämiseen tai myöntämättä jättämiseen. Omakohtainen kokemukseni on se, että esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaisia palvelutarpeen arviointeja lapsille tehdessään monet sosiaalityöntekijät kiinnittävät aina huomiota siihen millä tavalla isovanhemmat ovat perheen tukena ja perustavat päätöksiään palveluista tähän. Samoin ensimmäisenä pyritään aina kartoittamaan miten isovanhemmat pystyttäisiin aktivoimaan lapsiperheiden tueksi. Olettaisin siis, että isovanhemmuuteen liitetyt odotukset ja velvollisuudet ohjaavat myös eräällä tavalla sosiaalityöntekijöiden työtä.

Tutkimukseni tulokset saivat minut pohtimaan myös isovanhemmuutta koskevia odotuksia, jotka ilmenevät isovanhemmille asetettuina erilaisina tehtävinä sekä velvoitteina. Tutkimukseni mukaan sekä isovanhemmat itse että aikuiset lapset näyttäisivät olevan

tietoisia näistä isovanhemmille kuuluvista vastuista ja tehtävistä, mutta kuitenkin Haavio-Mannilan ja kumppaneiden (2009) mukaan Suomessa isovanhemmilla ei oikeastaan ajatella olevan merkittäviä velvollisuuksia aikuisia lapsiaan tai lapsenlapsiaan kohtaan. Isovanhemmille ei Suomessa kuulu samankaltaisia velvoitteita kuin muissa maissa. Suomessa isovanhemmat eivät esimerkiksi ole velvollisia lain mukaan tukemaan lapsenlapsiaan kuten esimerkiksi Saksassa (Herlofson & Hagestad, 2012, 11) tai isovanhempien ei tarvitse paikata puuttuvia palveluita mahdollistaakseen vanhempien työssä käymisen (Arber & Timonen 2012). Tästä näkökulmasta katsottuna voi siis olla, että Suomessa isovanhempien velvollisuudet eivät ole yhtä vahvoja, mutta mielestäni asiaa olisi syytä Suomessakin tarkastella lähemmin. Ehdoton näkökulma suomalaisen tutkimukseen olisikin isovanhempien oma näkemys isovanhemmuuden rooliin liittyvistä odotuksista ja niiden vaikutuksista esimerkiksi heidän hyvinvointiinsa. Sosiaalityön näkökulmasta aihe on myös merkityksellinen, sillä isovanhempia käytetään yhä useammin esimerkiksi lastenlastensa perhehoitajina. McGarrigle ja kumppanit (2012) ovatkin huomauttaneet, että isovanhempia kohdellaan usein homogeenisena ryhmänä, joiden ajatellaan tahtovan ja olevan kykeneväisiä tarjoamaan lastenlasten hoitoapua, vaikka kaikki isovanhemmat eivät välttämättä tahdo tai pysty tähän. Tällaisen tutkimuksen avulla pystyttäisiin kartoittamaan kohtia, joissa isovanhemmat kokevat kaipaavansa apua tai tukea isovanhemmuuteen ja tarjoamaan oikeanlaista apua ja tukea, joka hyödyttää kaikkia osapuolia pitkällä aikavälillä.

8.2 Tutkimuksen luotettavuus ja onnistuminen

Olen pyrkinyt kiinnittänyt huomiota tutkimuksen luotettavuuteen. Useimmiten tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa mainitaan käsitteet reliabiliteetti sekä validius. Reliabiliteetilla voidaan karkeasti määriteltynä tarkoittaa sitä, että mittaustulokset ovat toistettavissa ja validiteetin avulla tarkastellaan mittaako tutkimus sitä mitä sen on tarkoituskin mitata. Monissa laadullisissa tutkimuksissa on kuitenkin päädytty siihen, ettei reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä käytetä arvioidessa tutkimuksen luotettavuutta, sillä ne nähdään koskettavan ennemminkin kvantitatiivista tutkimusta. Tärkeää tutkimuksissa

on kuitenkin arvioida sen luotettavuutta ja pätevyyttä jollain tavalla. Monissa laadullisissa tutkimuksissa on esimerkiksi pyritty kuvaamaan mahdollisimman tarkasti tutkimusprosessia ja sitä miten tutkija on päätenyt saamiinsa tuloksiin. (Hirsjärvi ja kumppanit, 2009, 232). Päädyin hylkäämään reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet arvioidessani tutkimukseni luotettavuutta ja päädyin sen sijaan tarkastelemaan tutkimuksen luotettavuutta muista lähtökohdista.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, joten sen tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon, että tutkija tekee omia tulkintojaan esimerkiksi aineistoa raportoidessaan. Joku toinen tutkija saattaisi löytää erilaisia tulkintoja täysin samasta aineistosta. (Kiviniemi 2015, 86.) Tässä mielessä laadullisessa tutkimuksessa ei ole mahdollista saavuttaa täydellistä objektiivisuutta sen perinteisessä mielessä, sillä tutkija ei kykene koskaan irrottautumaan täysin omista arvolähtökohdistaan, jotka ohjaavat häntä tutkijana (Hirsjärvi ym. 2009). On siis täysin mahdollista, että joku muu tutkija saattaisi saada samalla aineistolla ja jopa samalla tutkimusmenetelmällä täysin erilaisia tuloksia kuin minä. Olen pyrkinyt tunnistamaan tutkimusprosessin aikana omat arvoni, jotka ovat saattaneet ohjata oman tutkimukseni tekemistä. En kuitenkaan koskaan pysty sanoutumaan irti täysin omista arvoistani, joten on oletettavaa, että saamiini tuloksiin on saattanut vaikuttaa omat arvolähtökohtani. Havahduin esimerkiksi analyysia suorittaessa, että mielenkiintoni kohdistui tiettyihin näkökulmiin. Huomasin esimerkiksi kiinnostavani erityistä huomiota isovanhemmuuden poikkeavuuden kategorioihin, koska ne herättivät minussa erityistä mielenkiintoa. Ehkä mielenkiintoni isovanhemmuuden poikkeavuutta kohtaan näkyy myös tuloksissa, vaikka pyrin suuntaamaan huomioni laajasti isovanhemmuuden kategorioihin.

Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt läpinäkyvyyteen. Olen koittanut kirjoittaa auki kulkemaani tutkimusprosessia ja havainnollistaa lukijoille ajatteluani ja pohdintojani koskien tutkimustani ja sen toteuttamista. Esimerkiksi analyysiprosessia kuvatessani olen pyrkinyt selostamaan lukijalle miksi olen päätenyt kyseiseen analyysimenetelmään ja miten olen päätenyt soveltamaan sitä omassa tutkimuksessani. Tuloksia esitellessäni olen taas pyrkinyt valottamaan tulkintojani aineistosta esiin nostetuilla otteilla, jotta lukija

ymmärtäisi miten olen päätenyt kyseiseen johtopäätökseen. Tutkimusprosessin tarkka kuvaaminen auttaa myös muita tutkijoita halutessaan toistamaan tutkimuksen.

Tutkimusta tehdessäni koin haasteelliseksi tarkkojen tutkimuskysymysten laatimisen. Isovanhemmuutta olisi voinut lähestyä monesta mielenkiintoisesta näkökulmasta, joten tutkimuskysymysten avulla mielenkiinnon rajaamisen kohdistumaan vain tiettyyn näkökulmaan osoittautui minulle haasteelliseksi. Tutkimuksen olisi esimerkiksi voinut kohdistaa tarkastelemaan pelkästään isovanhempien ja aikuisten lasten suhdetta ja vuorovaikutusta, sillä kuten aikaisemmat tutkimukset ja oman tutkimukseni tulokset antavat ymmärtää, isovanhemmuutta rakennetaan pitkälti neuvottelemalla keskusukupolven kanssa. Koen kuitenkin, että olen tutkimuksessani onnistunut tuomaan esille minkälaisia odotuksia isovanhemmuuteen liitetään nyky-yhteiskunnassa ja tällä tavoin lisäämään tietoa isovanhemmuudesta. Täytyy kyllä näin jälkikäteen myöntää, että aineiston tarkasteleminen pelkästään tutkimuskysymysten rajaaman näkökulman kautta. Olisi ollut helppo lipsahtaa tarkastelemaan aineistoa myös laajemmin.

Haastavaksi osoittautui myös tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen rakentaminen. Minulla on ollut aina haasteita tiivistämisen ja rajaamisen suhteen ja jotenkin tämä akilleen kantapäähäni tiivistyi teoreettisen viitekehyksen kokoamiseen. Vaikka isovanhemmuus on alkanut kiinnostaa tutkijoita vasta viime vuosikymmeninä enemmän, niin tietoa isovanhemmuudesta on mielestäni tarjolla paljon. Sukeltaessani isovanhemmuustutkimuksen maailmaan huomasin välillä hukkaavani itseni sekä sokeutuvani omalle tutkimukselleni sen suhteen, että minkälainen isovanhemmuutta koskeva tieto on olennaista juuri minun tutkimukseni kannalta. Jos olen rehellinen, niin teoreettinen viitekehys mietityttää minua edelleen siltä kannalta, että onko se lukijan näkökulmasta selkeä ja johdonmukainen suhteessa tutkimukseeni ja sen tuloksiin. Koen kuitenkin, että teoreettinen viitekehys, joka koostuu tutkimuksen toisesta ja kolmannesta luvusta, on selkeä minulle itselleni. Toisessa luvussa pyrin tarkastelemaan isovanhemmuutta kirjallisuuden ja tutkimuksen valossa yleisemmin ja kolmannessa luvussa keskityn tarkastelemaan isovanhemmuuden konkreettisia tehtäviä ja tekemistä, jotka kohdistuvat lapsenlapsiin ja aikuisten lasten perheisiin.

Ylempänä olen keskittänyt kuvaamaan tutkimukseni haasteellisia kohtia, jotka mietityttävät minua edelleen. Tahdon kuitenkin tuoda esille myös onnistumisen kokemukseni. Analyysimenetelmäni on kategoria-analyysi, jonka sisäistämiseen minulta kului paljon aikaa. Se tunne, kun tunsin vihdoinkin ymmärtäväni edes pienen palasen kategoria-analyysin maailmasta, oli sanoin kuvailemattoman voimaannuttava ja tämä tunne taisi kantaa minua aina johtopäätöksiin ja pohdintaan saakka. En vieläkään voi sanoa, että hallitsen kategoria-analyysin täysin, mutta koen kuitenkin onnistuneeni tavoittamaan pienen palasen siitä tutkimuksessani.

Itse tutkimuksen tekeminen on ollut prosessi, joka on tuntunut kulkevan vuoristoradan lailla ylämäistä hurjiin alamäkiin saakka. Tällä tarkoitan sitä, että tutkimuksen tekeminen on ollut matka, jonka aikana olen kokenut epätoivoisia tunteita, kun olen miettinyt miten kokoan tutkimukseni, joka on pääni sisällä hajallaan, paperille selkeäksi kokonaisuudeksi ja toisaalta olen kokenut suuria onnistumisen kokemuksia huomattuani esimerkiksi ehkä ymmärtäneeni palasen kategoria-analyysin laajasta maailmasta. Tutkielmaa tehdessäni olen siis mielestäni oppinut ja kehittynyt. Tavoitteenani on Pro Gradu- tutkielman kautta opetella tutkimuksen tekemisen alkeet ja mielestäni olen tämän tavoitteen saavuttanut. En voi vielä sanoa ymmärtäväni tutkimuksen tekemisen kaikkia kiemuroita, mutta luulen tutkielman tekemisen kautta hahmottaneeni tutkimusten tekemisen suuntaviivat. Lisäksi koen tärkeimmäksi opiksi Pro Gradu- tutkielman teossa sen, että olen oppinut arvostamaan oman oppiaineeni tutkimuksia ja niiden antia myös käytännön sosiaalityölle. Esimerkiksi oman tutkimukseni lähdekirjallisuuden tutustuminen on laajentanut kuvaani isovanhemmudesta sekä sukupolvisuhteista yleensä. Koen siis tutkielman tekemisen hyödyttäneen minua myös tulevana käytännön sosiaalityöntekijänä.

LÄHTEET

Alasuutari, P. (2012). Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Alitolppa-Niitamo, A & Säävälä, M (2010). Isovanhemmuus liikkuvuuden maailmassa. Teoksessa Fågel Stina, Rotkirch Anna & Söderling Ismo (toim.), Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmukseen. (s.138–155). Väestöliitto.

Arajärvi, T. (1995). Hyvä isovanhemmuus. Porvoo: WSOY

Arber, S & Timonen, V. (2012). Grandparenting in the 21st century: new directions. Teoksessa Arber Sara & Timonen Virpi (toim.), Contemporary Grandparenting: Changing Family Relationships in Global Contexts. Policy Press. (s. 247–264). University of Bristol.

Arpino, B., Pronzato, C. & Tavares, L. (2010). All in the family: Informal childcare and mothers' labour market participation, ISER Working Papers Series No 2010–24, Essex: Institute for Social & Economic Research.

Attias-Donfut, C & Segalen, M. (2002). The construction of grandparenthood. *Current Sociology*, 50, s. 281-294.

Bates, J.S. (2009). Generative grandfathering: a conceptual framework for nurturing grandchildren, *Marriage & Family Review*, vol 45 (4), s. 331–52.

Bengtson, V. L. (2001). Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Multigenerational Bonds. *Journal of Marriage and Family*, 63 (1), 1–16.

Buchanan, A. (2008). Involved grandparenting and child well-being: Non-technical summary (research summary). Swindon: ESRC

Burr, V. (2003). *Social constructionism*. (2. ed.). London: Routledge.

Carsten J. (2004). *After Kinship*. Cambridge: Cambridge University Press

Castrén Anna-Maija (2009a). Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe. Helsinki: Gaudeamus.

Castrén A-M. (2009b). Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa Jallinoja Riitta (toim.) *Vieras perheessä* (106– 127). Helsinki: Gaudeamus.

Clarke, L. (2008). Grandparents: A family resource? Teoksessa T. B. Heaton & D. R. Crane (toim.) *Handbook of families and poverty* (s. 365–381). Thousand Oaks, CA: Sage, <http://dx.doi.org.ezproxy.jyu.fi/10.4135/9781412976596>. Viitattu 23.9.2019.

Coall, D.A. and Hertwig, R. (2010). Grandparental investment: Past, present, and future. *Behavioral and Brain Sciences* 33(1): 1–59.

file:///C:/Users/-/Downloads/CoallHertwig2010_grandparental_investment.pdf

Connidis, I. A. & McMullin, J. A. (2002). Sociological ambivalence and family ties: A critical perspective. *Journal of Marriage and Family*, 64(3), s. 558-567.

Davidson, K., Daly, T. & Arber, S. (2003). Exploring the social worlds of older men, Teoksessa S. Arber, K. Davidson & J. Ginn (toim), *Gender and ageing: Changing roles and relationships* (s. 168-85). Maidenhead: Open University Press.

Delerue Matos, A & Borges Neves, R (2012). Understanding adolescent grandchildren's influence on their grandparents. Teoksessa Arber, S & Timonen, V (toim.) *Contemporary grandparenting: Changing family relationships in global contexts*. University Press

Scholarship Online: January 2013

Even-Zohar, A & Sharlin, S (2009). Grandchildhood: Adult Grandchildren's Perception of Their Role towards Their Grandparents from an Intergenerational Perspective. *Journal of comparative family studies* 40(2): s. 167-185.

Ferguson, N. (with Douglas, G., Lowe, N., Murch, M. and Robinson, M.) (2004). *Grandparenting in divorced families*, Bristol: The Policy Press. Finch, J. (1989) *Family obligations and social change*, Cambridge: Polity Press.

Griggs, J., Tan, J. P., Buchanan, A., Attar-Schwartz, S., & Flouri, E. (2010). 'They've always been there for me': Grandparental involvement and child well-being. *Children & Society*, 24, s. 200–214.

Haavio-Mannila, E; Majamaa, K; Tanskanen, A; Hämäläinen, H; Rotkirch, A & Roos, J. (2009). Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 107.

Haavio-Mannila, E. (2010). Isoäidin ja tutkijan näkökulma vanhemmuuteen. Teoksessa Fågel Stina, Rotkirch Anna & Söderling Ismo (toim.) *Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen* (s.98–104). Väestöliitto.

Hagestad, G.O. (2006). 'Transfers between grandparents and grandchildren: the importance of taking a three-generation perspective', *Zeitschrift für Familienforschung*, vol 18, no 3, pp 315– 32.

Hank, K. and Buber, I. (2009). 'Grandparents caring for their grandchildren. Findings from the 2004 Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe' *Journal of Family Issues*, vol 30, nro 1, s. 53–73.

Harrington Meyer, M (2012). Four grandmothers juggling work and grandchildren in the 71 United States. Teoksessa Arber Sara & Timonen Virpi (toim.), *Contemporary Grandparenting: Changing Family Relationships in Global Contexts* (s.247–264). Policy Press. University of Bristol.

Hayslip, B. and Kaminski, P.L. (2005). 'Grandparents raising their grandchildren: a review of the literature and suggestions for practice', *The Gerontologist*, vol 45, nro 2, s. 262–9.

Helsingin Sanomien verkkopalvelun käyttöehdot, 2017. Luettu 20.9.2019

<https://www.hs.fi/kayttoehdot/>

Henderson, C. E., Hayslip, B., Jr., Sanders, L. M., & Loudon, L. (2009).

Grandmother-grandchild relationship quality predicts psychological adjustment among youth from divorced families. *Journal of Family Issues*, 30, s. 1245–1264.

Herlofson, K., Hagestad, G. (2012). Transformations in the role of grandparents across welfare states. Teoksessa Arber, S & Timonen, V: Contemporary grandparenting: Changing family relationships in global contexts. Policy Press Scholarship Online: January 2013

Herlofson K, Hagestad G, Salgsvold B & Sorensen A-M, (2011). Intergenerational family responsibility and solidarity in Europe. *Norwegian Social Research (NOVA)*, (April), Multilinks deliverable 4.3.

http://www.multilinksproject.eu/uploads/papers/0000/0038/herlofson_deliverable.pdf.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hoff, A. (2007). 'Patterns of intergenerational support in grandparent– grandchild and parentchild relationships in Germany', *Ageing & Society*, vol 27, nro 5, s. 643–65.

Holdsworth, C. (2004). Family support during the transition out of the parental home in Britain, Spain and Norway, *Sociology*, vol 38, nro 5, s. 909-26.

Hunter, AG. (1997). Counting on grandmothers: Black mothers' and fathers' reliance on grandmothers for parenting support. *Journal of Family Issues*. nro 18, s. 251–269.

Hurme H & Metsäpelto R-L, (2004). Iäkkäiden sukupolvisuhteet perheissä, Helsinki: WSOY. Teoksessa Raitanen R, Hänninen T., Pajunen H. ja Suutama T. (toim.) Geropsykologia (514–529). Helsinki: WSOY.

Ijäs, K. (2004). Isovanhemmat muutosten keskellä. Helsinki: Kirjapaja.

Jappens, M & Van Bavel, J (2016). Parental Divorce, Residence Arrangements, and Contact Between Grandchildren and Grandparents. *Journal of Marriage and Family*; Minneapolis Vol. 78, Iss. 2.

Jokinen, A. (2017). Tavoiteltavat sosiaalityöntekijän ominaisuudet ja vuorovaikutusasetelmat asiakkaan kohtaamisessa opiskelijoiden tulkitsemina. *Janus* vol. 25 (3), s. 191–207.

Jokinen, A & Juhila, K & Suoninen, E. (2012). Kategoriat, kulttuuri & moraali: johdatus kategoria-analyysi. Helsinki: Gaudeamus.

Juhila, K. (2004). Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus; Historiaa ja nykysuuntauksia. *Janus* 12 (2), s. 155–183.

Juhila, K. (2012). Poikkeavan kategorian jäsenyyden tuottaminen ja vastustaminen. Teoksessa: Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Suoninen, Eero: Kategoriat, kulttuuri ja moraali (s. 175–225). Tampere: Vastapaino.

Kiviniemi, K. (2015). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 (s. 74–87). Ps-kustannus.

Kinnunen, S. (2014). Isovanhemmuuden aika. Kirjapaja, Helsinki.

Ko S.F. Lianne. (2012). Solidarity, ambivalence and multigenerational co-residence. Teoksessa Arber Sara & Timonen Virpi (toim.). *Contemporary Grandparenting: Changing Family Relationships in Global Contexts* (s.91–112) . Policy Press. University of Bristol.

Koivunen, A & Lehtonen, M. (2005). "Joskus on Joskus on kiva olla vähemmän aikuinen". Kulttuurisen määrittelyvallan siirtymät ja julkisen puhuttelun areenat. Tiedotustutkimus, 28 (2), s. 4-27.

Kunelius, R. (2003). Viestinnän vallassa: Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin (5. uud. p.). Helsinki: WSOY.

Kunelius, R., Noppari, E. & Reunanen, E. (2009). Media vallan verkoissa. Tampere: Tampereen yliopisto, journalismin tutkimusyksikkö: Taju.

Kuula, A. (2011). Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Kurki, L. (2007). Innostava vanhuus. Helsinki: Finnlectura.

Lahdenperä, M., Lummaa, V., Helle, S., Tremblay, M., & Russell, A. F. (2004). Fitness benefits of prolonged post-reproductive lifespan in women. Nature 428 (6979), s. 178–181.

Lapsen elatus ja huolto sekä isyyden selvittäminen 2018. Tilastoraportti 11/2019.

Lapsenhuoltolakiin uudistuksia joulukuun alusta lukien 2019. Artikkelit Lastensuojelun käsikirjassa. Julk. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 18.9.2019.
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/-/lapsenhuoltolakiin-uudistuksia-joulukuun-alusta-lukien>

Laru, S., Oulasmaa, M. & Saloheimo, A. (2010.) Isovanhemmuuden eri muodot ja haasteet. Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.) Farkkumummoja ja pehmovaareja – uusia ikkunoita isovanhemmukseen (105–115). Väestöliitto. Helsinki: VLMarkkinointi.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Luescher, K., & Pillemer, K. (1998). Intergenerational ambivalence: A new approach to the study of parent–child relations in later life. *Journal of Marriage and the Family*, 60(2), 413-425. <http://dx.doi.org/10.2307/353858>

Lumme-Sandt K & Pietilä I. (2014).. Isoisyys. Teoksessa Eerola P. & Mykkänen J. (toim.) *Isän kokemus* (143–158.). Helsinki: Gaudeamus.

Lussier, G., Deater-Deckard, K., Dunn, J., & Davies, L. (2002). Support across two generations: Children’s closeness to grandparents following parental divorce and remarriage. *Journal of Family Psychology*, 16, s. 363-376.

May, V., Mason, J. & Clarke, L. (2012). Being there, yet not interfering: the paradoxes of grandparenting. Teoksessa S. Arber & V. Timonen (toim.), *Contemporary grandparenting. Changing family relationships in global context* (s.139-158). Bristol: The Policy Press.

May, V (2008): On Being a ‘Good’ Mother: The Moral Presentation of Self in Written Life Stories. *Sociology*. BSA Publications Ltd® Volume 42(3): s. 470–486.

Mann, R. (2007). ‘Out of the shadows? Grandfatherhood, age and masculinities’, *Journal of Aging Studies*, vol 21, no 4, s. 281–91.

Marin, M. (2002). Perhe ja isovanhemmus voimavarana. Teoksessa Heikkinen, E & Marin, M (toim.), *Vanhuuden voimavarat* (s. 108-113). Tammi.

McGarrigle, C, Timonen, V & Layte, R. (2018). Choice and Constraint in the Negotiation of the Grandparent Role: A Mixed-Methods Study. *Gerontol Geriatr Med*. 2018 Jan 15;4.

Media Audit Finland. (2018). Levikkitilastot. LT ja JT tarkastustilasto 2019. Viitattu 2.6.2019. Saatavilla <http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2019/05/LT-tilasto-2018.pdf>

Media Audit Finkand. (2018). 75% suomalaisista lukee painettua sanomalehteä tai aikakauslehteä joka viikko. Saatavilla

<http://mediaauditfinland.fi/75-suomalaisista-lukee-painettua-sanomalehtea-tai-aikakauslehtea-joka-viikko/>

Minkler, M. (1999). Intergenerational households headed by grandparents: contexts, realities and implications for policy, *Journal of Aging Studies*, vol 13, no 2, pp 199–218.

Mustonen, A. (2001). *Mediapsykologia*. Helsinki: WSOY

Mueller, M, Wilhelm. B ja Elder, G. (2002). Variations in Grandparenting. *Research on ageing*, Vol. 24 No. 3, May 2002, s. 360-388.

Männistö, P. (2017). Monen roolin ammattilainen. Työntekijän roolin rakentuminen kadulle jalkautuvassa sosiaalialan työssä. (Lisensiaatintutkimus, Lapin yliopisto). Haettu osoitesta <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=3aa40dc4-31f0-4ab6-a88e-bb9f875ec22f>

Nikander, P. (2010). Jäsenkategoria-analyysi ja haastattelun kulttuuriset järjestykset. Teoksessa Ruusu vuori, J; Nikander, P & Hyvärinen, M (toim.) *Haastattelun analyysi*. Vastapaino.

Nikunen, M. (2005). Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa. (Väitöskirja, Tampereen yliopisto). Haettu osoitteesta: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67472/951-44-6257-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Pyke Karen D. & Bengtson Vern L. (1996): Caring More or Less: Individualistic and Collectivist Systems of Family Eldercare. *Journal of Marriage and the Family* 58 (May): 379–392.

Salmi M & Lammi-Taskula J. (toim.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika*. Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Stakes, Saarijärvi 2004.

Sanoma. (2019). *Tarinamme*. Viitattu 2.6.2019. Saatavilla <https://sanoma.com/fi/tietoa-meista/tarina/>

Sanomalehtien liitto. (2017). *Sanomalehtialan kilpailukyky ja mielikuvat*. Vuosikertomus 2017, s. 7-11. Saatavilla:

<https://www.sanomalehdet.fi/wp-content/uploads/2019/01/Sanomalehtien-Liiton-vuosikertomus-2017.pdf>

Sear, R., & Coall, D. A. (2011). How much does family matter? Cooperative breeding and the demographic transition. *Population and Development Review*, 37, s. 81–112.

Sneider, D. (1984). *A critique of the study of kinship*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Smart, C. and Neale, B. (1999) *Family fragments?*, Cambridge: Polity

Sosiaalihuoltolaki 17.9 1982/710

Sun S. (2012): Grandparenting in the context of care for grandchildren by foreign domestic works. Teoksessa Arber Sara & Timonen Virpi (toim.), *Contemporary Grandparenting: Changing Family Relationships in Global Contexts*. Policy Press. University of Bristol, s. 113–138.

Suoninen, E. (2001). Harold Garfinkel. Etnometodologia ja sosiaaliset järkeilytavat. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä* (s. 365–382). Tampere: Vastapaino.

Suoninen, E. (2012). Identiteetin rakentuminen. Teoksessa: Jokinen, A, Juhila, K, Suoninen, E (toim.). *Kategoriat, kulttuuri ja moraalit* (89–130). Tampere: Vastapaino.

Svensson-Dianellou, A, Smith, P.K. and Mestheneos, E. (2010). Family help by Greek grandparents, *Journal of Intergenerational Relationships*, vol 8, nro 3, s. 249–63.

Takala, P. (1993). Kohti postmodernia perhettä – perhepolitiikan muuttuvat käsitykset. Teoksessa Riihinen, O. (toim.) *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen* (s.577–600). 2. painos. Porvoo: WSOY.

Tanskanen, A. (2014), *Isovanhemmat, vanhempien lastenhankinta ja lasten hyvinvointi*. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 60/2014.

Tarrant, A. (2012). *Grandfathering: the construction of new identities and masculinities*. Teoksessa S. Arber & V. Timonen (toim.), *Contemporary grandparenting. Changing family relationships in global context* (s.139-158). Bristol: The Policy Press.

Timonen, V. & Doyle, M. (2012). *Grandparental agency after adult children's divorce*. Teoksessa Arber, S & Timonen, V: *Contemporary grandparenting: Changing family relationships in global contexts* (s. 159-180). Policy Press Scholarship Online: January 2013.

Tomlin, A. (1998). *Grandparents influences on grandchildren*. Teoksessa Szinovacz, M (toim) *Handbook of grandparenthood* (s. 144-158). Westport, CT: Greenwood Press.

Turner, F.J. (2005). *Social work diagnosis in contemporary practice*, New York, NY: Oxford University Press.

Repo, K. (2009). *Lapsiperheiden arki*. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ribbens McCarthy, J. & Edwards, R. (2011). *Key Concepts in Family Studies*. London: SAGE Publications Ltd.

Ritala-Koskinen, A. (2003). *(Uus)perhe lapsen silmin*. Teoksessa Forsberg, H & Nätkin, R (toim.) *Perhe murroksessa, kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (121-139). Helsinki, Gaudeamus.

Ruoppila, I. (2015). *Elämänkulun teoria perhetutkimuksessa*. Teoksessa Jallinoja, R; Hurme H & Jokinen K (toim.), *Perhetutkimuksen suuntauksia* (99-122), Gaudeamus.

- Rotkirch A. (2014). Yhdessä. Lapsen kasvatus ei ole yksilölaji. Helsinki: WSOY
- Rotkirch A. & Fågel S. (2010). Sukupolvien välistä köydenvetoa. Teoksessa Fågel S, Rotkirch A & Söderling I (toim.), Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen (s. 33–51). Väestöliitto.
- Silverstein, M., & Ruiz, S. (2006). Breaking the Chain: How Grandparents Moderate the Transmission of Maternal Depression to Their Grandchildren. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 55(5), s. 601-612.
- Uhlenberg, P. (2005). Historical forces shaping grandparent– grandchild relationships: demography and beyond. Teoksessa Silverstein, M. (toim.), *Intergenerational relations across time and space* (s. 77–97). *Annual Review of Gerontology and Geriatrics*, vol 38.
- Ylä-Anttila, T. (2010). *Politiikan paluu. Globalisaatioliike ja julkisuus*. Tampere. Vastapaino.